

SUMARIO

IN MEMORIAM JOAN HERNANDEZ MORA (†)

JOSEP MARIA QUINTANA: Nota necrológica 395

JOAN C. DE NICOLAS MASCARO: Joan Hernández Mora, menorquín ilustre. Referencia biográfica 399

ESTUDIOS

MARÇAL PASCUCHI: Quinze cartes del doctor Josep Miquel Guàrdia sobre la Renaixença 415

JOAN F. LOPEZ CASASNOVAS: Josep Miquel Guàrdia. Notes a un epistolari 423

JOSEP MARIA QUINTANA: Marçal Pascuchi, de la conversió a l'exili 499

VIDA DE L'ATENEU

CATALINA SEGUÍ DE VIDAL: Juliol, agost, setembre 1.984. 515

Depósito Legal: MH, 31-1958

ISSN 0211 - 4550

Redac. y Admon. ATENEO DE MAHON, c/ Conde de Cifuentes, 25

Imp. Editorial Menorca, S.A. — MAHON

IN MEMORIAM

JOAN HERNANDEZ MORA (†)

Amb motiu de la mort de Joan Hernández Mora, succeïda a Madrid el passat 15 d'octubre, l'Ateneu de Maó sent el deure de recordar la seva figura a les pàgines de la Revista de Menorca, revista que son pare contribuï a fundar i a la qual Joan Hernández Mora ha col·laborat assíduament al llarg de la seva vida. La seva figura intel·lectual i humana ho exigeixen.

Quan Guillem d'Olives Pons em proposà la possibilitat de substituir-lo en el càrrec de President de l'Ateneu i director de la Revista de Menorca, una de les primeres persones que vaig visitar per a comentar l'oferta i demanar consell fou precisament Joan Hernández Mora. En aquells moments, el professor era ja un home gran però es trobava encara pletòric de saber i ciència. Jo havia estat assidu de la seva casa sobretot a partir dels anys que vaig dedicar-me a la investigació històrica del primer terç de segle XX a les Illes Balears. Durant aquells temps, el professor Hernández Mora m'obrí la seva biblioteca i m'acompanyà arreu de l'illa tot presentant-me alguns antics protagonistes de la nostra història que encara vivien i eren, per tant, testimoni fidel dels fets que em proposava estudiar. Fou aquest el començament d'una amistat que hem mantingut fins al final de la seva vida. No es d'extranyar, per tant, que en proposar-me la possibi-

litat d'accedir a la presidència de l'Ateneu de Maó, fos Joan Hernández Mora una de les primeres persones a qui vaig demanar consell.

El professor Hernández Mora pràcticament havia vist néixer l'Ateneu. En repetides ocasions m'havia explicat com recordava imatges del seu pare i dels prohoms de la nostra institució tot parlant de les activitats que allí havien de realitzar-se. Li agradava de dir-me que l'Ateneu —que havia nascut tres anys després d'ell— era un projecte cultural que s'havia anat desenvolupant simultàniament a la seva pròpia vida, al seu propi procés intel·lectual. Tant és així que, quan Joan Hernández Mora retorna a Menorca després dels seus anys universitaris a Barcelona, entra d'immediat —tenia llavors vint-i-un anys— a formar part de la Junta de Govern de la nostra entitat tot presidint la secció d'Esports i Excursions. Potser algú es preguntarà què feia un home com ell a una secció com aquesta, però realment la pregunta té fàcil resposta. Joan Hernández Mora havia tingut contactes amb el moviment escolta que estava en auge aquells anys i, seguint possiblement la màxima de Juvenal “mens sana in corpore sano”, el nostre professor sabia que el moviment escolta no era tan sols un moviment que tendia a la pràctica de l'esport, era també una manera de propiciar la cultura a l'aire lliure, el coneixement directe del medi natural, la investigació del nostre passat històric. El seu deixeble Miquel Barber Barceló —l'investigador d'una història inacabada de l'Ateneu que ens és precis continuar— em recorda fa poc algun dels itineraris programats: “Cala Murta-Es Cap Negre-Es Freus-Cala Lladró i Cala Llonga”, “Es Migjorn-Binicodrell-Sant Agustí-Coves de na Polida-Cova d'En Colom i Binigaus”, “Alaior-Torre d'En Gaumés-Son Bou-Barranc de La Vall-Binicodrell i Migjorn”, “Sa Nitja-Cavalleria-Punta de Lluriach-Platja de Tirant i Fornells”...

Si bé la seva vida d'ateneïsta mai no es va interrompre, la seva segona etapa dins la Junta de la nostra entitat s'inicia l'any 1955 després de retornar a Menorca per a ocupar la càtedra de Llengua i Literatura a l'Institut de Maó. Joan Hernández Mora fou secretari de l'Ateneu del 1955 al 1958, però evidentment

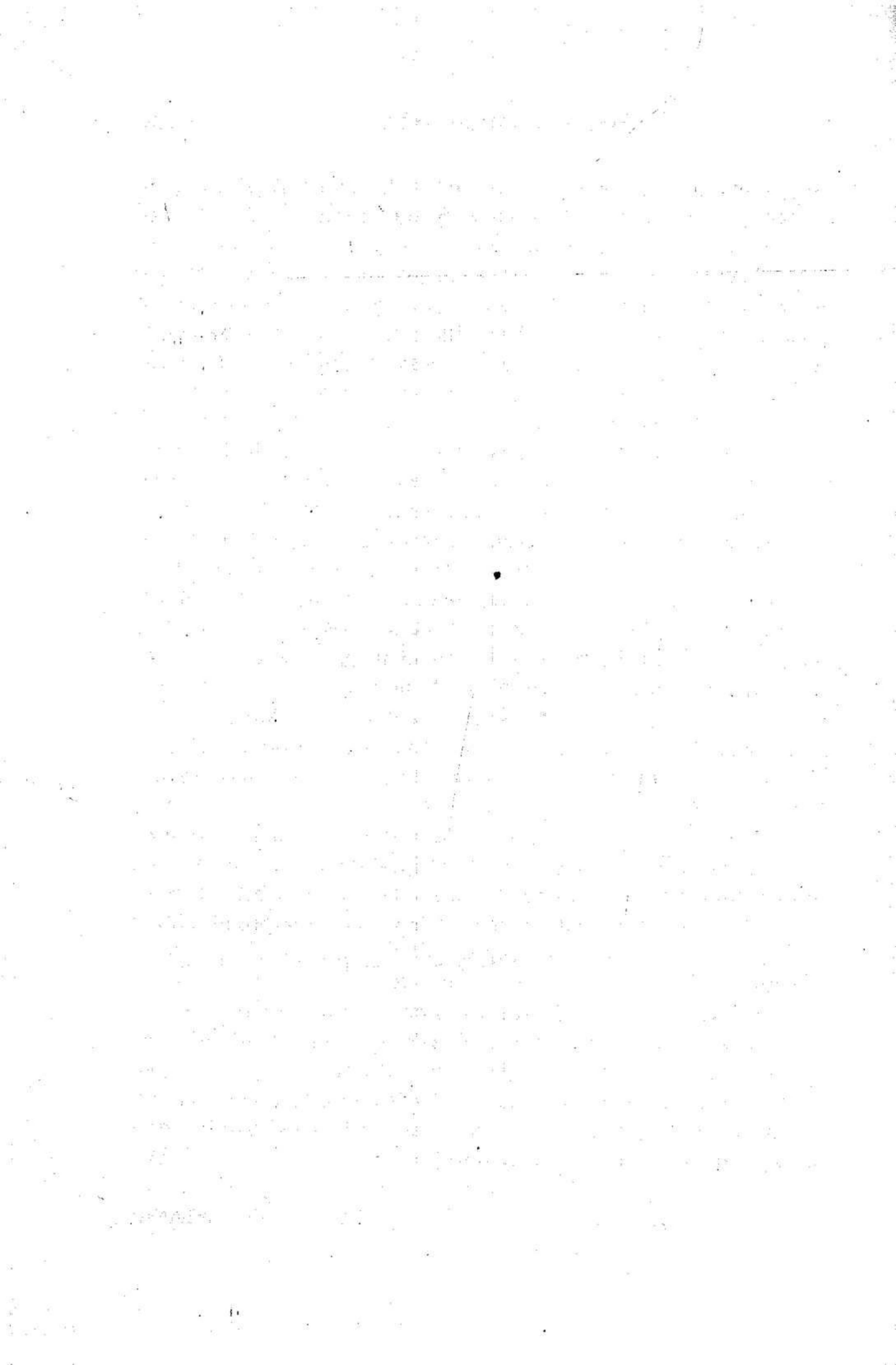
aquest era el seu càrrec des d'un punt de vista formal, perquè, en realitat, el professor Hernández Mora no era, només, secretari, era l'ànima de l'Ateneu. ¿Quants capvespres de diumenge haurà dedicat Joan Hernández Mora a conèixer, enfilat dalt una escala, la biblioteca de l'Ateneu? ¿Qui més que ell ha conegut a fons el nostre tresor bibliogràfic? Ell no tan sols sabia si a la nostra biblioteca hi havia el llibre que ocasionalment algú demanava, Joan Hernández Mora sabia on era i a quina pàgina s'hi trobava la cita pertinent.

Davant tot això, ¿pot estranyar-se algú que la visita al professor Hernández Mora fos la meua primera visita en proposar-me la possibilitat d'acceptar la presidència de l'Ateneu? La realitat és que s'alegrà profundament, tant que tot sovint el tenia al meu costat suggerint-me actuacions, proposant-me idees per a dur a terme. Cada discurs meu era objecte de comentari previ a la seva biblioteca, cada proposta meua era també objecte d'un diàleg privat. La vinguda del President Tarradellas, la realització del Museu d'Història Natural, la Sala Vives... tots han estat projectes que he tingut ocasió de comentar amb el professor Hernández Mora quan encara estaven en fase de projecte. Tots ells van merèixer el seu suport, tots ells van proporcionar-li una gran alegria.

Malhauradament, emperò, aquesta col.laboració pròxima no durà molts anys. Aviat Joan Hernández Mora es trobà malalt, molt malalt, i si a aquest fet tan dolorós com inevitable hi afegim el seu allunyament físic de Menorca, hom comprendrà que, els darrers temps, el nostre diàleg es veïés pràcticament interromput.

Ara Joan Hernández Mora ens ha deixat, però resta entre noltros la seva memòria i per això pens que les meves paraules, més que uns mots de despedida, han de ser uns mots d'esperança, uns mots de compromís, uns mots d'homenatge i gratitud a una trajectòria intel·lectual i humana que ha de servir d'exemple a futures generacions de menorquins.

JOSEP MARIA QUINTANA

JOAN HERNANDEZ MORA,
MENORQUIN ILUSTRE

REFERENCIA BIOGRAFICA

Joan Hernández Mora nació en Maó el 27 de octubre de 1902, en el seno de la familia integrada por Francesc Hernández Sanz e Ifigenia Mora y Orfila, ambos naturales de Maó y domiciliados en la casa sita en la esquina de las calles Buenaire e Iglesia de esta ciudad.

Cursó estudios de bachillerato en el Instituto de segunda enseñanza de Maó, concluyéndolos en 1917, prosiguiendo sus estudios en la Facultad de Filosofía y Letras de la Universidad de Barcelona, aunque obtuvo la licenciatura en Filosofía y Letras, sección de Historia, en la Universidad de Madrid, en 1921.

Recién finalizados los estudios universitarios Joan Hernández ingresa como profesor en el Instituto de Segunda Enseñanza de Maó el mismo año 1921. Durante los años de guerra civil (1936-1939) Joan Hernández, que había desempeñado con anterioridad el cargo de secretario, es nombrado comisario-director del Instituto.

Estos apuntes fueron publicados por vez primera en el programa de las fiestas de Nuestra Señora de Gracia de Maó, en 1981, con el título "Perfil de Don Joan Hernández Mora", aunque han sido ligeramente retocados, actualizados y ampliados en algunos aspectos para esta edición.

Tras la rendición de Menorca el entonces director del Instituto es una más de las víctimas de la represión franquista, siendo recluído por espacio de dos años en diversas cárceles menorquinas y también en la Modelo de Barcelona, donde llega a ser liberado.

Después de doce años de separación de sus actividades docentes, tiempo durante el que se vió obligado a desempeñar diversos trabajos para sobrevivir, se incorpora de nuevo como profesor en el Instituto de Enseñanza Media de Maó, en 1951, preparando oposiciones y obteniendo en 1954 la cátedra de Lengua y Literatura Española en el Instituto de Enseñanza Media de Eivissa, donde a poco de su llegada es nombrado vicedirector. Al curso siguiente, por traslado, ocupa la cátedra de Lengua y Literatura Española en el Instituto de Maó, plaza que ocuparía hasta su jubilación, por cumplimiento de la edad reglamentaria, el 27 de octubre de 1972, efemérides que es glosada en la prensa local mediante varios artículos de compañeros y ex-alumnos. Toda vez que su separación de las tareas docentes durante doce años era debida única y exclusivamente a motivos políticos, cuando le llegó la hora de la jubilación reglamentaria el cómputo de servicios ascendió exactamente a cincuenta años, once meses y veintiséis días.

En relación con las actividades docentes de Joan Hernández Mora cabe destacar que numerosísimos menorquines han asistido a sus clases de lengua y literatura castellana en el Instituto Nacional de Enseñanza Media de Maó, y son muchos los que guardan un grato recuerdo de su labor docente. Pedro J. Bosch en un artículo titulado "Nombres propios" (Diario "Menorca", 9-12-1980) recordaba. *"...Todavía resuena en mis oídos su verbo serpenteante siempre mal imitado por quienes fuimos sus alumnos, indóciles y rebeldes be-re-be-res. Don Juan fue un adelantado de los métodos de enseñanza en tiempos en que se nos obligaba a memorizar desde los Principios del Movimiento a la lista de reyes godos. Don Juan, menudo pero valiente, rompió moldes sin encomendarse a nadie. Nos hizo arrinconar el libro de texto y nos enseñó a leer, a beber la literatura de sus*

Joan Hernández Mora (1902-1984).

propias fuentes, los libros, entresacando unas utilísimas fichas conceptuales.

Lustros después, don Joan Hernández Mora sigue siendo punto obligado de referencia al encarar temas culturales. Chapeau, maestro”.

Especialmente importantes fueron las gestiones realizadas por Joan Hernández para la creación de los estudios nocturnos de bachillerato en el Instituto de Maó, y éstos se pusieron en marcha, fruto de su intensa campaña, en el curso 1965-1966.

En los años en que por causas ajenas a su voluntad estuvo separado de las tareas docentes en el Instituto de Maó Joan Hernández cursó, por libre, los estudios de Derecho en la Facultad de la Universidad de Barcelona, obteniendo la licenciatura en 1946. Ello le sirvió para ejercer durante unos años como abogado (1949-1954).

Las actividades docentes de don Joan rebasaban el ámbito del Instituto ya que muchos menorquines jóvenes bebieron en las fuentes de su saber sin pasar por las aulas a él encomendadas. Fiel reflejo de lo que decimos son las frases que le dedica Miquel Barber Barceló en la introducción de su libro *“Un mahonés ejemplar del siglo XIX”* (Mahón 1978): *“En mis años mozos me dedicaba apasionadamente, junto con un dilecto amigo, al estudio de la malacología. Pretendíamos formar la colección y el catálogo de los moluscos de Menorca. En estos trabajos nos alentaba el profesor del Instituto de Segunda Enseñanza de Mahón, don Juan Hernández Mora. El citado señor, que tampoco es ajeno a esta obra, y a quien desde aquí expreso mi más profundo agradecimiento, desvivíase para darnos facilidades y acabó, en un esfuerzo de superación, por hacernos asequible una joya del Ateneo C.L. y A. de Mahón, entonces muy guardada: la colección malacológica del difunto naturalista mahonés don Francisco Cardona y Orfila, Pbro. Con esta gracia tan simple, el señor Hernández Mora alcanzó un doble resultado: a más de facilitarnos la entrada en el Ateneo con la inherente consulta de su museo, nos dio a conocer un personaje de nuestra historia ignorado hasta entonces por nosotros...”*

Joan Hernández Mora, ateneísta activo.

La trayectoria cultural y el apasionado menorquinismo de Joan Hernández Mora debe entenderse en el contexto de su propia familia y, en particular, considerando la personalidad y la labor desarrollada por su admirado padre Francesc Hernández Sanz, hombre a quien tanto debe la Historia de Menorca, el Ateneo de Maó y una de sus más importantes proyecciones, la **"Revista de Menorca"**, méritos, entre muchos otros, por los que en su día fue nombrado **"Hijo ilustre de Menorca"**. Joan Hernández hereda en muchos aspectos la pasión por Menorca de su padre y muy tempranamente. En 1923 don Joan es uno de los fundadores de la sociedad **"Nostra Parla"** dirigida a potenciar el uso más amplio posible de nuestra propia lengua materna, sociedad que por desgracia no tuvo larga vida y que fue presidida por el destacado periodista y teórico anarquista Joan Mir i Mir.

El alcalde de Maó Ramón Homs entrega a Joan Hernández Mora el diploma que le acredita como Hijo Ilustre de Maó en un acto solemne celebrado el día 8 de septiembre de 1981 en el salón de sesiones del Ayuntamiento de Maó. (Foto: Javier Coll)

Apenas cumplidos los veinte años Joan Hernández es un activo ateneísta y a los veintiuno, en 1923, forma parte de la Junta Directiva del Ateneo C.L. y A. de Maó, como presidente de la sección de Deportes y Excursiones. Años más tarde sería secretario y vicepresidente de la veterana institución cultural mahonesa que cumplía en 1980 su setenta y cinco aniversario.

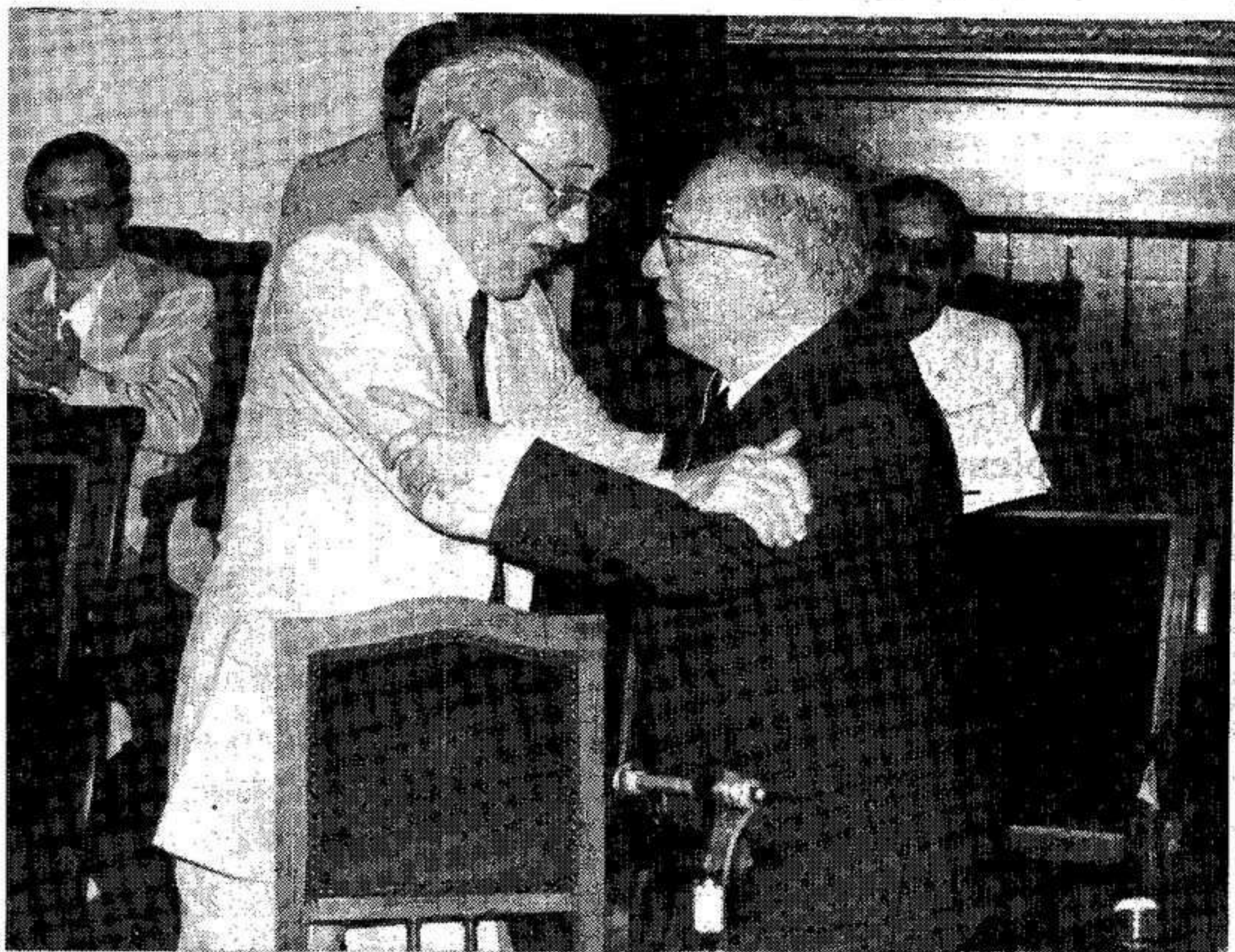
En prueba de agradecimiento a su labor ateneísta Joan Hernández es nombrado socio de mérito del Ateneo de Maó el día primero de julio de 1980 y, pocos meses después —a principios de diciembre— con motivo de celebrarse la apertura del nuevo curso académico y la efemérides por la que se conmemora el setenta y cinco aniversario de la fundación del Ateneo, pronuncia un brillante discurso en el salón de actos de la entidad bajo el título **“Els orígens de l'Ateneu de Maó”**, discurso que poco después sería publicado por el mismo Ateneo.

La erudición menorquinista de Joan Hernández Mora.

La febril actividad investigadora en el campo de la Historia menorquina de Francesc Hernández Sanz cala hondo en el espíritu de su hijo Joan, que sigue en su juventud muy de cerca los trabajos y los contactos científicos de su padre. Interesado por las investigaciones arqueológicas publica muy tempranamente, tenía entonces veinte años, su **“Menorca Prehistórica”** en varios números de la **“Revista de Archivos, Bibliotecas y Museos”** de Madrid, trabajo al que dará una redacción definitiva, actualizándolo ampliamente, en 1948: **“Menorca Prehistórica. Notas descriptivas”**. Para entonces y sin dejar de lado su interés por la arqueología y por la Historia de Menorca, se ha hecho un auténtico especialista en asuntos menorquines, domina el panorama bibliográfico isleño y ha dedicado muchas horas de su tiempo a conocer dos figuras caudales de la literatura y de la ciencia, figuras que aún siendo menorquinas de nacimiento desarrollan su actividad, principalmente, en Palma de Mallorca y en París. Nos referimos, naturalmente, a José María Quadrado y a Mateo Buenaventura Orfila.

Fiel heredero de Francesc Hernández Sanz su hijo siente la necesidad de no dejar de lado cualquier aspecto relacionado con Menorca, los menorquines y su entorno. Durante sus largos años de vida acumuló, sin desfallecer un momento, conocimientos menorquines, prosiguiendo, hasta los últimos momentos de su vida, en su empeño con todas sus fuerzas, invirtiendo sus recursos en la recolección de todo cuanto material impreso sobre Menorca, u original de menorquines, aparecía en cualquier lugar del Mundo. Así logró reunir una de las más importantes bibliotecas menorquinas y una de las más notables colecciones de grabados y pinturas menorquines, entre los que se cuenta una no menos importante serie de originales cartográficos.

La información menorquina reunida en la mente de Joan Hernández y en su casa-biblioteca era casi exhaustiva y ello, junto a su nada despreciable memoria, hicieron de él una verda-

Dos menorquines ilustres, Francesc de B. Moll y Joan Hernández Mora, en fraternal abrazo, el mismo día en que ambos eran homenajeados en el Ayuntamiento de Maó. (Foto: Javier Coll)

dera institución para cuantos en cualquier área del saber humano investigaron sobre Menorca. Cantidad de estudiosos isleños, peninsulares y extranjeros han mantenido periódicos contactos con nuestro hombre, quien se prestó siempre, y ello honra su memoria, a dar de sí en favor de cualquier proyecto cultural menorquín, ya fuera de menorquines o de foráneos, como hiciera en su tiempo Francesc Hernández Sanz. Esta colaboración y apoyo de Joan Hernández queda reflejada en numerosas publicaciones de muy variados autores que, a la hora de los agradecimientos, se vieron obligados moralmente, y también complacidos, a incluir su nombre. Sería laborioso incluir la lista completa de las publicaciones que hacen mención expresa de la colaboración prestada por Joan Hernández pero, a título de ejemplo, diremos que ello sucede en fecha tan temprana como la de 1928 a raíz de la publicación en Londres del libro de Brian Tunstall: **"Admiral Byng and the Loss of Minorca"**; en la voluminosa obra de Josep Mascaró Pasarius: **"Prehistoria de las Baleares"** (Palma de Mallorca, 1968); en el estudio geográfico de Eberhard Mayer: **"Die Balearen. Sozial-und wirtschaftsgeographische Wandlungen eines mediterranen Inselnarchipels unter dem Einfluss des Fremdenverkehrs"** (Stuttgart, 1976); en el libro de Jane Quinn: **"Minorcans in Florida"** (Saint Augustine, 1975); en la **"Guia de Menorca"** de Josep Pla (Menorca, 1980) o en la importantísima obra de Joan Corominas: **"Diccionari Etimològic i Complementari de la Llengua Catalana"** (Barcelona, 1980), etc.

También son significativas en este sentido que apuntamos las frases que le dedica Miquel Barber en los volúmenes tercero y cuarto, respectivamente, de su **"Ensayo de Bibliografía Menorquina"**: *"...La importancia de su biblioteca, las molestias originadas al ponerla a mi disposición como consecuencia de la falta material de espacio, junto con el prestarse a colaborar en mi intento dándome toda clase de facilidades hasta llegar a la misma prestación personal en la realización del proyecto acariciado, son atenciones inolvidables que no puedo silenciar..."* *"...Yo no sé que admirar más en este señor: si su desprendimien-*

to del material recolectado que podría utilizar en provecho propio, o si su amorosa pasión para acrisolar en su magnífica biblioteca el máximo de ejemplares que afecten a Menorca, sin olvidar las correspondientes molestias, trabajos y gastos..."

Prueba no menor de la erudición menorquinista de Joan Hernández Mora es que en buen número de ocasiones haya sido llamado por parte de entidades e instituciones para participar como miembro del jurado en concursos y certámenes literarios, históricos, etc. y que, en ocasiones, se le haya requerido para emitir informes por parte de instituciones públicas como el Ayuntamiento de Maó (Francesc Hernández Sanz, como "cronista-archivero" de Maó, ya cumplió a la perfección ese papel), otros ayuntamientos isleños o, incluso, el Consell Insular de Menorca, que en su día lo propuso como representante menorquín en la Comisión recopiladora de datos sobre la bandera de las Baleares, comisión de la que Joan Hernández Mora fue elegido presidente y cuya aportación queda reflejada en la publicación: **"Recull de dades sobre la bandera de les Illes Balears"** (Palma de Mallorca, 1980), editada por el Consell General Interinsular de les Illes Balears.

Reafirmando lo anteriormente expuesto cabe precisar que por sus conocimientos menorquines Joan Hernández fue nombrado asesor de un vasto proyecto cultural como es el de la **"Gran Enciclopèdia Catalana"** en que figura una breve nota biográfica de nuestro hombre.

Diremos, además, que desempeñó una gran actividad como miembro de la **"Junta protectora del órgano de Santa María de Maó"** desde su creación, escribiendo las memorias de actividades, manifiestos en demanda de ayuda económica para la restauración y conservación de esta joya musical menorquina, etc.

Joan Hernández Mora, publicista.

Dejando de lado su actividad como conferenciante y como prologuista de libros, que sin ser muy extensa queda perfecta-

mente reflejada en la bibliografía que se adjunta a esta referencia biográfica, citaremos aquí que por los años 1930-1931 Joan Hernández fue colaborador de la **“Revista de Catalunya”** que dirigía el historiador Ferran Soldevila y en la que publicó una serie de crónicas menorquinas y fue colaborador, de muy distintas maneras, del Diario Insular **“Menorca”** desde las ya lejanas fechas de 1949, publicando en sus páginas alguna de sus conferencias y otros artículos.

Los más importantes trabajos, como publicista, de Joan Hernández Mora han visto la luz en la **“Revista de Menorca”** del Ateneo de Maó, jugando un importante papel entre sus publicaciones las que dedicó a biografiar a una serie de menorquines que por una u otra razón han destacado en múltiples campos, como Quadrado, el doctor Orfila, Saturnino Ximenez, Mario Verdaguer, el coronel Vicente Guarner, el doctor Gavilán Bofill, el doctor Mariano Rubió Bellvé, Alfredo Marquerie, el doctor Juan Comas, etc.

En septiembre de 1969 **“La Estafeta Literaria”** dedicó tres de sus números, reunidos en un extra, (números 426-428) al **“Mapa Literario de las Baleares”**. En este número monográfico, de notable extensión, se incluye al final un catálogo de escritores baleares, “fichas bio-bibliográficas”, entre las que se incluyen las de Francesc Hernández Sanz y de Joan Hernández Mora. La ficha correspondiente a este último dice, textualmente: *“Catedrático del Instituto de Enseñanza Media de Mahón. Aunque algo refractario a publicar sus trabajos, ha recogido muchos datos, resultado de muchos años de paciente investigación, y hoy se debe considerar como uno de los mahoneses más enterados en historia local. Ha dedicado muchos años a la labor pedagógica y generaciones han pasado por su aula. Obras publicadas: Su principal labor está contenida en las páginas de **“Revista de Menorca”**; pero, además, entre otras publicaciones, hay que señalar especialmente dos números monográficos dedicados uno al doctor Orfila, tema de especialización del señor Hernández Mora, y otro a monumentos megalíticos de Menorca, así como la obra **“Menorca Prehistórica”** (Madrid, 1922). En 1964 publi-*

ca: "A propósito de un centenario. La vida, la obra y el recuerdo de don Mariano Rubió Bellvé" (Palma).

Distinciones.

La biografía del doctor Orfila publicada por Joan Hernández Mora en las páginas de "Revista de Menorca" en 1953, mereció en su versión catalana, ampliada, el premio "Mateu Orfila" concedido en abril de 1954 e instituido por el "Institut d'Estudis Catalans" un año antes con motivo de celebrarse el centenario del doctor Orfila.

Cabe precisar en este apartado que don Joan Hernández Mora era miembro correspondiente de las Reales Academias de Bellas Artes de San Fernando y de la Historia de Madrid, así

Barcelona
 Durante el tiempo en que permanecí en la Casa de los Señores, el Establecimiento real de...
 de visita a un par de Obispos. Uno de ellos, era el Obispo de Tuluza. Supongo que sería
 un Obispo un tanto simpático. Era un hombre bajito, menudo, de edad avanzada,
 pelo canoso, que hablaba suavemente, en tono conciliatorio, con palabras dulces y
 mesuras y de buenas esperanzas. Tenía la ventaja de darme el ánimo de los presos. Era
 un dominico realmente simpático. Vio varias veces a veros y siempre se expresó en
 la misma forma. Nos anunció una próxima entrevista con el General Franco,
 ante el que se disponía a interceder por nosotros, con la intención, que se le veía en
 la cara, de conseguir algún resultado benéfico que sirviera a aliviar a los
 prisioneros. Su intención del bien parecía no tener, en realidad, más
 fundamento que sus buenas intenciones y no se fundamenta en hechos visibles, pero, por una
 parte, nos dejó una sensación de bienestar, que nos obligaba a guardarle respeto y
 el Obispo de Tuluza, también lentamente, sus pasos eran cortitos y, al parecer, algo
 inseguro. Le veíamos andar a través de la sala de conferencias y conferencias, dirigidos
 por hacia la presidencia, que ocupaba un alto pedestal y protección. Desde
 allí nos hablaba en forma conciliante. Le escuchábamos con gusto. Luego, al
 marcharse y abandonar la sala, se inclinó y nos dio una sensación de paz. Se dejó
 de nosotros un espíritu protector. El Obispo, en sus tres comparaciones, con
 el espíritu de los otros Obispos de su Orden. Uno de ellos era voluminoso,
 corpulento de dos o tres religiones de su Orden. Uno de ellos era voluminoso,
 grande, de gesto orgulloso y aspecto dominador que contrastaba con un monje
 modesto, con el de San Basilio. Queríamos, de quien se contaba el respeto
 de los otros Obispos, el Director de la Prisión y el capellán principal de
 la prisión, el jefe de los que daban de servicios, algún oficial y los demás de
 la prisión de entonces, que eran presos, como el consejo de viduas del Director, el teniente
 de la prisión de entonces, que era descomulgado como el capellán, y algunos más.
 El Obispo de Tuluza, aunque
 nunca me acordé de él hasta que me llegó a saber por un amigo, que
 me contó, en aquel tiempo, su un momento dominicano de Barcelona, aunque
 nunca le conocí en este hecho.
 El otro Obispo que nos visitó en la época que digo fue el padre Obispo de
 Barcelona. Se llamaba D. Simón y en la actualidad es el de Tuluza. Era un
 hombre de buena figura, de abstracción contemplativa, apalabrado, agradable,
 pero con una voz, pero con una voz, pues nos dejó muy mala impresión.
 Se nos habló conciliante y nos habló y el anuncio había producido
 la máxima satisfacción. Algunos, sin estar en estos dos días de mi vida, expresaban
 que él, que nos presentaba, se que si, adelante, en sus buenas y nos demostraba

Una página manuscrita de Joan Hernández Mora de la serie de artículos que publicó en el diario insular "Menorca" en enero y febrero de 1953 con el título genérico "Desde la atalaya de mis ochenta años".

como de la "Acadèmia de Bones Lletres" de Barcelona y de la Academia Provincial de Bellas Artes de San Sebastián, de Palma de Mallorca.

Probablemente las distinciones más apreciadas de Joan Hernández Mora fueron, sin embargo, las que recibió en los postreros años de su vida, por un lado el nombramiento de Hijo Ilustre de Maó, según acuerdo tomado en el pleno del Ayuntamiento de la ciudad el día 5 de junio de 1981, con la consiguiente incorporación de su retrato, meritoria obra del pintor Sansuguet, en la "Galería de Menorquines Ilustres" del Ayuntamiento de Maó, y por otro, la concesión de la Medalla de Oro de la Ciudad de Maó, acuerdo tomado por el pleno de la primera —desde los lejanos años de la guerra civil— corporación de mayoría socialista del día 10 de noviembre de 1983, en digna respuesta por parte de la administración municipal al magnífico legado de la biblioteca menorquina y la valiosísima colección de documentación gráfica relativa a Menorca, reunida a lo largo de toda su vida, un legado que era formalizado mediante escritura notarial del 23 de septiembre de 1983 y que en dicho documento se justificaba como una prueba de afecto a su ciudad natal y con la finalidad de que el fondo cultural formado a lo largo de una vida dedicada al estudio y a la docencia sea en beneficio de sus conciudadanos y de los menorquines en general.

En la misma sesión en la que la corporación municipal de Maó acordaba la concesión de la Medalla de Oro de la Ciudad a Joan Hernández Mora se aceptaba su legado y se establecían las bases para el acondicionamiento en perfectas condiciones de la colección "Hernández Mora", comprometiéndose el Ayuntamiento a encontrar el emplazamiento idóneo para su instalación y su visita y estudio por parte de los interesados en el plazo de dos años.

JOAN C. DE NICOLAS MASCARÓ

BIBLIOGRAFIA DE JOAN HERNANDEZ MORA

Artículos y números monográficos en la "Revista de Menorca".

- "Una traducción mahonesa del "Télémaque". 1921, pp. 347-348.
- "El Dr. Ramón Ulldemolins y Lana". 1922, pp. 25-27.
- "Un menorquí distingit: En Francesc Hernández Monjo". 1922, p. 112.
- "Documentos para contribuir al estudio de Quadrado". 1924, pp. 227-243.
- "Quadrado, considerado como poeta lírico y épico". 1926, pp. 225-240.
- "Exposición Almela Costa". 1927, pp. 379-382.
- "Más cartas inéditas de Orfila. Al Dr. Federico Llansó y Seguí". 1928, pp. 45-61.
- "Adhesiones al homenaje en honor de D. José Cotrina". 1947, pp. 237-238.
- "Menorca Prehistórica. Notas descriptivas". 1948, pp. 245-330.
- "De la vida del sabio aventurero mahonés Saturnino Ximenez". 1950, pp. 85-110.
- "Orfila. El hombre. La vocación. La obra". 1953, pp. 1-182.
- "Mario Verdaguer. Una carta, una conferencia y un discurso": 1962, pp. 279-325.
- "La historia de Menorca y el turismo". 1963, pp. 89-112.
- "Una antología poética menorquina" (Conferencia). 1964, pp. 1-16.
- "Mario y Joaquín Verdaguer vistos el uno por el otro". 1964, pp. 67-80.
- "El Coronel Guarner y su libro: "Cataluña en la Guerra de España". 1976, pp. 5-35.
- "Dos discursos d'homenatge a Francesc de B. Moll". 1978, pp. 5-30.
- "Els orígens de l'Ateneu de Maó. (Discurs commemoratiu del setanta-cinquè aniversari de la seva fundació llegit en la solemne sessió d'apertura del curs acadèmic de 1980-1981)". 1981, pp. 19-70.

Otras publicaciones y monografías.

- "Más cartas inéditas de Orfila". En "Bolletí de la Societat Arqueològica Luliana". Palma, 1922, pp. 45-49, 69-71, 83-85.
- "Notas villacarlinas". En "Fiestas de San Jaime, 1951". Villacarlos, 1951.
- "Fiestas de ayer y de hoy". En "Fiestas de Nuestra Señora de Gracia de Mahón", 1953.
- "Noticia biográfica del Dr. Gavilán Bofill, Hijo Ilustre de Menorca". Monografías Menorquinas, 51. Ciutadella, 1961.

- “Menorca, atalaya histórica”. En “Memoria Comercial y de Trabajos de la Cámara Oficial de Comercio, Industria y Navegación de Menorca”. Maó, 1963.
- “A propósito de un centenario. La vida, la obra y el recuerdo del Dr. D. Mariano Rubió y Bellvé”. Cuadernos Tramontana, Palma, 1964.
- “Menorca, els menorquins i la seva història”. En “Menorca” de Nicolás Rubió, María Luisa Serra y Joan Hernández. Barcelona, 1964. Existe traducción castellana en la misma fecha y nueva edición castellana, ampliada, en Maó, 1978.
- “Biniaiet (Mahón, Menorca. Islas Baleares). Excavaciones de A. Vives-F. Hernández Sanz (1916)”. Artículo firmado también por J. Mascaró Pasarius. Separata del XII Congreso Arqueológico Nacional, pp. 315-322.
- “El doctor Juan Comas Camps, investigador emérito de la Universidad de México (Noticia de su vida y de su obra)”. Maó, 1976, p. 62.
- “Juan Comas Camps: esquema de una vida”. In Memoriam Juan Comas Camps. 1900-1979. Madrid, 1979. pp. 11-18.
- “Menorca: Atalaya histórica”. Tele-Exprés. Barcelona, 12-4-1972.

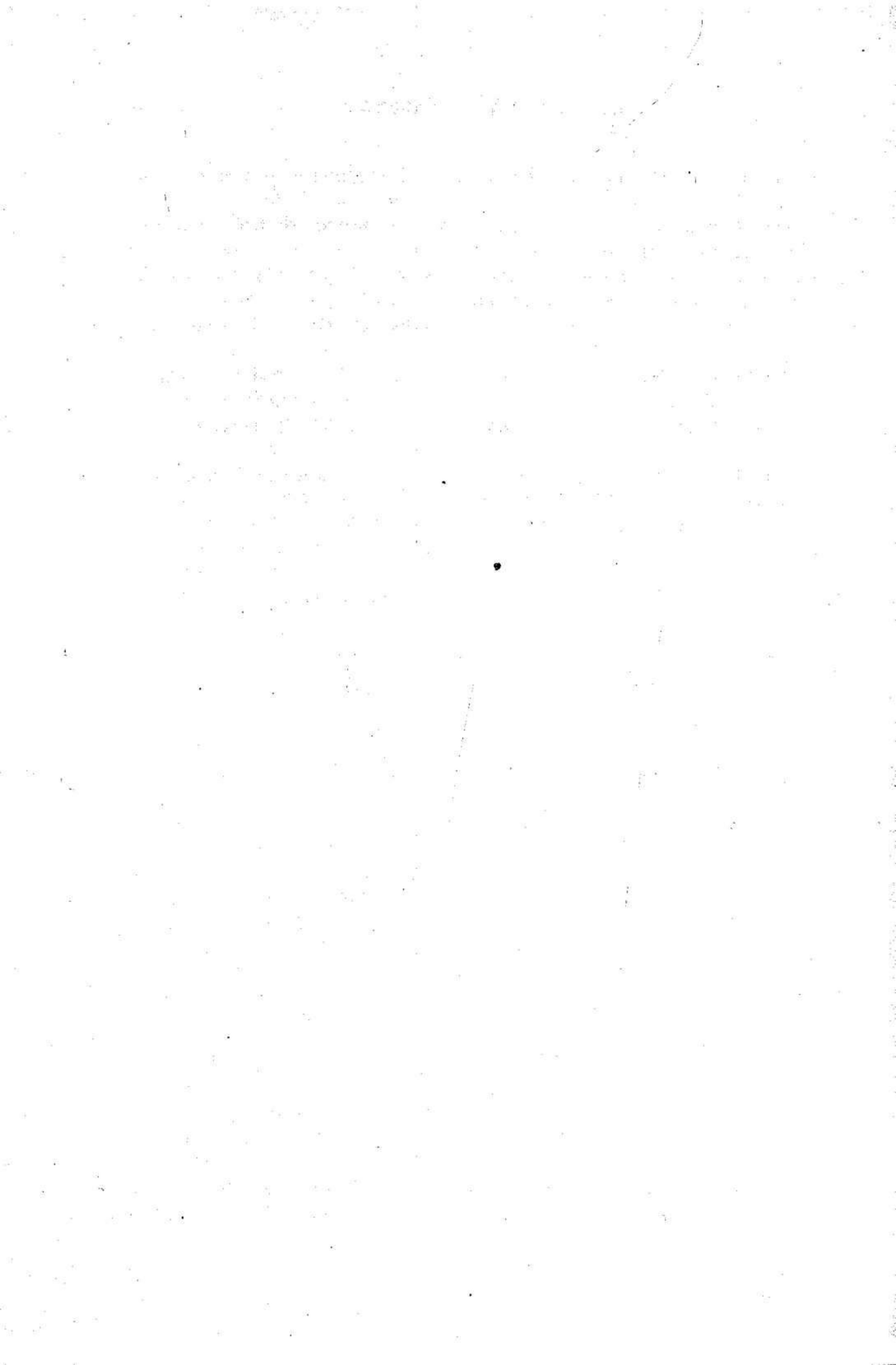
Prólogos.

- En “De Re Cibaria”, de Pedro Ballester. Tercera edición. Barcelona, 1973.
- En “Los Ayuntamientos de Mahón a través de la Historia”, de Deseado Mercadal. Barcelona, 1975.
- En “Excavaciones arqueológicas submarinas de Menorca”, de Ramón Tejedor. Mahón, 1978.
- En “Datos para la Historia de los movimientos obrero y político en Menorca”, de Deseado Mercadal. Mahón, 1979.
- En “Guía de Menorca”, de Josep Pla. Col·lecció “Ahir i Avui” 15-16. Menorca, 1979.

Principales artículos en “Menorca”, Diario Insular.

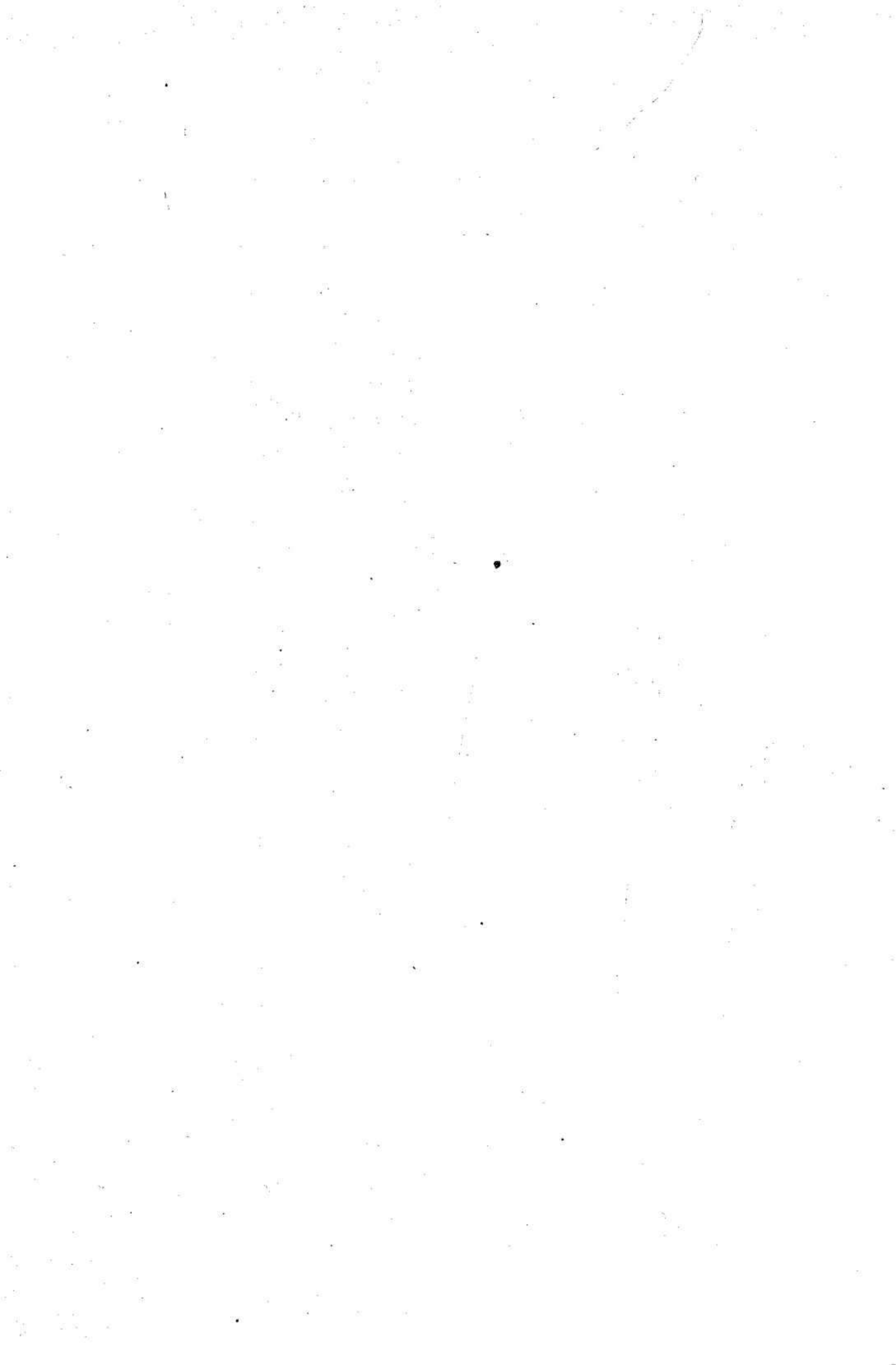
- “El apasionante pasado de Menorca”. 6-6-1949.
- “La accidentada historia del reloj municipal de Mahón”. 23-2-1950.
- “Mario Verdaguer a la vista” (Conferencia). 2-5-1960.
- “Homenaje a Mario Verdaguer” (Discurso). 12-9-1962.
- “Vida y magisterio de Alfredo Marquerie” (Conferencia). 1962.
- “Presentación del libro de M. Barber Barceló. Un mahonés ejemplar del siglo XIX” (Conferencia). 27-1-1962).

- “Desde la atalaya de mis ochenta años 1. Recuerdos de principios de siglo”. 8-1-1983.
- “Desde la atalaya de mis ochenta años 2. Evocación de Don Boni. Recuerdos del Instituto”. 15-1-1983.
- “Desde la atalaya de mis ochenta años 3. Recuerdo de Pilar Alonso y de la inauguración de la Casa del Pueblo”. 22-1-1983.
- “Desde la atalaya de mis ochenta años 4. Evocación de Leandro Saura”. 29-1-1983.
- “Desde la atalaya de mis ochenta años 5. En la Cárcel Modelo de Barcelona”. 5-2-1983.
- “Desde la atalaya de mis ochenta años 6. Recuerdos de la prisión”. 12-2-1983.
- “Desde la atalaya de mis ochenta años 7. Recuerdos de la prisión y otras actividades”. 19-2-1983.

QUINZE CARTES DEL DOCTOR
JOSEP MIQUEL GUÀRDIA
SOBRE LA RENAIXENÇA

MARÇAL PASCUCHI

INTRODUCCIÓ A LES CARTES

Home d'una intelligència claríssima, d'una erudició molt ben pahida y d'un amor tan gran al estudi com poch n'hi han avuy dia, lo círcul dels seus coneixements s'extenia moltíssim, puig a més de conrehuar la filosofia y la medicina son apreciables també sos travalls sobre la filología y pedagogía. En lo desvetllament del estudi de la filosofia espanyola iniciat per en Gumersindo Laverde Ruiz, y al que ha contribuit tantíssim en Menéndez Pelayo, també hi té la seva part no petita aquest fill de les Balears; y aixó naturalment lo portá a estudiar y ocuparse alguna vegada d'alguns pensadors catalans, com en Ramon Llull, en Sibiude y en Lluís Vives, no passant tampoch per alt, com no s'ho mereix pas, l'actual Renaixement de Catalunya”.

(Mn. Salvador Bové: “J. M. Guàrdia”, en “La Renaisensa”, 3-10-1897)

De 1920 a 1926 (període universitari) va escalfar-me els polsos un estudi sobre la personalitat i l'obra del doctor Josep M. Guàrdia, un menorquí graduat en lletres i en medecina a

Montpeller i a París (1). A la Revista de Catalunya va quedar una bestreta (2) del que havia d'esser una tesi doctoral. L'investigació, estroncada per quefers professionals, va esser represa l'any 1934; però el llarg període de blasme de tot el que Guàrdia havia escrit va aturar en sec la prossecució d'aquell treball. Després de 1976 —dissipada l'atmósfera restrictiva—, per mor d'esser resident a l'Argentina no vaig poder fer reviscolar el projecte de joventut.

Del temps de l'embranzida inicial conservava un grapat de fitxes destinades a preparar les notes a l'epistolàri. No podia, però, escometre la tasca de continuar la recerca de dades sense una estada perllongada a Barcelona, compromentent la meva forçosa activitat professional a Bs. As. —Amb tot, no deixo de fer-me retret i de sentir mala consciència pel fet d'estotjar una documentació valuosa que podria servir per investigadors dels temes filosòfics i filològics que Guàrdia va tractar amb tanta consagració. Una part d'aquells documents constitueixen les cartes que ell va escriure a alguns homes de la Renaixença, quan emprengué la tasca de revifar l'anàlisi dels clàssics de la literatura catalana.

De sis carpetes curulles de textos relatius a l'obra de J.M.G., he compulsat ara la part de l'epistolàri dirigit a Joaquim Rubió i Ors, Antoni Rubió i Lluch, Jaume Massó i Torrens, Mossèn Jaume Collell, Mn. Salvador Bové i Alvar Verdaguer. Queden fora les cartes que va escriure a Josep Balari i Jovany i a Gaietà Vidal de Valenciano, entre altres (3), si bé tenc les que, d'aquests il·lustres professors, em va donar la filla major de Guàrdia (4). Les rebudes per Gaietà Vidal van esser destruïdes per descendents (tenc confessió, escrita el 1926); les dirigides a Josep Balari no les vaig trobar. També es van perdre, en gran part les rebudes per Mn. Bové, que l'any 1927 encara existien, però un dels seus marmessors em va dir que les havia cremades, "*per ofensives per a la terra i la religió*". No puc fer esment de l'interessantíssima part de l'epistolàri que presento amb les còpies dels papers que em va deixar don Antoni Rubió i Lluch, sense destacar l'estima que sento per aquest admirat mestre que,

en ma presència, va cercar dins la seva llibreria una carpeta retolada "Menorca", i, amb llàgrimes als ulls mig cecs, em va fer llegir durant hores les cartes al seu pare i les que li corresponien (5).

He compulsat les cartes escrites en català, però no he fet altra cosa que ordenar temàticament les idees de Guàrdia, a fi de subratllar els propòsits que l'enfervorien i les incitacions apassionades que fan d'aquestes lletres un programa de treball que, en el fons, ell es creia capaç de pilotar (6). Un clam de feina a fer, de recomanacions apressants, de consells efusius i d'afanys xardorosos de mestratge per emmenar al reviscolament de la llengua i la literatura catalanes (7).

MARÇAL PASCUCHI

(1) Nat a Alaior (Menorca) l'any 1830, va morir a Paris el 1897.

(2) Rev. de Catalunya, abril 1927 a novembre-desembre 1928.

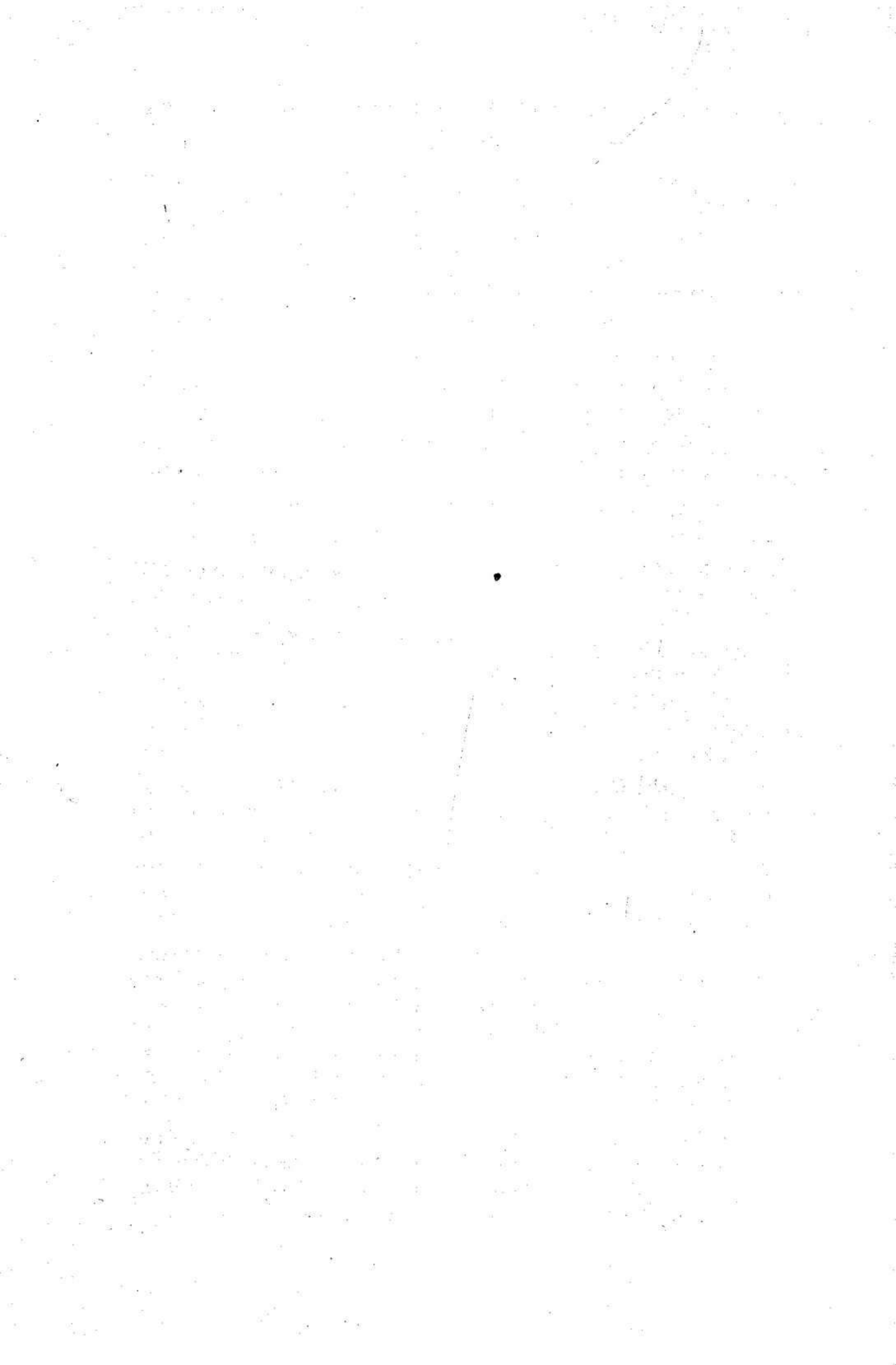
(3) Sé que va tenir certa relació amb algunes altres de les personalitats que feien tertúlia a la Llibreria Verdager, de la Rambla: Manuel Milà i Fontanals, Víctor Balaguer i V. Almirall.

(4) Mme. Madaleine Brunon-Guardia es va rendir devant la tasca immensa que li suposava la recerca total, enmig de molts milers de cartes no ordenades.

(5) Conservo com un tresor quatre lletres que el Dr. Rubió i Lluch em va escriure durant les meves residències estivals a Menorca, mentre jo li anava comunicant el curs de les meves "descobertes".

(6) "O molt nos enganyem o'l senyor Guardia era dels que, com vulgarment se diu, més han nascut per cap d'arangada que per cúa de pegell. En lo renaixement científich, que s'opera vui dia, en Guardia s'hi trobava estret ocupant lo lloch humil d'un soldat de número; son cap y son cor se l'emportavan a la quefatura. Alli ell s'hauria trobat en lo seu centre. Aleshores segurament no trobariam cap antimonia en totas ses obras". (Mn. S. Bové: "J.M. Guàrdia" en "La Renaixensa", 3 octubre 1897).

(7) Personalitats esmentades en les cartes, com a coneguts de Guàrdia o que eren coneixedors d'ell: Marià Aguiló, Valentí Almirall, Pròsper i Manuel Bofarull, Manuel Milà i Fontanals, Joan Mañé i Flaquer, Pelai Briz, i Toribio del Campillo, inspector de Biblioteques.

NOTA DE LA REDACCIÓ

Al número de la REVISTA DE MENORCA corresponent al quart trimestre del 1.982 Marçal Pascuchi publicava un assaig intítulat "Reflexions generals sobre l'epistolari del Doctor Guàrdia" que volia servir d'introducció a les cartes que avui publicam. Marçal Pascuchi havia escrit el seu assaig amb la intenció que aquest precedís, en una mateixa edició, l'epistolari del Doctor Guàrdia amb els prohoms de la Renaixença, però, com escrivia el mateix Pascuchi a una carta dirigida al Director de la nostra Revista —carta que serví de prefaci a l'assaig esmentat—, l'edició conjunta no era possible per quant ell no disposava de les cartes en qüestió, les quals havia confiat a l'Institut d'Estudis Catalans "on el meu amic Aramón m'havia ofert la Revista Romànica per a publicar-les amb notes". "Ell —continuava dient Marçal Pascuchi— les té en dipòsit des de fa tres anys, però —si bé tenc ara un altre disegni (Pascuchi es referia a la seva voluntat de publicar-les a la REVISTA DE MENORCA)— no les puc rescatar tot d'una perquè, segons assegura Aramón, estan dintre un caramull immens de paquets que contenen gran part de la documentació de l'Institut encara no instal·lat del tot a la nova

seu de l'antiga casa de Convalescència". *I acabava dient*: "El meu designi és ara aspirar a la inserció a la Revista de Menorca, i amb aquesta intenció he escrit un assaig que ordena els fragments que (amb fitxes ben classificades) conserv de les cartes que Guàrdia va escriure als homes de la Renaixença i a la Revista L'Avenç".

Marçal Pascuchi morí sobtadament a Buenos Aires el febrer del 1.983, uns dies abans de rebre el número de la revista que publicava el seu assaig i quan uns mesos més tard —concretament a principis d'estiu— vaig visitar la seva vídua a la seva finca de Binissaida, ella em lliurà un paquet que el Doctor Aramon i Serra li havia fet arribar per conducte del Notari Faus i Esteve, cunyat d'en Pascuchi, que contenia les cartes que s'havien extraviat.

La joiosa troballa ha fet que la REVISTA DE MENORCA decidís publicar —com era la voluntat de Marçal Pascuchi— l'epistolari en qüestió, que el lector de la revista haurà de llegir tenint en compte l'assaig publicat al número corresponent al quart trimestre del 1.982, que no ens ha semblat necessari ni adequat reproduir. Així i tot, el Consell de Redacció ha pensat que seria convenient acompanyar el text de les cartes d'unes notes introductòries elaborades per un estudiós de la literatura catalana. Aquest és el motiu que, com a primera introducció a la que fa el mateix Pascuchi, publiquem unes "Notes a un epistolari" que ha escrit Joan López i Casasnovas, Conseller de Cultura del Consell Insular de Menorca i professor de Llengua i Literatura a l'Institut de Ciutadella, al qual la Revista vol agrair la seva valuosa col.laboració.

J. M. Q.

JOSEP MIQUEL GUÀRDIA.
NOTES A UN EPISTOLARI

L'epistolari que la Revista de Menorca publica en aquest número pot resultar una prova palesa del que la Professora Josefina Salord explica en el seu treball sobre la Renaixença a Menorca (1), ço és que la literatura del XIX a Menorca resta encara per conèixer, per estudiar, puix que, més enllà de la primera aproximació feta en els anys 60 per Jordi Carbonell, no hem fet més que repetir un grapat de tòpics sobre l'esmortuïment de l'embranchida del XVIII i el "renaixentisme" tardà d'Angel Ruiz i Pablo.

En efecte, després de llegir els continguts de les lletres escrites pel Dr. Josep Miquel Guàrdia a diverses personalitats de la Renaixença catalana, els estudis que sobre el metge i polígraf alaiorenc han estat publicats se'ns mostren encara insuficients.

A més a més de la biografia —**Un menorquí indòmit**— publicada per Joaquim Verdager (2) i de la tesi doctoral d'Antoni Petrus Rotger, **José Miquel Guàrdia. Personalidad y Doctrina Pedagógica**, (Barcelona, maig 1980) (3), poques referències bibliogràfiques trobam sobre aquest personatge (4). De passada, el Dr. Eduard Valentí i Fiol dedica a Guàrdia quatre pàgines al seu

volum **“Els clàssics i la literatura catalana moderna”** (5) i una nota biogràfica seva apareix a la Gran Enciclopèdia Catalana.

Però aquest diguem-ne oblit o preterició en què ha estat per temps la figura i l'obra del doctor Guàrdia és deguda en part a les actituds que va adoptar durant la seva vida i que el van fer topar amb els cap-pares del món intel·lectual establert o oficial de llavors (coneixem les topades hagudes amb els intel·lectuals de la revista **L'Avenç** i les seves controvèrsies polèmiques amb Menéndez Pelayo i altres), però també a la manca d'atenció que els seus compatricis l'han tingut durant dècades, excepció feta del bon intel·lectual menorquí Marçal Pascuchi mercès al qual podem avui atracar-nos a la lectura i consideració d'aquest epistolari.

Suscintament, vet ací la referència que en dóna Roger Aliers a la G.E.C.: **“Guàrdia i Bagur, Josep Miquel (Alaior, Menorca, 1830 - París 1897).— Metge i erudit. Estudià medicina a Montpeller, on es doctorà (1853) i estudià grec, llatí, hebreu i sànscrit. S'establí a París, on es doctorà en lletres. Col·laborà a “La Revue des Deux Mondes”, “Le Temps” i “L'Illustration Française” i publicà “De medicinae ortu apud Graecos...” (1885), “De la prostitution en Espagne” (1857), “Le voyage au Parnasse de Michel de Cervantès” (1864), “La médecine à travers les siècles” (1865), altres assaigs, i el reportatge “Un mois à Minorque” (1868). En col·laboració amb J. Wierzeyski publicà “Grammaire de la langue latine (1876), que introduí a França els darrers progressos de la filologia històrica i comparada. Publicà també L'état enseignant et l'école libre (1883), i féu el reportatge Une excursion en Catalogne, Valence et aux Iles Baléares per a “La Revue des Deux Mondes” (1885). Evolucionà vers el positivisme, comentà polèmicament l'obra de diversos filòsofs espanyols i atacà Menéndez y Pelayo a la “Revue Philosophique” (1890). Interessat per la Renaixença, traduí al francès i publicà a París “El somni” de Bernat Metge, i fou col·laborador (1890-92) de la Revista “L'Avenç”, on introduí la idea que la cultura catalana havia estat interrompuda en iniciar-se el Renai-**

xement europeu i era, per això, la menys clàssica de les cultures llatines, defecte que la Renaixença havia de corregir”.

Al llarg de les quinze cartes escrites per J.M. Guàrdia que M. Pascuchi ens ha deixat observem —des del 1887 al 1894, just tres anys abans de la seva mort— potser l'últim capítol de les inquietuds intel·lectuals del metge alaiorenc, el temps en què Guàrdia, després de preparar l'edició francesa del **Somni** de Bernat Metge prova d'integrar-se al moviment català, escriu diversos articles que són publicats a **L'avenc** els anys 1891-1892 i entra en relació amb figures senyeres del catalanisme cultural, com el “patriarca” Joaquim Rubió i Ors, el seu fill Antoni Rubió i Lluch, el director de **L'Avenc** Jaume Massó i Torrents o el també director de la Revista Catalana el canonge vigatà Mn. Jaume Collell, amb els dos últims dels quals no trigarà a tenir problemes o desavinences.

El lector hi trobarà un bon reflex del tarannà “indòmit” de l'home que es declara cap al final de sa vida, incòmode amb el temps que li va tocar de viure i amb el seu propi caràcter:

“Si abans de nàixer hagués tengut llibertat d'elecció, per cert que hauria elegit altre temps o demanat altre temperament; no m'agrada el segle en què vivim, ni he tingut mai facilitat d'acomodació, e per lo tant he sempre viscut solitari entre llibres” (Carta núm. 15).

Però aquest solitari lletraferit, positivista, de voluntat de ferro per a l'estudi, no deixa de ser un patriota, i en el fons un idealista que sublima tot el seu esforç en pro de la pàtria, que somia i vol independent:

“Si els gramàtics pedants i els lexicògrafs vulgars no són més que uns xarlatans (sic), els vers catalans són abans de tot patriotes. I el govern central, tot perseguint la quimera de la unitat administrativa, tracta de rebels, de separatistes, aquests conservadors convençuts, qui han jurat d'intentar-ho tot a través dels mitjans legals i pacífics, per salvar la pàtria” (...)

(...) *“Com resistir aquesta acció dissolvent? Tot fa presentir que Catalunya i les Balears, a menys que no esdevinguin independents i autònomes, patiran la sort del Rosselló, de la Cer-*

denya, de l'Antic Regne de València, en poques paraules, dels antics països de llengua catalana, en què el català ha desaparegut, tendeix a desaparèixer o a degenerar en patois" (6).

Certament, les paraules de Guàrdia no es poden prendre gaire rigorosament, però avalen allò que Menéndez i Pelayo li retreu ("*tuvo el mal gusto de hacerse francés*") tot qualificant-lo de "*renegat*", açò és la gran antipatia que expressa envers la nació espanyola ("*menjada de polls e xinxes, enemiga del treball e de la ciència, plena de vent e d'esperances no justificades, ímpia en ses creences i esclava de la més bruta superstició, font principal de la immoralitat pregona d'aquella gent*" Carta 15), antipatia que d'alguna manera podem connectar amb l'inconformisme i pruija de regeneració que caracteritzarà els intel·lectuals de l'anomenada "Generación del 98", en analitzar les causes de la Decadència espanyola (C. 4). Pensam que quan A. Petrus diu del polígraf menorquí que "*escribía y pensaba como catalán, se sentía español y era francés*", el sentiment espanyol resta força discutible a l'envista dels textos esmentats; però no així l'afirmació nacionalista catalana:

"De les dues pàtries que tinc jo, la natural catalana, e la francesa d'elecció, la primera posseeix mon cor; e tot lo que sé per haver-lo après en la segona, li pertany com a cosa seva. De manera que en tot lo que he fet e provat de fer segons les poques forces individuals, no he tingut altres mires de vanaglòria o interès, sinó ganes de que no fos estèril l'amor del fill envers sa mare. Aquest ha sigut el motiu d'escriure en català, servint-me del dialecte de Menorca, mon idioma natiu, e usant dels records de la lectura dels autors catalans del temps passat, procurant fer jo mateix lo que crec que s'ha de fer, si volem que la Renaixença de Catalunya no sia pareguda a la comèdia dels Provençals". (C. 12)

Ací Guàrdia és ben lúcida de les limitacions que afecten el moviment occità, de l'artificialitat i total insuficiència dels "feli-bres", els quals cantaven la literatura provençal en llengua d'oc, però mantenien i no qüestionaven el domini de l'idioma francès. Igual podia succeir —alertava Guàrdia— en el cas català i més

d'una vegada denuncia la manca d'arrelament popular del moviment renaixentista en la consciència que la Renaixença no significa res per al poble i només quelcom "*per a la gent lletrada*" (C. 9). Cal "*renéixer de les pròpies cendres com l'Au fènix*"; però com? Doncs, mitjançant la recuperació de la tradició dels clàssics catalans i l'extensió de l'ensenyament secundari —sense cap divorci entre lletres i ciències— en què el ciutadà adquireixi una sòlida formació humanística, car "*sense cultura clàssica, l'escriptor se pot comparar a un home a qui li falta un braç*" (C. 9). Aquestes idees pedagògiques —reiteradament referides en gairebé tots els escrits, però especialment a la carta núm. 13— basades en la necessitat de renovar el cultiu dels clàssics, segueixen un raonament, tenen una coherència que ha exposat prou clarament E. Valentí:

"La cultura catalana havia vist el seu desenvolupament natural interromput precisament quan arreu d'Europa les llengües, l'art i el pensament florien en contacte amb l'antiguitat redescoberta. Essent Catalunya una nació llatina, no ha de girar l'esquena a la cultura dels llatins, deixebles i successors dels grecs i padrins de la moderna civilització. (...) Fins ara la renaixença catalana, bon xic artificial, s'ha nodrit de les literatures veïnes, i fa la impressió d'un jardí cobert de plantes exòtiques. Catalunya, la menys clàssica de les terres llatines, ha de reparar el temps perdut i anar a buscar el remei a la seva malaltia crònica a l'escola dels mestres de tota ensenyança, en lloc d'aprendre de deixebles degenerats". (7).

Per açò són constants en aquest epistolari les referències en aquest sentit: lloances a Ausias March i a altres monuments de la poètica catalana (C. 7); encoratjament a J. Massó i Torrents perquè continuï la tasca d'exhumació dels manuscrits catalans de la Biblioteca Nacional de Madrid ("*més haurà fet ell per la llibertat catalana que tota la cuadrilla (sic) del Renaixement*") (C. 6); incita A. Rubió i Lluch, aleshores ja Catedràtic de Literatura a la Universitat de Barcelona, a escriure una "**Història de les Lletres Catalanes**" (C. 9) i desitja de fer un gran Diccionari que reculli tota la vigor de la Llengua Catalana viva en la seva diversi-

tat dialectal i servada en els documents antics, tal com està més tard el propòsit que mourà el canonge mallorquí Antoni Maria Alcover a emprendre la redacció del Diccionari de la Llengua Catalana, més tard Diccionari Català-Valencià-Balear, continuat per F. de B. Moll fins a l'acabament (C. 12). S'imposa, doncs, un programa educatiu que es proposi "*la resurrecció dels morts que són la nostra vida*" (C. 11). Caldria fundar una escola de bones lletres a cadascuna de les nostres ciutats importants, amb un pla d'estudis i uns procediments didàctics que Guàrdia estableix. Tanmateix, aquest programa de base humanística seguia el model francès napoleònic i revolucionari que havia arrelat al país com a una forma de secularització a l'ensenyament, una escola laica, a la vegada clàssica i liberal. Eduard Valentí, a la vista que Guàrdia predicava un humanisme anticlerical, no dubta a qualificar d'il·lusori el seu programa per a la circumstància que envoltava la societat catalana d'aquell temps, burgesa i conservadora.

També per açò l'obra de Guàrdia va ser menystinguda, endemés de per les constants fregades i baralles a què el seu apassionament sincer el duia a tenir amb personalitats de l'època, com va succeir amb el grup de **L'Avenc**, a qui, després d'unes quantes col·laboracions, en desqualifica les seves reformes ortogràfiques com a "*obra d'orats*" (C. 14).

Açò no obstant, s'ha de reconèixer que els estalons en què Guàrdia volia bastir la reconstrucció de la llengua —la tradició dels clàssics o literatura antiga i la riquesa i vigor dels dialectes diversos— no estan tan allunyats de la base de la normalització lingüística duita a terme per Pompeu Fabra, nom d'un dels "*orats*" de **L'Avenc**, revista que, cap als mesos que van entre el juliol de 1890 i el desembre de 1892, va llançar una campanya, seriosament plantejada, per fer del català una llengua apta per expressar les realitats més immediates en l'àmbit col·loquial, sinó per poder expressar conceptes abstractes i científics, és a dir, per fer del català un idioma modern, obert a tots els usos. En efecte, als mateixos anys que J.M. Guàrdia intervingué en la vida cultural barcelonina, la dèria per arribar a l'establiment

d'una normativa que regís l'ús del català escrit —dèria que Guàrdia mateix, com hem vist, compartia— desembocà en una famosa polèmica plantejada a l'entorn del dilema de prendre com a base per a l'elaboració d'una normativa: a) "*El català literari o acadèmic*" (amb barreja de dues variants gràfiques, l'occidental —valenciana— i l'oriental, i amb influència del castellà i de la llengua antiga, quan aquesta se fa enfora de la solució moderna parlada), o b) "*el català que ara es parla*" (que es basa en la llengua parlada coetàniament i té dificultats a unificar els dialectes i a destriar els estrangerismes (8). No podem dir que J.M. Guàrdia s'inclinàs decididament per una de les dues posicions, car si bé és ver que basculava més cap al model literari antic, també és cert que abominava de les solucions castellanitzants. D'altra banda, l'amor al dialecte menorquí el feia considerar el valor d'una llengua que no es separàs de la realitat viva de l'idioma parlat popularment i apte per a les efussions expressives més locals. Eren dos propòsits encomiables que només estaria en condicions d'assolir una personalitat solitària també —i resulta curiós aquest paral·lelisme— i de gran formació lingüística com fou la de Pompeu Fabra. En aquest últim, el recurs a la llengua mare, el llatí, no s'empra per ressuscitar res, sinó per "*intel·lectualitzar*" la llengua, o sigui per fer-la capaç de poder crear nous mitjans abstractes, no existents anteriorment (9).

No vull acabar aquestes notes esparses sense subratllar el fet que el lector trobarà algunes mostres de lèxic ben menorquínes (**arriosa**, **açò**, **més tost**, **perfant**, **fiol...**) dins aquest epistolari, remarcables testimonis de la fidelitat del polígraf alaiorenc que, malgrat els molts anys de viure a França, no va oblidar mai el parlar nadiu i sense visions reduccionistes, ans considerant la grandesa del passat del català com a idioma de cultura, va contribuir a assegurar el futur de la nostra llengua. Per aquesta idea no va estalviar esforços. Ara pens que algunes de les seves recomanacions conserven tota llur vigència:

"*Certament el futur és fosc* —escrigué J.M. Guàrdia en la introducció a la seva traducció francesa del **Somni**, ja esmentada—, *i talment que molts resten inerts, mancats d'esperança, es*

mostren indiferents, deserten del combat. Per què aquesta inèrcia, aquest desolador escepticisme?... Cal viure. Viure d'enyorances? No, sinó d'esperança, de fe, de confiança... Per què obstinar-se a enterrar un idioma que no és mort, que no vol morir i la vitalitat del qual és innegable?

(...)

“Si els catalans aconseguïen de salvar llur llengua d'una metamorfosi mortal, hauran, a la vegada, salvat la pàtria catalana (...) No és mai massa tard per resistir a la mort. El dia que Catalunya haurà perdut la seva llengua, ja no tindrà més personalitat (...) No hi ha exemple més generós que el d'un poble que protesta valentament contra els capricis de la fortuna, o millor, contra les iniquitats de la història”.

JOAN F. LÓPEZ CASASNOVAS

(1) Aquest estudi va constituir la comunicació (“**La Renaixença a Menorca. Una història —gairebé— impossible**”) que presentà la seva autora en el “Col·loqui sobre Renaixença” celebrat a Barcelona els dies immediatament anteriors a Nadal de 1984.

(2) Editorial Moll, “Les Illes d'Or”, núm. 72, Palma, 1959.

(3) Un resum d'aquesta tesi de doctorat en Filosofia i Ciències de l'Educació va ser publicat per la Universitat de Barcelona (Secció de Publicacions, 1981).

(4) Vegeu especialment Tomàs CARRERAS i ARTAU, **Médicos-Filósofos españoles del siglo XIX**, Barcelona, CSIC 1952, pàg. 78-130.

(5) Eduard VALENTÍ i FIOU: **Els clàssics i la literatura catalana moderna**, Ed. Curial. Barcelona, 1973. (Vid. Cap. 1: “**La tradició clàssica en la Renaixença catalana**”, pàgs. 30-33).

(6) J.M. Guàrdia: Introducció a **Le Songe**, de B. Metge. París, Alphonse Lemerre, editeur/1899.

(7) E. VALENTÍ: Cf. op. cit.

(8) Carles DUARTE i M. Àngels MASSIP.— **Síntesi d'Història de la llengua catalana**. Edicions “La Magrana”, Barcelona, 1981 (pàgs. 150-151).

(9) Vid. Xavier LAMUELA i Josep MURGADES: “**Teoria de la llengua literària segons Fabra**”, Quaderns Crema, Barcelona, 1984.

J. L.

CARTES A JOAQUIM RUBIO I ORS

CARTA N.º 1

París, 19 de febrero de 1887.

Sr. D. Joaquín Rubió i Ors

Catedrático de la Universidad de Barcelona.

Muy señor mío y de toda mi consideración: Con sumo gusto leí su muy grata carta y la adjunta memoria sobre la vida y escritos del afamado cura párroco de Vallfogona, Vicente García, dándole infinitas gracias por una y otra, ya que no puedo corresponder como yo quisiera á la demasiado favorable opinión que le he merecido á Vd., mucho más por la buena voluntad que por mis propios méritos. La memoria me ha satisfecho muy mucho, como obra suya, que vale tanto como decir por la severa puntualidad en los hechos y el sólido amor á la verdad que, amen del talento, he reparado en cuanto me ha cabido la dicha de leer de lo escrito por su sabia y honrada pluma. Es escusado repetirle lo que le habrá dicho nuestro ilustrado amigo el Sr. Balari, que á Vd. acato como á uno de los prohombres de la moderna literatura catalana, á quien abrió camino con los dulces acentos de la gayta pátria, y mucho más por haberla vindicado de los asaltos y asechanzas del charlatanismo provenzal, poniendo las cosas en el punto de la verdad. Aquella reseña del renacimiento literario de Cataluña tiene la sustancia y autoridad que faltan en los libros abultados sobre la misma

materia. Me alegro de saber que algunas de mis opiniones literarias están conformes con las tuyas, particularmente en lo que toca á nuestra antigua literatura. Sí, Señor D. Joaquín, la prosa catalana de la edad media corre parejas con lo mejor de las modernas literaturas; y es tanta la admiración que profeso á nuestros cronistas y autores morales, que siento en el alma que obras de tan relevadas prendas como las del fecundo y enciclopédico Francisco Ximenis, sin hablar de otros prosistas castizos, queden sepultadas en unos pocos manuscritos medio carcomidos, ó en ediciones únicas de los primeros años de la imprenta, casi tan raras como los mismos códices. De las que corren impresas, muchas están todavía por corregir, y de las pocas que se reimprimen, las más salen muy maltratadas, por falta de celo y crítica, que viene á ser lo mismo, ya que no puede haber ciencia verdadera sin mucha conciencia. Lástima grande que los catalanistas autorizados no se dediquen á poner en claro aquellos escritos que son honra y prez del ingenio catalán y de la lengua pátria! Dígolo, muy Señor mío y dueño, porque los pocos extranjeros que a ello se aplican, por más que sean acreedores á la gratitud de los Catalanes, pues se afanan y desvelan con el buen intento de hacero lo mejor que sepan, siempre pecan en algo, por más que se esmeren; y es que no saben el idioma de raíz, por haberlo mamado con la leche, como los naturales; defecto que he notado hasta en los que tienen reputación de sabios. Esto, de publicar ediciones nuevas de autores viejos, es cosa de los nacionales. Si yo tuviera crédito y algún poder en la república literaria, algunas providencias tomaría que sin duda habrían de redundar en pro de nuestra literatura catalana. Condenaría al Sr. Mariano Aguiló á concluir cuanto queda incompleto de su Biblioteca Catalana, y á publicar su inédita bibliografía; al Sr. D. Antonio de Bofarull, á refundir las crónicas que tiene publicadas, añadiendo otras; al Sr. Gaetano Vidal de Valenciano á que continuára la interrumpida publicación de la Comedia de Dante traducida por Andreu Febrer; al amigo Balari á que se diese prisa á publicar la gramática histórica y el vocabulario etimológico de la lengua catalana que va preparando; al

Sr. D. Manuel de Bofarull, á preparar nueva edición de la crónica de Miguel Carbonell, aprovechando las correcciones de Gerónimo Zurita, en la edición de la Biblioteca nacional de París; y á Vd., muy Señor mío y dueño, á trabajar un texto esmerado del metafísico poeta Ausias March, con su debido comentario, y una buena edición genuina y correcta de los versos del malogrado rector de Vallfogona, con todos sus requisitos. Qué le parece á Vd. de la mucha severidad del juez imaginario? Hablemos serio. Cuando tenga Cataluña una tal cual colección de los mejores prosistas y poetas nacionales, con el correspondiente diccionario de la lengua, y un repertorio biográfico-bibliográfico, entónces se podrá idear una historia general de la literatura catalana, cuyos materiales por la mayor parte yacen olvidados en el polvo de los archivos y bibliotecas. Ojalá siguieran los que tienen fuerzas y tiempo el buen ejemplo que dieron los catalanistas de su generación de Vd., recordando la memoria de los días prósperos. Si no sabemos lo que será de nuestra raza en los siglos futuros, bastantes riquezas tenemos en los pasados, que cuantos aman de veras á la pátria y quisieran ver reunidas en un imperecedero tesoro de la lengua y del ingenio de nuestros abuelos. Con esto se levantára muy alto Cataluña en el concepto de los hombres que saben. Y perdone Vd., muy Señor mío, que aunque parezca sueño cuanto he dicho, bien podría pasar á realidad, si lo quisieran media docena de Catalanes ilustrados y amantes de la pátria. Del renacimiento catalán, no es poco lo que se puede esperar, con tal que los que ahora viven pongan en su símbolo de la fé, la resurrección de los muertos, ya que nuestros antepasados tuvieron mejor suerte que nosotros.

Queda á sus órdenes, si es que en algo puede servirle, este su más atento y seguro servidor q. s. m. b.

J. M. GUARDIA

CARTA N.º 2

París, día 8 de mayo de 1887

Sr. D. Joaquín Rubió y Ors
Decano de la Facultad de filosofía i letras
de la Universidad de Barcelona.

Muy Señor mío y dueño: A su tiempo recibí la biografía histórica del difunto Sr. D. Manuel Milá y Fontanals, que tuvo á bien mandarme con anticipación nuestro buen amigo el Sr. D. José Balari y Jovany, agradeciéndole la fineza, pues me proporcionó el gusto de leer otra obra buena de las muchas que lleva V., publicadas con tanto acierto, casi luego de leída en la Academia de buenas letras de Barcelona.

Ya que Vd. se ha dignado regalarme otro ejemplar, paso á decirle lo que de ella juzgo con mis escasas luces, sintiendo no haberlo verificado antes; pero el motivo ha sido la visita en esta su casa, de aquella que con pié igual según dicho del poeta, lo mismo llama á la choza del pobre que al palacio de los reyes. Murió Jueves mi suegra y se enterró ayer; conque ya vé Vd., muy respetable Señor Decano que no estaba yo para éscribir Cartas, por más que deseaba cumplir con lo que le debo, sin tardanza.

Leí su obra con muchísima curiosidad y gusto, quedando muy satisfecho de tantas cosas nuevas y de provecho, que en ella ha incluido su buen tino de Vd., sin perjuicio de la verdadera crítica, sin la que ni mucho vale el panegírico académico. Ha escrito Vd. con la acostumbrada solidez un capítulo muy nutrido de la historia de la moderna literatura Catalana, celebrando la memoria de aquel Compañero laborioso, concienzudo y paciente, cuya honradez brilla en sus escritos, que si no tienen la perfección y amenidad que requieren las obras literarias, no les falta tampoco lo que suele agradar á los inteligentes; pues por más que sea dura y amarga la cáscara, basta romperla para disfrutar de la sazónada almendra. Yo le diré francamente, muy

amado Señor Decano, que, en mi concepto, las dotes del difunto y benemérito Sr. Milá y Fontanals más eran de erudito que de literato. Si enseñaba en la Cátedra, del mismo modo que escribía, bien puede decirse, sin faltar al respeto que merece su buena memoria, que no tenía númen, tal vez por demasiado dogmático, y porque el talento didáctico no siempre va unido con el de escritor. No sé lo que valía como catedrático, aunque se vislumbra en sus obras, que no debía tener muy despiertos á los estudiantes, si bien enseñaba con la conciencia de quien trabajó y rumió mucho, pero sin imaginación, no sabiendo siquiera picar la curiosidad con el aguijón del espíritu, que sirve para animar á la juventud. Le faltó calor en la sangre, agudeza en el juicio, y aquello que no puede definirse y suele llamarse poesía. Aunque muy erudito y escrupuloso, y tan amigo de la exactitud, que no pocas veces raya en nimio, escribió para pocos, y de un modo bastante parecido al de algunos pedantes que no parece sino que inventaron y descubrieron la literatura del medioevo. Bastante me gustan estos estudios; pero de ningún modo puedo tragar las pesadas disertaciones de los que se han enseñoreado de ellos en la **Romanía** y otras revistas por el estilo, que no sirven sino para recoger y acopiar materiales. Lástima que con tantas prendas, no escribiese con pluma mejor cortada; y me figuro que debía enseñar con la misma sequedad. A él, lo mismo que á otros españoles contemporáneos, se le pegó mucho del mal gusto alemán en las obras dogmáticas y didácticas. Mucho va cundiendo en España la imitación de cosas alemanas, y me parece que ha de tener peores resultados que la de cosas y modas francesas. En la filosofía, hace ya muchos años que queda probado, merced al ejemplo del bueno del Sr. Sanz del Río, á quien no le faltaban luces, sino luz. Algo de lo que yo le digo á Vd., Sr. D. Joaquín, se halla indicado con mucho tiento en su muy apreciable noticia de la vida y obras del difunto Compañero. Y así es que no estrañará mi severo juicio, supuesto que yo quisiera que los escritores cuya memoria ha de sobrevivir en la historia de las letras españolas, fueran de aquellos que no se han de mirar con microscópio. Y por demás

es decir que no viven en la posteridad sino las obras bien escritas, y más si son catalanes los que se proponen figurar en los anales de la literatura Castellana, donde más es la hojarasca que el fruto. Bastante me gusta lo poco que escribió Milá en Catalán; pero también es preciso confesar que hay mucho artificio. Yo soy de parecer que, según el camino que lleva el renacimiento catalán, no faltarán literatos en Cataluña, que ni acierten en su lengua natural, ni en la de Castilla. Me alegraré que su Señor hijo vaya ensanchando en su cátedra la asignatura de la literatura Catalana, y que Vd. le anime á escribir su historia. B. s. m. este su más at.º y seg.º servidor y amigo.

J. M. GUARDIA

CARTA N.º 3

París, diumenge 24 mars 1889

Senyor D. Joaquim Rubió y Ors,
 Degá de la Facultat de lletres de Barcelona.

Molt senyor meu y venerat amich: Vosté m'ha de perdonar la tardansa en contestar á sa benvenguda carta, sabent que de cor li son aficionat et que li tench el respecte que's mereix lo degá y patriarca de la moderna literatura catalana.

Jo tenia nou anys quant Vosté començava á tocar la gayta, i el die d'avuy veig ab gran satisfacció que l'instrument del pastor del Llobregat es com un orga qui en tot lloch te echo.

No li sabré dir quin plaer he tengut al reber lo primer tom de la nova edició políglota de ses poesíes catalanes, nova gloria pera Vosté y pera la patria.

Llegint los seus versos no puch menys de recordarme lo que conte Suetoni, en la biografía de Cesar, que á les hores que arribá aquest general á la vorera del Rubicó, un pastor assegut sobre una roca, vehent la tropa, y dexant lo fabiol que tocava, va agafar una trompeta, y sonantla ab molta furia, va passar lo riu, y tothom va seguirlo. Pues lo mateix ha fet vosté. La malenconia dels seus cants ha pujat amunt y mes amunt y mes allá del Llobregat, com la trompeta del angel abans del judici final, ha despertat als qui dormian com á morts per tota la terra catalana. Mercé a la traducció en tantes llengues, será universal la obra de Vosté. Tot home lletrut no pot menys d'alegrarse de sa merescuda reputació, i mes encare si es Catalá, com un servidor qui jamay ha oblidat la pàtria natural, com que la nostra familia viu á Menorca del temps de la conquesta ençá. Vegi Vosté si som bons y vertaders catalans, y de tal manera ho som, que no tenim molt afecte á l'Espanya. Un altre motiu de no haver contestat mes aviat a sa apreciada carta y al regalo qui la acompanyava, es lo molt ocupat que estich d'uns quants mesos ençá, treballant á una obra qu'he empresa pera manifestar tota ma simpatía á

Catalunya y á les lletres catalanes. Vosté sabrá tal vegade pel seu fill ó pel amich Vidal de Valenciano, que tinch començada la impressió del Sompni d'en Bernat Metge, y ja bastant avançada. El texto anirá acompanyat de la traducció francesa, ab les notes necessàries y una introducció general sobre la literatura catalana. Será un tomet hermos de unes quatre centes planes.

Llastime es, en veritat, que de tan bon escritor sapiguem tan poch. Alguna noticia mes complerta haguera pogut darmos lo Bibliotecari de la Universitat de Barcelona; pero no ho ha volgut fer, per mes que li hage demanat l'amich Vidal, y vosté pot creurer, estimat y venerat amich, que mes greu m'sab per ell que pera mi mateix. Com á Metge, consider que lo dit Bibliotecari deu patir una malaltia, vull dir una mania crónica e incurable. Qu'el dimoni li perdoni sa mala criansa. Asso no es raro en Mallorca.

Fins are no he pogut saber si hi ha á Barcelona algun manuscrit del Sompni d'En Bernat Metge.

Jo havia encarregat al amich Balari de averiguarho; però del asunto ne m'ha escrit res. Vol vosté fer favor de dirli que he llegit ses últimes etimologies catalanes, que n'estich molt satisfet, y que no li escrich per falta de temps, esperant que ho pugui fer. Diráli també, si es servit, que he comparat la edició de les Sentencies del Juheu Jafuda, que va publicant en la Revista catalana ab un manuscrit de la Biblioteca nacional de París que tinch á casa, y que hi ha molta diferencia del manuscrit de Madrit al de París. Tinch notades totes les diferencies, y li podré remetre les correccions, quant s'hagi acabat la publicació. Segurament tendrá que fer segona edició, porque hi ha moltes coses en la seva qui no s'entenen y per lo mateix s'han de corregir.

Li estimaria tambe que pogues enviarme alguna noticia sobre en Bernat Metge y'ls manuscrits del Sompni. Si no m'ajuden els Catalans de Catalunya, qui m'ajudarà? Ab molt de gust parlaria de la edició políglota del Gayter del Llobregat, y de les bodes d'or celebrades á honor de Vosté; pero per ara, estimat amich, son un predicador sense trona, un orador sense tribuna.

Pero no faltará alguna ocasió de ferli justicia. Mentrestant vull que sapigue que á Vosté y al seu fill, digne per cert de tal pare, estich moltissim agrahit, y si puch servirlos será de bona voluntat y coral afecte. B. l. m. de V. l'amich y servidor.

J. M. GUARDIA

CARTA N.º 4

París, diumenge 12 de janer de l'any 1890

Sr. D. Joaquim Rubió y Ors

Molt respectable é estimat amich:

Lo motiu de no haver escrit antes d'avuy ha sigut la malaltia. Mes de quinze dies he passat dins casa, é encare ara no estich del tot vertader, que dihuen á cañostre. Ventura tenim que ha millorat lo temps; emperó encare no té força 'l sol é no falta humitat; de manera que si un vol resguardarse del mal corrent, no li ha de faltar prudència. Rebí la carta que m'escriguereu, ja fa dies, é la carteta anterior de vint y quatre hores al arribo del tercer tom de la edició políglota del Gayter del Llobregat. Prou m'agrada lo só de la gayta catalana, trempada é tocada per les mans de tal cantór, é per mes que les traduccions no sien dignes del texto, estich content, estimat amich, que fora de Catalunya tenguen echo les vostres poesies, tan fresques é galanes com en lo tems de vostre juventut. Vos haveu fet una corona de sempre vives qui en mon concepte durará mes que la llengua catalana, com una de les poques flors immortals del Renaxament. Pera vos, amich, ha comensat la posteritat. Ara toca al fill continuar la obra del pare: lo qu'ha fet En Rubió y Ors, poeta é critic, servirá d'exemple á lo que ja te comensat ó acabará En Rubió y Lluch, historiayre de les lletres catalanes. Venturosos los pares qui tenen fills dignes de seguir lurs petjades. Mentres ell prepara la feyna que li pertany, vos haurieu de concloure la publicació de les vostres obres catalanes, ab un altre tom dels escrits relatius á l'història de la literatura pátria antiga é moderna, pues les monografies vostres sobre tal assumpto merexen de ser imitades. Jo, estimat é sabi amich, fora dels mestres, qui no passen de mitja dotzena, tinch malíssima opinió de la gent de ploma de Catalunya. Ventura que tant d'embruta-paper no son gayre coneguts fora de casa; la major part son com les granotes: molta renou é mala música, pero prou contentes dins lo fanch de la

seva bassa, fins que s'acabe l'aygue de l'estany. De la democracia literaria no hi ha qu'esperar molt, é de la canalla ignorant é grossera menys que res. Jo sé prou lo que vos é alguns altres haveu fet é volgut fer en honor é gloria de les lletres catalanes; però ja sabeu, honrat é estimat amich, lo que dihu lo proverbi, que l'infern está empedrat de bones intencions, é de molts anys ençá estich persuadit de la veritat del vers de la fabula llatina: Nisi utile est quod facimus, stulta est gloria. La Renaxença no te significació fora dels Jochs Florals, de les Academies é d'algunes societats molt paregudes á les academies. Per asso dich jo é repetesch que molt mes s'ha d'esperar de lo passat que del present. En lo passat no falta riquesa, abundancia, perfecció de bones obres, mentres que l'arbre d'avuy no te fulles, ni flors ni fruita; però no li falten urugues. Donchs de les glories passades s'han de treure exemples é lliçons. Jo no se, ni puch saber lo que será dels Catalans dins un segle; pero no ignor lo que son avuy die, ni lo que foren en lo temps passat, é moltes de les coses presents de Catalunya mes me fan ganes de plorar que de riure, encara que n'ni ha de prou ridícles, principalment les comedies, la poesia lírica é épica, obres de barbaros casi totes, de vanitosos é d'ignorants, que ni's saben ni's volen corregir, ni senten lo ridículs que son. De cent Catalans que escrihuen, n'hi ha mes de norante cinch qui treballen contra la sua patria. Be ho comprenen los Castellans, per mes pobres que sien en literatura é ciencia, rient é burlantse de la pobresa dels vehins. Jo no sé si vaig errat; però no veig les coses de Catalunya com la major part de'ls qui vihuen en mitj d'elles, mala condició per veureles segons les lleys de la perspectiva. Espanya es la última de les nacions llatines, é jo no puch creure que s'alse algun die de sa decadencia sens remey. L'últim viatge que fiu hi ha poch menys de cinch anys m'ha llevat les darreres ilusions; e francament merex la sua sort, segons lo proverbi: Quien tal hace, que tal pague. Poch menys dolenta está Catalunya. Com á catalá de rassa, que no de nacionalitat, jo'm pensava que la gent catalana havia conservat molta part de les virtuts dels antepassats; però d'alguns anys ençá veig qu'anava molt errat, e que tan val Cata-

lunya com Castella, ab molt poca diferencia. Alabarse á si matex é temer la veritat, son senyals infalibles de decadencia. Prou ho vehem aqui en Franse. Lo malalt qui's vol curar ha de creure lo metje; e lo metje qui te seny no pot ni vol curar á qui no te cura. Jo estich tant fart de contemplar la malicia é la burricia de la major part dels homens de ploma, que m'agradaria viure en lo desert, com un pagés d'aquells de les nostres illes, qui no saben llegir ni escriure. M'alegraria que tenguesseu salut, pau e alegria, é dels fills é dels nets tota la satisfacció que merexeu. No mes per avuy, que no estich per riure; però pels amichs com vos, Senyor Joaquim, be podeu creure que sempre tinch lo matex cor é la matexa memoria. Als companys vostros de la Facultat de lletres, qui son coneguts meus, voldria que'm fesseu favor d'acomanarme molt.

J. M. GUARDIA

CARTA N.º 5

Paris, Avenue de Villiers, 84, 27 mars 1894

Mn. Rubió i Ors.

Mon cher doyen et vénérable patriarche. Si tous les académiciens vous ressemblaient, il faudrait multiplier les académies au lieu d'en réduire le nombre, et souhaiter longue vie aux membres de ces associations savantes qui travaillent si volontiers à se rendre inutiles.

Puisse votre exemple avoir beaucoup d'imitateurs! Puissez-vous vivre encore de longues années pour ajouter de nouveaux titres à tous ceux qui vous ont valu l'estime et la sympathie de vos nombreux admirateurs. Vous avez bien mérité des lettres catalanes par vos solides et consciencieux travaux, et sans pédantisme, vous avez pris rang parmi les maîtres, en associant à l'érudition la plus sûre la haute culture littéraire. Combien est petit le nombre des romanistes de qui l'on peut en dire autant. Sous prétexte de rigueur et d'exactitude, ils banissent les belles-lettres de leurs exercices et se condamnent à l'aridité. Votre belle monographie du docte et laborieux chanoine **Bastero** me paraît excellente; c'est avec le plus vif intérêt et un plaisir extrême que j'en ai achevé la lecture. Ces cent pages qui représentent un petit volume m'ont paru courtes, et je n'ai pas moins goûté l'introduction et l'épilogue. Vous avez honoré l'Académie en l'associant à la réhabilitation du sacristain de Girone, et vous avez trouvé le meilleur moyen de la remercier de l'honneur qu'elle vous a fait à l'occasion de votre jubilé. Tout est donc pour le mieux, et vous avez lieu d'être pleinement satisfait, puisqu'on vous a rendu justice publiquement dans votre pays. En somme, vous n'avez pas trop à vous plaindre du sort, et si votre cœur a été atteint dans vos affections domestiques, du moins votre vie de professeur et d'académicien s'est écoulée dans le calme.

Vous avez un fils digne de vous, qui vous fait honneur, qui

marche sur vos traces, qui n'est pas moins estimé dans l'Université qu'à l'Académie, et qui sera à la fois votre héritier et votre successeur; car il lui appartient de continuer votre oeuvre et de construire l'édifice dont vous avez excellemment préparé les matériaux. Vos irréprochables monographies sont autant de pierres soigneusement taillées et polies qui, mises en leur place, contribueront à la beauté de la construction. Vous avez tant fait pour l'histoire des lettres catalanes, qu'il serait fâcheux que cette histoire, qui est encore à faire, fût faite par un autre que celui que vos leçons et votre exemple ont admirablement préparé. Ce que j'admire surtout dans votre longue carrière d'écrivain, c'est le bon sens, la constance, la probité, le patriotisme éclairé. Vous avez au courage peu commun dans votre siècle charlatanesque de ne point sacrifier à la vaine gloire ni à la vaine curiosité, et tout poète que vous êtes, vous n'avez écrit que des choses utiles. Tous vos écrits ont été mûris par la réflexion et dictés par la conscience; l'honnête homme chez vous l'emporte sur l'homme de talent, et votre vertu principale me paraît être l'amour de la vérité. Je n'ai jamais rien lu de vous qui ne m'ait fait désirer de vous ressembler. Rien n'est plus rare que la sincérité, particulièrement chez les auteurs: la plupart ressemblent aux acteurs de comédie, et ne cherchent qu'à amuser la galerie, moins par amour de l'art que par vanité. Vous êtes le patriarche des lettres catalanes; vous avez présidé à leur renaissance, vous avez tout fait pour que cette renaissance ne fût pas un avortement, mais votre exemple était apparemment trop difficile à suivre, et la majorité des catalanistes, égarée par des préjugés politiques et religieux ou par des passions mesquines, a tout compromis par sa présomption, son ignorance, son esprit d'erreur et d'aventure, et cette rage d'innovation qui au respect de la tradition a substitué le désordre et l'anarchie. La littérature catalane est aux mains des illettrés. De là son infériorité et son irrémédiable décadence; car le nombre des illettrés ne fait qu'augmenter à mesure que décroissent les études classiques. Pourquoi les lettres françaises sont-elles si malades? Parce que la sève nourricière qui les alimentait autrefois commence à leur manquer. Pourquoi les

catalanistes qui se font les apôtres du progrès demandentils aux pays scandinaves des remèdes contre la décadence catalane? Parce qu'ils ignorent les sources vives de l'antiquité. Les modernes ne veulent plus des anciens, et la démocratie grossière et ignorante aime trop l'égalité pour s'accommoder d'une aristocratie de la pensée. Les gouvernements populaires ne se montrent guère plus favorables que les gouvernements despotiques aux hommes distingués.

Quand la guillotine tranchait les plus illustres têtes, le peuple imbécile et féroce disait: La République n'a pas besoin de savants. Vous êtes de ceux qui ne se font aucune illusion sur la valeur de la littérature catalane contemporaine et de la très grande majorité de ses représentants; rien de ce qui doit durer dans ce monde ne s'improvise. Quoique vous ayez beaucoup écrit, vous n'avez rien improvisé. Aussi j'espère que vos oeuvres vivront, parce que, pour rappeler un mot connu, vous avez eu pour collaborateur le temps. Veuillez me rappeler au souvenir de votre fils, et lui faire connaître ma nouvelle adresse. En vous remerciant de votre aimable lettre et de votre belle monographie, je vous renouvelle, mon cher doyen, mes sentiments d'estime, de respect, d'affection profonde et de sincère déférence.

J. M. GUARDIA

CARTA A ALVAR VERDAGUER

CARTA N.º 6

París, dia 9 de maig de l'any 1888.

Sr. D. Alvaro Verdaguer, Barcelona

Apreciat y estimat senyor Verdaguer:

Si no fos per vostè no sabria res de lo que passe en Barcelona, fora de lo que diuen los diaris y periodichs. Vehent la indiferencia dels catalans lletrats que jo coneix, ja sia personalment o per correspondencia, va apagantse cada dia la febre catalana, y ja passe d'intermitent, de continua que fonch prop de quatre anys. La apatia casi general dels qui deuriem donar exemple no te excusa. Ja no tinch confiança, perquè veig que de la gent lletrada de Catalunya poch se pot esperar. Així mateix estic content de veure que alguns joves treballen per la patria. Per assó m'he alegrat de la memoria d'En J. Massó Torrens, y s'il coneixia, li diria, però ja li dirà vostè de part meua y li tindrè per agraït, que fore de dos o tres punts molt petits, trobo que la llista dels manuscrits catalans de la Biblioteca de S.M. es una obreta de conciencia y bona crítica, de molta sobrietat y exactitud. L'he llegida ab curiositat y gust. Si l'autor segueix igual método en la descripció y noticies dels manuscrits catalans de la Bib. Nacional de Madrid, més haura fet ell tot sol pera la llibertat catalana que tota la cuadrilla del Renaixement. Ventura tindriem si, despues de passada revista de les biblioteques de Espanya ahont hi ha manuscrits catalans, principalment de les del Escorial, Valencia, Palma, Barcelona, Saragossa y altres de Catalunya, completave la colecció ab les noticies dels manuscrits catalans de París, Londres, Munich y algunes altres ciutats d'Europa. Axi veuriem formarse un bon repertori de les obres mss. catalanes, la major part inèdites o de edicions tan rares, que de poch son conegudes. Si l'autor es jove com se suposa, tendrà fe mes ardent y esperança mes viva que la gent madura i podrà

ser que l'amor a la patria li doni força i coratge pera cumplir lo que tan be té començat. Quan sien conegudes les fonts abundants de nostre literatura nacional, es molt natural que alguns dels curiosos de les glories de la patria vullen anarhi a beure. I també podria esdevenirse que aquell qui les haurà obertes, veient tanta riquesa no deixi passar tal tresor en mans estrangeres. Vull dir que a catalans pertany fer y acabar lo que han començat forasters.

J. M. GUARDIA

CARTA A JAUME MASSÓ I TORRENS

CARTA N.º 7

Rouen, Route de Noufdratel, 13 agost 1890

Sr. Massó Torrens, Director del **Avens**
Barcelona

A la última que m'escrigueren lo mes passat hauria respost, encare que prou ocupat quant la rebí; però com m'escrivieu que abans los derrers dies de juliol, serieu a París, jo esperava tindre la satisfacció de conexervos de prop é de parlarvos de moltes coses qui mes sou per dites que per escrites, per be que diga aquell que lo paper no te vergonya, **charta non embestit**. La vergonya es del escritor qui no diu veritat e qui ment en lloch de servirla. Die 3 del mes corrent, jo era fora de casa quant vos vingueru, é poques hores després de la vostra visita, surtia de París tan alegre com l'ocell qui troba la gàbia uberta, sino que'm sabia greu de no havervos vist. Axí es que jo m'he quedat amb les ganes, é vos no haveu pogut manifestarme de viva veu lo que'm volieu dir. Potser una altre vegada tingueu millor fortuna i e mentrestant serem amichs d'enfora. Alguns n'hi ha per Barcelona que no he vist may; e fora d'En Verdaguer, de la Rambla del Mitj, é d'en Balari e Jovany, de la Universitat, de tots los altres no conech mes que la lletra. Ja nos veurem algun dia cara a cara, conversant coralment é legal, com convé a Catalans é a tota gent de bé. De mi puch dirvos que de llibertat é veritat no necesito menys que de sal e pa, afegint lo companatge e quelcom més, per exemple, vi de la terra, tan calent é pur com la matexa sanch catalana no adulterada. Mes val callar que no parlar ab tota franquesa. Jo no sé parlar d'altra manera. Fora, fora moneda falsa.

Molt tendria que contestar a la vostra carta, si feia oposicions a alguna càtedre. Però bé sabeu, amich, que més allá dels

Pirineos, jo no vull res per a mi, sinó lo restabliment e títols de honor é gloria de Catalunya; cosa fácil si la Renaixensa tenia lo sentit de resurrecció, com axí sia que dels morts han de pendre exemple los vivents, honrant la memoria dels avis, é no deixant est cuidado a la gent forastera. Dit d'altre manera aixó significa que'ls catalans de rasa no han de esperar que de fora Catalunya vengueu curiosos a desenterrar los ossos dels morts immortals de la terra catalana i quant é més si son curiosos impertinents i dirigits per altres mires molt diferents de les del patriotisme. De romanistes filo-catalans pot ser que n'hi haga alguns fora de la patria catalana; però en coses propies é de casa no convé als catalans que sien tributaris dels estrangers. Cada hú fasse la bugada á casseva, é no esperem que vengue la bugadera de fora á nedejar la roba bruta.

Parlant sens figura, encara no tenim una bona edició de les obres de n'Ausias March; son tan dolentes les últimes de Barcelona, que no seria gens d'estrany que algun d'aquests catalanistes presumits qui tot ho saben é no saben que son tontos, tinguen l'atreviment de fer una edició crítica, com se supose, del mes metafisich dels poetes. Un comentari depandevé, no sé si gosaran, perque la major part dels versos de n'Ausias son perles del enteniment e llágrimes del cor; de manera que pera traduhir é explicar la tal poesia, falten als catalanistes presumits les dues coses essencials, sentiment poetich é filosofia, qui varien de natura é no creixen en les escoles de diplomática. Desconfieu del filolech mecanich qui te lo cor encara mes aixut que lo cervell. Molts d'aquets teolechs de la filosofia romànica semblen a les taronges é llimones de molta toxa é de poch suc. No falten barbaros en les terres de Romania, e quant mes barbaros mes presumits. Vos m'haveu escrit que jo he dit, é no'm recordo, que tota la moderna poesia catalana no valia la dels cançoners de obres enamorades de París é de Çaragoça. Com tota comparació sol ésser odiosa, segons Cervantes, no voltia ofendre als poetes é versificadors del Llibre d'or; perque ja sabeu que les abelles del Parnàs son com les qui fan mel é cera. Però sia dit sens

ofensa de ningú, los deixebles de n'Aribau é d'en Rubió y Ors, han fet é volgut fer una Enciclopedia poètica, o pera dirho com ho penso, una exposició universal é completa de versos catalans i mentres los cantors del temps passat, versificaren à imitació dels provençals é altres, segons s'acostumava a les-hores, usant de la llengua propia é tractant los assumptos que sabien puntetjant la guiterra catalana, sens voler convertirla en lira, arpa o orgue. Monument preciós de la parla poètica del segle, més que poesia inspirada, e font abundosa de documents útils pera la historia, perque encara que sia prou artificial é mecanica aquella poesia, té la sabor de la cort é de la societat conterporanea. Com antologia de la llengua poètica dels jochs florals, no té igual, é basta pera formarse una idea cabal de la versificació classica dels antichs catalans. Vergonya seria si fora de la terra patria vehia la llum aquell tresor. Jo no tinch altre motiu de repicar les campanes é tocar a **somaten**, sino la gana de despertar a tanta gent adormida qui ronca é pareix dexondir. Obra pia seria pregar per a les ànimes del Purgatori de les lletres, fent lo necessari pera que dels llims pujen a la claredat de l'eterna gloria. Ni vos ni jo no sabem de cert lo qui quedara de la moderna literatura catalana acabada la epidemia del Renaxement i mentres que dels morts gloriosos n'estem segurs, si surten per a sempre de la pols de les catecumbes nets é lluents, revestits del habit de la empremta, qui no tem foch ni aigue.

Conclusió: als catalanistes de Catalunya toca a pertany la obligació de fer una Biblioteca selecta dels antichs autors catalans, de manera que'ls vells recorden é que'ls joves aprenguen a l'escola dels mestres é doctors quin era lo genia é la parla dels nostres pares. E basta, si es que no sobre, per avuy. Ja veurem una altre vegada com se poria fer la patriotica creuhada al Sant sepulcre dels avis.

Si vos teniu cor é anima, no serà necessari convertirvos a la fe mia, sino mostrarvos que la salvació nostra no pot ser d'altre manera. Llarch es lo cami, pero ja arribarem a salvament, si tenim les virtuts familiars als Catalans del temps de gloria, aixó

es consciencia, ciencia é paciència, manifestant axí la convicció, l'esperança, é l'amor a la terra, bastant si es viu a ardent, per a fer miracles.

De vos, amich Director de l'**Avens**, coral e fael company.

J. M. GUARDIA

CARTA A MOSSEN JAUME COLLELL

CARTA N.º 8

París 15 de febrer de 1892

Mossen Jaume Collell,
canonge de la Seu de Vich
Barcelona

Molt reverent Senyor meu; Llegida la vostra carta, que rebí ahir vespre no vull trigar a contestarvos qu'estich content de saber que ja teniu salut després de tan llarga malaltia, e que pronte tornara a la vida la difunſa Revista Catalana, de mi tan apreciada com dels altres Catalans vertaderament amants de la patria e de les coses del tems passat. Si puch ajudarvos en la vostra tasca, serà ab molt gust, majorment essent els companys de la redacció homes pacífics e de bona voluntat, enemichs de polemiques irritants e de controversies esterils. Els fills ilustrats de Catalunya han de viure com solen viure els germans, units d'amor e acatant la seva mare, perque fora de la unió fraterna, renaxement o patriotisme son paraules vanes e res mes. Jo voldria que cada Catalá qui escriu sobre la historia o la llengua de la patria no perdés la memoria de lo que resa un dels salms atribuïts al rey David; **miseriordia et veritas obviaverunt sibi; justitia et pax osculatae sunt.** No sé si vaig errat, pero crech que son molts diferents la critica e la polemica, e qu'els gramatichs qui ensenyen debades lo que no saben com si fossin lectors de teologia ó pares mestres, per serios que sien, solen esser prou ridículs. D'un quant tems ensá la gramática catalana pareix qu'está ferida d'una epidemia de fonetica bastant pareguda, si's consideran els efectes, a la malaltia productora de polls e llemes; vull dir que de la santa e immaculada fonetica han sortit infinitat de barbarismes, comparables als batallons negres qui tornan a la formiguera, **it nigrum campis agmen,** ab la diferencia que cada formiga va carregada d'un grá d'ordi o de blat.

Es molt de regular que després de propagar tant de barbarismes, l'amor de la simetria induhesca als gramtichs jubilats a nedejar la sintaxis de la llengua patria, de tal manera que cada barbarisme tinga lo seu solecisme corresponent; així quedarà del tot renovada la parla catalana de dema, e no dich res de la d'avuy die per no moure noves questions, no mes facils de resoldre. Els fonetichs o sia fanatichs de la reforma de lletres, accents e altres signes ortografichs, no volen procedir per la persuasió, sino pels medis revolucionaris, lo mateix qu'els generals de Castella solen fer los seus **pronunciamientos**. Son més tost dictadors que reformadors, e no reflexionan que la violencia que fan a la llengua, per force ha de comprometer la consabuda reforma. Comensada la tenen, pero no sabem si l'acabarán, qu'assó de mudar un idioma no es lo mateix que mudar de camisa. Ademes que la nova fonetica, en la major part contraria a la tradició nacional, fa befa de la etimologia o sia de la tradició llatina: vol dir que si Catalunya, barbarisantse foneticament per l'adopció d'una ortografia dictada a la gent ignorant en nom del progres e de la ciencia, parlava e escrivia a voluntat e gust dels reformadors revolucionaris, dins uns quants anys no sabria d'ahont li ha vingut sa propia llengua, perque tendria igual coneixament de la tradició catalana que de la llatina.

Prou saben els qui ensanyan lo que val l'experiencia comensada ja fa uns quants anys en les escoles de France: la major parts dels aprenents no saben frances perque no saben llatí, e molt facil es de preveure que si l'ignorancia del llatí afavoreix la projectada reforma de l'ortografia, l'idioma dels Francesos s'en irá ánorri, viciantse, al mateix tems que la parla, l'enginy e lo genit de la nació: que la corrupció de la llengua va sempre acompanyada d'un mal pregón del cap e del cor. Prou ho saben els observadors qui deploren la decadencia d'una literatura corruptora dels costums, del gust e de la llengua, mirall de la conciencia publica, moltissim mes estragada qu'en temps de Lluís Felip e del Segon Imperi.

Imitadora de France en moltes coses dolentes, pot ser que Catalunya vulgui tenir escritors e artistes per lo mateix estil,

corrumputs e corruptors, dignes dels modelos de per aquí. Si tal es lo seu intent, no li faltan motius per corrompre e falsificar l'idioma de la terra, renovant la gramàtica e lo vocabulari, tirant-se enfora de la tradició literària de la patria, del genit de la rassa e de la memòria dels avis. Si la moderna Catalunya no vol tornar enrera, caminant entre Castella e França, en la via del progrés, vindrà un dia que de tant qu'haurà progressat, no li quedarà fesomia pròpia, e perduda la nacionalitat Catalana, no serà mes qu'una província sens caràcter, mitj castellana e mitj francesa, parlant una llengua degenerada e bàrbara, digna per cert d'una rassa decadent. Ventura tenim que no pot ésser fàcil ni general, no dich universal, la conquesta que meditan per la fonètica. No triunfaran mentre visquin els diferents dialectes de l'idioma en les terres catalanes del continent e de les illes: son els dialectes branques d'un mateix arbre; sens elles quedaria seca la soca. Avuy per avuy tots els Catalans s'entenen, ja sien de Catalunya, del Rosselló, de València ó de les Balears, e no s'entendrien mes si, per un miracle que jo crech impossible, la llengua artificial dels cavallers de la creuada fonètica destruïa els dialectes e tenia la sort de les armes del Rey en Jaume lo Conqueridor. Aquell dia s'acabaria la vida de la nostra llengua fundada en la tradició, seria fer vida, e no seria quimèrica l'esperança de renovar la llengua e la literatura patria, si per ventura algun poeta inspirat ó genial, que diuen avuy, de la família de Dante o solament de Petrarca, donava a llum un poema d'aquells qui fan etern al seu autor; miracle encara mes difícil de concebre que l'altre segons ho certifica l'experiència; pux ja sabem tots qu'el Parnas Català es una montanya de poca altaria, bastant inculta, plantada d'arbres revehuts e de males menjades d'uruga. Molts de cars si, però ningun lliri resplendent de blancura e de fragant olor. Podria ser que de tantes somades de versos engraxada la terra, e per tant mes fèrtil, entre los abatzeres e les romagueres cresquessin algunes flors de vegetació més vigorosa que ses germanes dels jochs florals. Lo qui fa falta a Catalunya no son floretes de tota mena, clavells, clavellines, violes boscanes, e així

arreu, sino un ramelet de sempre vives. L'escusa es que ni te vocació poetica la raça, ni molta afició a la poesia.

De la prosa ha vingut tota sa gloria a la literatura catalana, de la prosa clara, neta e familiar, natural e no gens academica, encarnada en obres duraderes de moral, d'història, de filosofia practica e fins d'imaginació, però de caracter realista, essent axí que l'escriptor catalá no cerca la veritat fora de la realitat, ni acostuma a caminar per les tenebres sense llum.

Llengua clara e transparent es la del enginy catalá, de si poch inclinat a la metafisica e no gayre amich de la retorica; de manera que fabricar un nou instrument d'escriure pels escriptors moderns, invocada la necessitat d'una llengua nova per traduhir pensaments nous, es desconexer l'esperit de la rassa e oblidar la tradició, assó es la vida passada. Si la llengua catalana, tal qual avuy se parla, sembla a la que parlaren els avis, filla legitima ha de ser de sa mare natural, e no necessita surtir de casa; e si no li sembla per degenerada e corrupuda, no podria apendre fora de casa a curarse de la malaltia mortal, cercant el remey allá d'ahont li ha vengut lo mal.

Si tal es la veritat, dels qui parlaren o escrigueren en tems passat catalá pur e natural s'ha d'esperar la curació, suposat qu'els morts dominen als vivents e que dels vehins, causa principal del mal, no hi ha qu'esperar remey. Si vol viure Catalunya, prou sava te encara la soca, prou branques e fulles, e no necessita empelts nous, antes seria necessari escapsar la major part dels rams e llevarli tanta fullaraca enemiga de flors e fruita; e axí crexeria reviscolant en lloch de minvar aniquilantes..

Vida nova si, però vida propia; sino será tota d'imitació sa literatura e imitada també sa llengua.

La que parlan avuy dia e molt mes la qu'escriuen tant de catalans lletruts, ni te color, ni olor, ni sabor de la que parlaven e escrivien en altre tems els autors classichs de ca-nostra, vull dir classichs de merit, perque si molts saben los seus noms, poch, si molt poch, conexen le^s seves obres. Ells son els mestres de la llengua catalana genuina, pura, natural, propia dels Catalans, no alterada ni adulterada per l'imitació servil dels idiomes de Caste-

lla, de France e d'Italia. Son els seus escrits diposit de les formes e de les construccions llegendaries; d'aquest tresor han de formarse el diccionari e la gramatica de la llengua verdadera; e no d'altre manera tindrem materia abundantissima per la historia del enteniment e dels sentiments de les passades generacions, historia fisica, intellectual e moral, font pura e abundosa de la civilisació e de les lletres catalanes.

La resurrecció dels difunts qui pera sempre merexen de viure será principi de la vida nova, e la pensa catalana, renovada, rebra dels mestres catalans, ademes de la que poden ensenyar els qui saben e tenen seny, lliçons preciose de composició literaria, d'ortografia, de sintaxis e axí metex de fonetica als fanatichs qui seguexen les petjades dels Romanistes, gent tossuda, vanitosa, de merit molt petit e de ploma molt fexuga, perque ja sabem que no pot escriure an un poch d'art qui es pobre de seny, d'imaginació e de sentiment.

En quant a mi, no m'agrada l'autor qui no escriu **mente cordis sui**, sia que li faltin un e altre, sia perque no te ploma falaguera e tinta simpatica. Esta es la causa de no ser gayre aficionat a la gent fonetica e a ses empreses: si volen rosegat silabes, no falten antigues edicions e vells manuscrits d'autors catalans en totes materies, e viu alli conservada com per un fonografo, la veu dels morts, escrita en lletres clares, senzilla, genuina; solfa facil de llegir e de cantar al qui te bons ulls e sap un poch de musica. Allá parla la patria catalana e basta escoltarla atent e reverent pera recordar a aprendre la llengua dels avis, alabada de molts e coneguda d'unt quants curioso e pacients qui, ab la modestia convenient al amor filial dit patriotisme, treballen, estudien o esperen, sens moure brogit ni renou.

Si la nova Revista Catalana te la fortuna de guanyar adherents d'esta classe, no podrá menys de prosperar ab l'ajuda d'operaris de zel ardent, de bona fe e de sentiments pacifichs, cercant la llum de veritat, que de predicar en desert dins la sala de conferencia, lluhint una ciencia mal preparada e una erudició de periodista.

Molt es lo que podria dir si no temia incomodar un conva-

lescent, ademes que va acabantse lo paper. Jo fare lo que pugue, molt reverent senyor meu, pera servir a Catalunya en la vostra Revista, practicant sempre alló de **in dubiis libertas** e si es possible lo demes: **in omnibus caritas**.

J. M. GUARDIA

CARTES A ANTONI RUBIÓ I LLUCH

CARTA N.º 9

París, die 27 de juny de l'any 1889

Sr. D. Antoni Rubió y Lluch,
catedratic de la Universitat, y de
la Academia de Bones Lletres
de Barcelona.

Molt Senyor meu, y apreciat amich: dos dies despues de rebuda sa afectuosa carta, rebí lo quadern dels dos discursos, y puch dirli que he llegit ab igual satisfacció l'obra del fiol y la del padri. Bon camí han ubert un y altre. Vosté ha sembrat llevó qui donará bon blat, casi n'estich cert sens esser profeta, perque basta la primera lectura del seu programa, que per tal tench lo discurs de entrada en la Academia, per veure que Vosté te ben llaurada y conreada la terra del seu cultiu. Vull dir que ha pres possessió del asunto, y l'ha fet seu. Però assó no es mes que un capitol de la historia de la literatura Catalana, molt important á la veritat, segons les seves idees, y un poch menys, segons les del seu mestre y padri. Jo li diré francament, y com á un amich es degut, qu'estich mes prop de la opinió negativa del estimat Senyor Vidal que de la seva qui me pareix massa positiva. Però axó no importa res. Les opinions son com les cares, totes diferents; y jo so de parer que cada hu ha de conservar sa fesomia. Lo que mes importa, molt apreciat Senyor Antoni, es que Vosté mateix, sens pensarsho, ha confirmat un pronostich meu, que com á metge que so, encara que de mans inocentes, havia portat ja fa tems, com li podrá certificar l'estimat amich En Josep Balari, y es que á vosté li toca per dret de conquista y per dret de naxensa, escriurer la historia de les lletres Catalanes. Just pareix y natural que lo fill del restaurador de la literatura Catalana moderna escrigue la obra qui mes falta fa en lo temps present. Vosté presenta reunides totes les condicions necessaries i

vocació, amor al assumto, patriotisme rahonable, instrucció sòlida, edat florida, professió conforme, la facilitat de recullir documents, abundancia de materials en llibres y manuscrits, además de la juventut qui l'ascolta parlant de la catedra, perque ja sap vosté per la experiencia propia y la dels altres qui han estat mestres seus, que les bones lliçons facilment se transformen en obres series. Ni'l bon catedrátich ni'ls bons dexebles necessitan llibrets ó llibrots d'aquells qui ropegan per les aules, e solen favorir la peresa dels qui ensenyan y dels qui aprenen. Vosté, molt apreciat academich, pot arribar a transformar la cátedra de la Universitat qui li pertany en catedra de llengua y literatura Catalana. Perque vertaderament es una cosa mala de pensar qu'una literatura tan rica com es la catalana no sia ensenyada en la matexa Catalunya y en la capital del Principat. Además de la convinença y necessitat de aquesta assignatura, no veu Vosté que fora de la gent instruida de les Universitats y Academies, Arxius y Biblioteques, poca cosa s'ha d'esperar dels altres? La Renaxensa no significa mes sino es per la gent lletruda, y ja veu Vosté lo qu'ha produhit la democracia ó demagogia literaria, qui ni te lletres, ni sap la llengua nacional. Una historia sustancial de la literatura Catalana no hauria de ser molt llarga; un tom gros o dos petits bastarian. Pero per ferla curta molt de temps seria necessari, perque falta á Catalunya una historia literaria, y aquesta no es obra de un home sol, sino de molts qui treballen junts, distribuhintse la feyna. Les Academies haurien de recordarse sempre d'aquell vers de Fedro, **Nisi utile est quod facimus, stulta est gloria**, y lo mateix se pot dir dels qui d'aquesta vanagloria estan contents. Si Espanya tenia historia literaria, no hauria fet Amador de los Rios aquella compilació declamatoria, qui no te gayre cosa bona fora dels documents, y es, en lo meu concepte, obra de mal exemple. Ja sabem qu'els Espanyols qui escrihuen obres d'aquest assumto no saben abreviar. Entre la sequedat d'En Milá y Fontanals y la sobrietat del seu pare, facil es seguir lo bon cami, acostantse mes al segon qu'al primer, que jo tinch casi avorrit quant escriu en Castellá, perque alló mes es algebra que literatura. Y jo no puch sufrir literats qui afecten de

pareixer il-literats. Com á Catala de bona rassa, á Vosté no li deu agradar la facundia qu'els Castellans acostuman anomenar eloquencia. Jo m'estim mes un aforisme de Hipocrates ó un pensament de Marc Aureli que tota la retórica d'En Castelar y altres qui no faltan en Castella y altra part. La nostra llengua principalment no te que veure ab la retorica. Si no s'escriu naturalment falta al genit propi dels Catalans del temps passat. Lo millor que tenim son les croniques, y lo pitjor, la imitació dels Italians y Castellans.

En Bernat Metge te sal y fel, y mel y pebre, y moltissima habilitat; però ja va fora de vegades del camí que segueixen els qui van a peu, com l'incomparable Eximenis que Vosté tracta, al meu parer, un poch severament. Fora de les croniques, qui no tenen igual dins Catalunya ni fora de ella, n'Eximenis m'apareix com lo patriarca dels millors escriptors Catalans de la edat daurada. Lo dotzé del Cristiá bastaria á la seva gloria. Llastima que Ramon Llull no tingues tant de seny é instrucció com ell. Encara no tenim una bona biografia del frare menor qui tant ha fet per la gloria de Catalunya. De les obretes menors seria facil fer un tom regular qui seria la millor crestomatia de la llengua del seu temps. Tota la societat Catalana dels darrers reys de la dinastia genuina viu y respira en les obres d'aquell home de be. Mes allá del segle setze, poca cosa hi ha. De manera que la obra que Vosté ha d'escriure, amich Rubió, sera la de les quatre centuries de la civilisació Catalana mes florida. L'història ha de ser critica, y no pot serho sens erudició selecta y lliberal filosofia. La erudició no te que veure ab la bibliografia de la qual s'abusa molt en Espanya. La verdadera ha de tenir la matexa modestia que la dona honrada, qui en lo vestir y lo caminar, mostra qui es sens ninguna afectació. No es necessari que un escriptor, pera mostrar la seva sabiduria, buide sa llibreria y tire'ls seus llibres al cap del lector. Vosté no imitará una persona coneguda qui de tant qu'ha llegit y llig no pense per si propi. Ja sap Vosté per experiencia que la lectura qui no es selecta, no dona nodriment al esperit. Tal academich qui no te encara quaranta anys ha publicat vint o trenta toms y encara no ha sabut fer un llibre. També es veritat

que per fer un llibre bo, á la erudició selecta es precis anyadir molt de seny, maduritat de pensament y amor pur de la veritat. Per assó dich jo que si no te filosofia aquell qui escriu un llibre, mitat ó poch menys li faltará pera ser autor. La major part dels autors Castellans y Catalans, es precis confessarho, ni tenen filosofia ni doctrina. Filosofia no n'hi ha en Espanya per be que diguen alguns escritors, y doctrina no n'hi pot haver molta, perque ja sap Vosté lo què son per allá els estudis classichs. De llatí no se lo que saben, però bé se que casi totes les citas llatines estan plenes de faltes. De grech no s'en sap casi gens. Ventura tenim que Vosté en aquest punt no sembla als altres. Jo he escrit móltes vegades al amich Balari qu'ell ha de procurar tenir dexebles. Sens cultura classica, l'escriptor se pot comparar á un home a qui li falta un bras. Una de les principals causes de la decadencia de la literatura castellana es la ignorancia casi general dels autors classichs, no molt coneguts en Catalunya. Si l'amich Balari no sapigues grech y llatí, no li seria facil fer lo que tots esperam de ell, la gramática històrica y lo diccionari etimologich de la llengua Catalana. Memories, si es servit, al seu pare y al amich Gaetà Vidal. De Vosté amich y servidor.

J. M. GUARDIA

Veulettes-sur-mer, die 7 de septembre de 1889

S. D. Antonio Rubió y Lluch

Molt senyor meu y apreciat amich:

Aquí estich per servirlo, á la vorera del mar, fins al 16 del mes corrent; de manera que si Vosté fa encare alguns dies á París, del 17 en avant nos podrem veure facilment, quant Vosté vulgue. De Ruen ahont he passat una temporada (del primer al 24 d'agost) vaig escriure al bon amich Alvar Verdaguer, y no se si va tenir tems de donarli noticies, perque á les hores estava Vosté al punt de partir, si ja no s'havia posat en camí. En Balari va esser á París, y no he tingut la satisfacció de veure-lo, perque quant va tornar del seu viatge á Suècia, jo ja era á Ruen, ahont rebí sa targeta de despedida. He sentit molt no haver pogut enrahonar, al menys algunes hores, dels nostres estudis ab aquell amich qui m'ha mostrat sempre tant bona voluntat, y m'ha servit molt utilment en la publicació del Somni d'En Bernat Metge. Ja fa prop d'un mes qu'está acabada la obra, y es un tom bastant bonich d'un poch mes de 450 planes. Quedam ab l'editor que estarà de venta á Barcelona, en casa del seu corresponsal y en la de n'Alvar Verdaguer. Aquest queda encarregat de distribuir als amichs de mes prop del cor alguns exemplars d'un llibre qui m'ha costat prou feyna, de la que jo m'quedaria molt pagat si podia servir per poch que fos la causa catalana. D'est assunto y de molts altres voldria jo parlar ab Vosté, considerantlo com á continuador de la obra del seu pare, qui be's pot dir lo Restaurador de la literatura catalana. Rebí, alguns dies antes de surtir de París, lo segon tom de la nova edició del Gayter del Llobregat, y encare no li he donat les gracies directament, donant l'encarrech al amich Verdaguer, y esperant que Vosté tendria la bondat de manifestarli de viva veu la meva gratitud, despues d'ahverme vist. Del seu mestre y padrí Sr. Vidal y Valenciano, he tingut noticia per la remesa que'm va fer del quadern de juny de la Revista Catalana. He sentit la interrupció del periodich de resultes de la malaltia del Sr. Collell, y

he vist ab no poca satisfacció que continuaria la publicació de aquella crónica de la mort y passió del pobre comte d'Urgell. Vosté qui te vot en la Revista ha de saber que dels catalanistes de París no tenen que fiar molt en Catalunya, perque la gent de la Romania y de la Revue critique, sempre volen fer de mestres y saberho tot. Basta que'ls catalanistes de Catalunya, sens faltar á la modestia qui convé als mes sabis, conserven fe y amor á la patria. Ja sap Vosté, apreciat amich, per lo qu'han volgut fer dels Catalans los charlatans de Provença, y no ho han lograt, mercé al seu pare, lo que pot esperar d'aquesta gent la Renaxensa catalana. Jo voldria que Catalunya, particularment en lo qui pertany á les lletres y tradicions nacionals, fes lo que pretenia fer Italia, dihent, Italia fara da se. Jo no he oblidat may lo que solia dir el meu pare, home de molt de seny: Qui escudella d'altre espera, freda se la menge. Pero ja basta per avuy. Que Vosté tenga salut, y quant vengue á veurem, de tot axó parlarem y de moltes altres coses de la terra catalana, y dels amichs de per allá y de les nostres esperances. Al servey de Vosté, ab coral afecte.

J. M. GUARDIA

CARTA N.º 11

París, die 9 de juliol de l'any 1890

Sr. D. Antoni Rubió y Lluch

Amich estimat: Rebí lo periodich **La Nacion**, de Bogotá, que m'enviareu, é de quant diguereu d'en Bernat é d'un servidor, puch dir que n'estich molt content. Poch es lo que he fet, però per poch que sia, queda uberta la carrera: altres hi entrarán, no per vana gloria, sino per amor á la veritat é á la patria, com á bons Catalans. Una dotzena d'almogavers de les lletres Catalanes bastaria pera conquerir aquella terra casi bé desconeguda que cultivaren els nostres avis; é encara que per llaurarla en un principi no hi hagues sino mitja dotzena de bones arades, ja tendriem esperances de fer ampla cullita, ensenyant los llauradors experimentats als novicis de bona voluntat é poca experiencia. Si no vaig errat per masse ilusió, no acabarà aquesta centuria sens que tornen á la clara llum del dia alguns dels difunts roegats de corchs é sepultats en la pols de les biblioteques. Vos qui pensau com jo é desitjau la resurrecció dels morts qui son la nostra vida, bé sabeu que la vera renaxensa no pot ser d'altre manera, é com á bon fill del qui primer tocá la campaneta del Somaten pacífich, cavareu á fondo pera desenterrar los sabis del temps passat. Ahir rebí noticies del nostre bon amich en Gaetà Vidal, qui m'alegraren moltissim, per lo que m'escriu dels projectes de la Academia de Bones Lletres, respecte de la publicació de una Biblioteca d'autores Catalanes. **Hoc erat in votis**, estimat amich; de manera que ma pareix inutil repetir lo que tantes vegades he dit é escrit als amichs de Barcelona, que jo faré tot lo que pugue pera treure del fossá alguns dels qui de segles ençá esperen la resurrecció. Ja sabeu que per aqui no falten bons manuscrits Catalans. Antes de tot deuriem veure la llum la Cronica de P. M. Carbonell, preparada pera estampar, se de la propia má d'en Zurita, é ab particular diligencia, en la part qui conté la cronica d'el Rey en Pere de les ceremonies. Despres d'esta obra

capital, convendria publicar lo Cançoner de obres enamorades, tresor de la poesia classica Catalana, afegintli lo qu'hi ha de nou en lo Cançoner de Saragossa. Preciós en tots conceptes es lo manuscrit de la cronica del Rey en Pere, anomenat lo Gran ó dels Francesos, corregint les faltes de la edició prou defectuosa de Buchon é Tastu, é de la d'en Bofarull. Altres obres historiqués de menor importancia estan conservades en bons manuscrits, é s'en podrien treure dos ó tres toms regulars. De moralistes petits, n'hi ha dos qui bé s'ajuntarien en un tomet, vull dir los tractats d'en Pax, d'en Eximenis é d'en Jafuda. D'aquest últim tinch preparada la part de critica verbal, revista la edició del amich Balari, é notades totes les variants. L'astrologia de Bernat de Tresvents, metge d'en Pere del punyalet, es obra molt curiosa é de gran profit per lo molt qu'hi ha de la fisiologia dels temperaments é alguns retratos fets de má de mestre. De les traduccions de obres antigues é modernes, la primera de totes es la Biblia en tres toms abultats in folio, complerta; é una altre en dos toms. Son diferents, é podria ser que la primera fos la d'en Ferrer, germá d'en Vicens, segons he vist conferint la saltiri que vaig descobrir en altre temps é lo d'aquesta magnifica Biblia, digna de una biblioteca real. Saltiris n'hi ha tres, diferents, però dos no estan complerts. La traducció Catalana dels llibres sagrats es un tresor de la nostra llengue riquissim, é una font pot ser mes abundant que la pregona mina d'en Ramón Llull é de n'Eximenis. Quant tENCH un poch de temps, vaig á la Biblioteca nacional pera estudiar les dues Bibles Catalanes. Dies passats acabí de llegir d'un cap á l'altre les vides de Sants, que he tingut prop de cinch mesos en casa. Falten tres ó quatre planes; é algunes no es facil de llegirles de tant vell qu'es lo manuscrit, en lo meu concepte del segle XIII. Es preciosissim per la llengua, é no sé si he llegit cosa mes antigue. Ja veis, amich, que no faltan or, argent é joyes. Falten argenters é mestres. De la Academia han de sortir. No voldrá la Academia Catalana de Barcelona que gent de fora fasse lo que á elle li toca é de dret pertany. Sabrá que tinch la filla segona casada á Bogotá. Lo meu gendre es el Sr. Nicolas José Casas, Secretari de hizenda, catedrátich de eco-

nomia política é de dret publich, molt amich del Sr. Caro. Vejau en que pot serviros per allá. M'alegraré de saber que teniu bona salut ab tota la familia. Memories als amichs é particularment al pare vostro é patriarca de la actual literatura Catalana. He llegit de gust lo que haveu escrit de la compilació d'en Estelrich. Coral amich vostre.

J. M. GUARDIA

P.D. Si está en la Biblioteca de la Universitat la edició del Examen de ingenios de Huarte, Pamplona, 1578, tendria moltes ganes de conexas-la. Es la única que no coneix de les anteriors á la segona de Baeza (1594). Vale, perge et ama.

CARTA N.º 12

París, 17 desembre de 1891

Sr. D. Antoni Rubió y Lluch,
Barcelona.

Molt apreciat Senyor meu e estimat amich: No vull que s'acabi l'any sens dirvos que totes e quantes vegades vola mon pensament mes allá dels Pirineus, s'atura devant la casa vostra e la del qui teniu nom honrat e de molts conegut. Be sabeu vos lo que m'agrada la musica del gayter del Llobregat e la saviesa de sa Musa natural e culta, tant diferent de les vulgars del Parnas catalá, privades de seny, perque no tenen naturalitat ni cultura. Si cal perdonar als poetes de genit é inspiració les imperfeccions de ses obres; no ha d'esser tanta la indulgencia pels versificadors sens vocació é aquells escritors de ploma fluxa é mal trempada, esclaus de la vanitat é arriesa, abundantíssimes en la terra catalana el die d'avuy, e tan arrelades que no sabem si la critica seria é severa tendrá prou voluntat é paciencia per arrabessar l'herba dolente é cremarla de manera que may més torni á reviscolar. Pobre critica la de per allá, é casi igual á la literatura barbara é estrafalaria d'uns literats sense lletres, inconscients de la crassa ignorancia qui dona a tanta gent tonta l'atreviment d'escriure. Pot ser que de la mateixa font, qui no te que veure amb les de Castalia é Hipocrene, hagi pres naxement la catalana epidemie de les conferencies sobre assumptos no menys desconeguts dels predicadors que de les ovelles. Estich del tot é en tot conforme al parer del amich Balari de qui rebí ahir una carta de lo mes interessant é de motíssim juhici, respecte de la creuhada dels impacients é ambiciosos reformadors de la llengua é ortografia catalanes. Cosa de riure, estimat amich, veure tant é tant de cavallers encaminantse á Jerusalem é nó conexent lo cami de l'escola; que d'haver estudiat lo que sabian en tems passat els frares llechs, no desplegarian ab tanta confiança la bandera de sa ridicula presunció. Anoetes diuhen els Grecs als tontos, qui no

consideran lo que merex considerarse, e jo crech que del tal regiment son casi tots els cavallers de l'intempestiva creuhada, no supusant que sian de mala fe. Ab l'entusiasme que manifestan, podem pensar que de la fé venen ses robustes esperances; però no consideran qu'el seu fanatisme els ha de matar: no cal esser profeta pera pronosticar qu'un die ó l'altre morirán de mala mort, vull dir d'una indigestió de fonética. De gramatica no saben molt, de la llengua no saben gaire, é de la literatura é historia de la llengua no saben res, ni brot ni mica. Per axó van tant lleugers é alegres, tant contents é pagats, de la saviesa qui'ls fa falta. Dins el pou caurán cap á avall, pero no dins lo de la Veritat. Si sabian fonética, no fiarian tant de ella, é pot esser qu'aprenguessin l'idioma, apagant la set en la font pura de la tradició, anant á l'escola dels mestres, é axí no ferialen de mestres, é sabrian lo que volen é no poden ensenyar. Molt s'abusa avuy de la fonética, prou segundaria per cert en materia de llengues, com qu'es cosa de pura forma, segons resulta de l'història dels dialectes é de les variacions de l'ortografia. Basti recordar lo que sabem de la accentuació grega é llatina. Formes hi ha ben determinades en un dialecte, propies d'ell, diferents ó ausents en los altres. Qui no sap que l'accent diferia d'un dialecte á l'altre, é que les varietats dialectals del grech s'acabaren en la llengua escrita poch temps despres de generalisada la reforma dels gramatichs d'Alexandria: ab l'uniformitat d'accentuació no podian viure els dialectes, perque tothom sab qu'es l'accent l'anima de la paraula, é per consequent, de la parla. Esta fonch la causa principal de formarse la llengua impropriament dita dialecte comú, denominació prou ridicula, perque acabantse els dialectes, prou clar es que no n'hi ha mes. No faltan dialectes catalans, e de lur comparació surtiria molta llum per aclarir dificultats en la fonética, però molt mes en la sintaxis. Veritat es que de les construccions poch o ningun cas fan els nous reformadors; perque si de la llengua que parlen e escriuen donassin les regles, serian per cert molt extravagants, faltant la tradició, vull dir l'història de la llengua.

No hi a progres sens tradició, é no hi ha tradició en la lli-

breria del carrer de la Portaferrissa; de manera qu'á l'Avenç li falta sobre tot la justificació del seu nom. Jo, estimat amich, no puch menys de riure llegint los meus articles vestits á la moda de la casa, essent com ho soch é ho hé sigut sempre, tan contrari á la poética, retórica é estética barbara dels admiradors fanatichs d'una literatura é d'un art fonamentals en la brutesa, la immoralitat é l'ignorancia dels principis de la rahó é de la decencia. Com s'ha de regenerar la literatura patria, si pren modelos en Russia ó en la France decadent? Fora dels classichs nostros, mestres de la llengua patria, é dels antichs, poch coneguts en Catalunya, no veig altres metges per curar la malaltia crónica de la pensa catalana.

Regenerar la literatura patria, poch menys que morta de tres segles ençá, per la resurrecció dels escritors catalans del bon temps, nodrint la juventut catalana de les escöles del suc é medula dels autors grechs é llatins; tal era, mon estimat amich, la meva idea. Jo pensava que vos é en Balari, amb alguns altres de bona voluntat, ferieu de manera que mon projecte, inspirat del mes pur patriotisme é ardent amor á les lletres, no fos quimera ni somni de orat. De les dues patries que tinch jo, la natural catalana, é la frances d'elecció, la primera posseeix mon cor; é tot lo que sé per haverho apres en la segona, li pertany com a cosa seva. De manera qu'en tot lo qu'he fet é provat de fer segons les poques forces individuals, no he tingut altres mires de vanagloria ó interes, sino ganes de que no fos esteril l'amor del fill envers sa mare. Aquest ha sigut el motiu d'escriure en catala, servintme del dialecte de Menorca, mon idioma natiu, é usant dels recorts de la lectura dels autors catalans del tems passat, procurant fer jo metex lo que crech que s'ha de fer, si volem que la renaxensa de Catalunya no sia pareguda á la comedia dels Provensals.

Ara començ á veure clar que dels catalanistes no hi ha molt que fiar, perquè, en lloch d'unirse, van molt dividits, é tant dividits, que les controversies sobre gramatica é ortografia semblan massa á les disputes de politica é religió, ahont tothom pot disputar, sens la menor informació del assumpto. Jo, molt senyor

meu é estimat amich, callaré, encare que no del tot ignorant en la materia, perque no voldria per res aumentar la divisió, ni defensar la presunció ignorant, ni aplaudir obres tan insulses com aquella novela del Sr. Bosch de la Trinxeria tan diferent de la Rosada d'estiu del amich G. Vidal de Valenciano. Lo que tinch mes avorrit en la democracia antiga é moderna, es la pretensió d'introduhir dins les lletres e arts la grossera estética de la canalla, fora de la natural immoralitat de la gentote sens fé ni lley. Veritat es que soch naturalment antiacademich é anti-oficial, però tambe soch anti-barbaro é tinch avorrida la demagogia. Jo no se com ho havem de fer pera que la actual anarquia dels catalanistes no passi de epidemica á endemica; pero no seria possible millorar l'estat present, unintse els amichs ilustrats de la patria, é publicant mitja dotzena de bones obres, utils e savies, de les que podeu fer vos, en Balari é alguns altres, en lloch de gastar paraules en conferencies inutils, é paper é tinta en articles, disputes é polémiques de tan poca durada? Aquestes obres podrian servir d'exemple als qui cridan é no fan feina. E mentres tant podrian publicarse els mes importants dels autors de la Biblioteca classica catalana, no dexant aquest honor als catalanistes de fora casa, tan presumits é insuficients. Axí, al cap de pochys anys cobraria força é autoritat la critica catalana, en lo die d'avuy tan pobre per faltarli la experiencia e la conciencia del saber. Lo que s'ha de fer, molt senyor meu e estimat amich, es cosa de joves, é no de gent granada com un servidor, nat en l'any 1830. Jo repetiré francament lo qu'he dit tantes vegades: No sé si fan lo que poden los qui haurian de donat l'exemple. Per lo referent als dialectes de la llengua catalana, una dotzena de catalanistes de bona voluntat é alguna ilustració, bastarian per reunirne els materials, é pareix impossible que no trobi dotze apòstols auxiliars en les illes Balears, Valencia, Rosselló é Catalunya, el gramatich preparat á fer un tractat dels dialectes catalans, complement de la gramatica historica, del diccionari historic é etimologich, de manera que no falti res al tresor de la llengua. M'alegraria que de tot axó tractessiu amb en Balari, e qu'els catalanistes patriotes e de bona voluntat fossin mes actius. Tan-

tes e tantes memories de part meva als amichs de la Academia, de la Universitat, é al molt amable Senyor n'Alvar Verdaguer. E ja basta é sobra per avuy, essent la carta mes llarga que no m'ho pensava. Veritat es qu'entre amichs passen molt aviat les hores de conversa. A veure lo que contestau, en tenir tems o ganes. Vale.

J. M. GUARDIA

CARTA N.º 13

París, 14 mars 1892

Sr. D. Antoni Rubió y Lluch,
Barcelona.

Molt Senyor meu é estimat amich: No poca satisfacció he rebut de la vostra apreciada del 29 del mes passat, sabent, per lo que m'escrigué en Balari, qu'haviau navegat alguns mesos en barca de mal tems, e tement les resultes de la tempestat; pux ensenya l'experiencia que la Fortuna, per faltarli ulls e enteniment, es molt pareguda á la dona de mala vida, amiga de la gent dolenta, e enemiga de la gent de be, segons paraules d'un jove en una de les comedies de Plauto: **bene mezentibus mala es, male marentibus bona es.**

Ventura que sou bon mariner, de cor valent e de sana consciencia, é axí haveu trobat en lo port salvament, pau e bonança. De les begudes amargues li venen al cos salut e forces. Vos teniu la juventut, la confiança, l'esperança, l'exemple del pare, l'amor de la llar e de la patria, les obres començades, la facilitat de acabarles, l'afecció al treball, la catedra, l'Academia, los llibres estampats e manuscrits, e no vos faltan savis companys e bons amichs, e encara no haveu corregut la meitat de la carrera. Bones condicions son aquestes pera qui te bona voluntat e ganes de fer feyna: lo que jo voldria, si permeteu que ho diga clar, amich estimat, es que la vostra vinya no fos tan enfora, essent tant bo lo vinyerol e tant flaca aquella terra americana, de fecunditat tan esteril: fems d'Espanya no te grex, exemple la matexa literatura castellana, abundosa si, però de poca sustancia.

Encare are no sabem lo que feran els Catalans, ab poch menys de mitj segle de promeses, perque fins avui die, mes tost han trempat que no tocat l'instrument, mudant cordes, registres e tecles, afegint lo que no falta, e llevant lo necessari, de manera que tenim un orga trempat o destrempat al albir dels organistes,

no dich al gust seu, porque la gent de gust es gent de seny e no li agrada musica sens harmonia. Qui no sap solfa ni'n vol aprendre, com ho ha de fer pera cantar? Veritat es que la falta d'art la pot suplir la mecanica; però prou sabem que la mecanica instrumental no fa musichs é fa una musica de fer odular als cans.

No es mala la idea de disminuir la cacofonia per medi d'un instrument nou, renovant la llengua pera tothom. Que si axó era possible, seria propiament un miracle, molt mes meravellos que lo de Medea, la famosa bruja, qui d'un vellet de vuytant'anys, bullit a troços dins sa caldera, feya surtir un home jove, fort e valent. Destroçar e despedaçar la llengua, no es cosa mala de fer, é d'estona ja esta feta. Però reconstituir la llengua despedaçada e destroçada, tornarla á la vida, ressuscitarla, no es obra de tres dies, ni d'un sol home, ni d'una Academia, ni d'un Centre per catalá, ni d'un periodich, per avençat que sia. Aquesta obra de trasmutació e de renovació, no la poden fer e acabar los vivents sens auxili é ajuda dels morts, escoltant la veu de la patria, de la patria parlant per boca dels qui escrigueren lo que sentien e pensaven en aquell tems de autonomia, de independencia, de vitalitat, quant de la font del genit nacional corria la llengua clara, pura, facil e abundosa, rica per si mateixa, ni mesclada ni corrompuda. Llavors era idioma lo catalá é no devia res á ningu: vol dir que tenia vida propia, no manlevada; porque ni del castellá, ni del frances, ni del italia era tributari: traduhia, imitava; no copiava, ni servia. Axí era original la literatura lo mateix que la llengua: color, olor e sabor, tot era catalá e tenia gust de la terra; catalans de cap a peus eran els qui parlaven e escrivien aquella llengua sana, genuina e ingenua. Poch s'empatxen de la tradició la major part dels Catalanistes de la Renaxença, oblidant que lo fenix renaxia de les propies cendres.

Encara que sia molt estes el assumpto, no cal escriure un llibre pera tractarlo: prou ho saben els qui ho entenen. Però n'hi ha tambe molts qui no ho volen entendre; e no serien tant de planyer, si als qui tenen vot en la materia no volguessin tapar la boca, amagant e apagant les rahons dels adversaris, com si fossin inquisitors de la fe e unichs propietaris de la veritat. Are es hora

de confessarvos, estimat amich, una cosa que no sap encare en Balari, e no he volgut participarla al qui merex tota la confiança, per pura discreció, pux motius tinch pera pensar qu'ell es la causa involuntaria e inconscient de haverse suprimit un article meu bastant llarch que en forma de lletra vaig dirigir al director de l'Avenç á mitjans ó principis de novembre, sobre la llengua catalana en general, mostrant particularment la necessitat de conèixer los dialectes e d'estudiar en les construccions, modismes e idiomes, lo genit propi del idioma. Quatre planes hi havia de ratlles molt apretades, de lletra menudete segons acostum escriure quant m'agrada l'assumpto. Per dirho com ho penso, crec qu'era cosa bona, encara que meva; de manera que fora amor propi d'autor, que sempre ha sigut moltissim inferior al amor de la veritat, me sap greu haver perdut tems e tinta escrivint coses prou instructives per la mateixa revista qui devia publicarles. Reparareu, amich estimat, que ni una lletra d'excuses he rebut; e assí mateix rametí á fins de febrer un article sobre Antichs e moderns, perque l'havia promes amb un altre titulat "*Escola catalana de bones lletres*", que faig contes no enviar abans d'haverse publicat lo primer, e sino's publica, tinch l'intent de remetre-lo al Sr. Jaume Collell, director de la ressuscitada Revista Catalana, qui m'escrigué lo mes passat, propositme la col·laboració e remetentme pochs dies despres lo nombre del mes de Janer començant per l'article vostre sobre los dialectes de la Península.

Jo no puch escriure sens tota llibertat, e de prop de quarant'anys que maneig la ploma, sempre he preservat la meua independència e resistit á moltes tentacions.

Jo no soch crehent, ni vull esserho, e tot lo que he escrit e escriga sobre la llengua, la historia e la literatura Catalana, no ha sigut ni será pera satisfacció propia, sino pera fer util á la patria, oferintli la experiència e la ciencia adquirides en molts anys d'estudi, com que de edat de devuyt anys, quant vaig surtir del Col·legi, puch dir que fora d'alguns dies de viatge o de recreo, no n'ha passat un sens estudiar unes deu hores. Tal vegada no son molts los Catalans qui han tingut un tal regimen de vida, e per

lo mateix havia pensat que mon exemple de quelcom podria servir á la juventut Catalana de les escoles, destinada á la carrera de les lletres.

Aquesta e no altre fonch la causa d'intentar escriure en llengua catalana mos recorts de l'infantesa e de la vida d'estudiant, fins als vinticinch anys ó poch mes. Amb aquest intent e la meva edat, no puch jo mesclarme en disputes tan inútils é ridicules com les que fomentan els fanatichs de la fonética, segons vaig escriure á Mossen Jaume Collell, contestant á sa amable lletra de principis del mes passat. Prou dividida esta Catalunya pera que augmentin la divisió los mes ilustrats dels seus fills, enloch de predicar pau e concordia e de caminar units e forts á la conquesta dels drets e a la reconquesta de la nacionalitat, salvant totes les llibertats, respectant en tot lloch la tradició dels avis, renovant la vida propia dels dialectes pera major gloria del idioma, perque de la vitalitat de tots s'augmenta la seva. Del contrari, acabantse la vida local per la dictadura d'una llengua de barbaros, perdriam lo que tenim e no tendriam mes qu'una ombra de vida, com la que tenen els Provençals qui escriuhen en una llengua artificial e borde, supusat que la llengua dels felibres, ningu la parla e poch l'entenen, e ja sabem que la renaxença provençal es obra d'alguns porfants e xarlatans, acompanyats de molts de tontos. La meva tesis, be la saben vos e los altres amichs de la Universitat e de la Academia: aprendre la vera llengua catalana, estudiant los escrits dels autors qui la sabian; corregir e rectificar la llengua actual conforme a la tradició; fortificar la instrucció segundaria tant decadent en Espanya per medi de les humanitats qui son la font de vida. Aquest ha de ser lo preservatiu de la literatura podrida de Castella é de France, que jo solech comparar al fems pudent que no engrexa. Vos e en Balari, si anau associats podeu plantar arbres de bone fruyta, formant joves qui tingan ganes de instruhirse, assó es curiositat incansable e amor á la veritat; pux d'aquests ingredients se forma la saviesa. De la catedra e dels llibres, ab l'ajuda de la Academia, apendran les generacions dels estudiants á treballar de veres á la restauració de la patria, o sia de la llen-

gua e de la literatura catalana. E per lo tant estich content de saber qu'en Balari continua recullint materials en ses pacients e ingenioses investigacions filologicas, que d'elles molt es lo que pot esperarse, perque ademés del saber be lo que sap, abunda de dues coses tant o mes rares que les pedres precioses, seny e conciencia, e tambe crech que lo seu patriotisme val no menys que lo dels patriotes de renou e picarols. Vos, amich, de la vostre catedra podeu fer una trona pera predicar als joves la bona nova, pux bona part de la literatura catalana vos la teniu en les mans, e sabeu ahont se troba. Molt me alegrare de veure lo Curial qui jeu en la pols dels manuscrits, quant habeu complert l'encarrech de la Academia, e mentres tant tendré molt de gust en llegir lo que haveu publicat en la revista que diheu, si es que teniu voluntat e possibilitat de contentarme les ganes. Si Catalunya nova de vegades em fa fastich, en cambi Catalunya antiga sempre'm dona consol. E per dirho francament, estich persuadit que'ls avis valian mes qu'els nets. De les meves cartes podeu usar com vos agradi, ab la discreció del amich, si en elles trobau coses utils. Jo no tinch secrets e be puch dir que la meva ploma no es ni ha sigut mai instrument de vana gloria. Acabant la epistola, amich estimat, vos trameto una carrega de amistoses comendacions pera lo vostro pare, l'amich Vidal de Valenciano, lo bon Verdaguer de la Rambla, lo Senyor de Luanco, lo grech Balari e aquell literat, si'l conexeu, qui ha fet edició nova del Somni d'en Bernat Metge é no m'en ha enviat un exemplar, tement tal vegada no agraviarme. Digaume, si vos plau, lo que sabeu d'ell e del seu tom. M'ha sabut greu la defunció d'en Antoni de Bofarull, encara que no'm fos conegut sino de nom e per algunes obres. No mes, amich estimat; per avuy n'hi ha prou. Vale.

J. M. GUARDIA

CARTA N.º 14

París, diumenge 24 d'abril 1892.

Al estimat Senyor Antoni Rubió y Lluch,
Barcelona.

Al tornar á casa, despres de vuyt dies passats á Ruan, ahont tinch casada la filla major, rebí la noticia de la mort de vostra mare, é no vull trigar mes á dirvos que del dol de la familia estich prou felló, com amich vostre é del vostro pare. De tals perdues no cal esperar consol sino de la fe, germana de l'esperança, e del temps, qui dona remey a tot desconort. L'anyorança de les persones amades no acaba sino ab la matexa vida, e per açó es mes temible en la gent de edat avançada. Però la vostra afecció de bon fill augmentará los anys del vell pare. Molt ho desitx, perque voldria que l'autor de la resurrecció de Catalunya literaria, antes de partir pel gran viatge, pogues cantar, acompanyat de la gayta del Llobregat, la cantiga de Simeó: **Nunc dimittis servum tuum, Domine, secundum verbum tuum, in pace.** Prou ho merex ell per lo qu'ha fet á favor de la patria Catalana; e de vos dependex tambe, estimat amich, qu'ell s'en vagi content, quant arribi l'hora d'anarsen alla d'ahont no tornan. De la Revista Catalana no he rebut sino dos quaderns (Janer e Febrer), e estich esperant los de Març e Abril, ab alguna impaciencia, perque jo tambe soch gran partidari de la tradició e prou curios dels documents antichs, supusat que qui vol avançar segurament ha de posar los peus plans e no ha de caminar en les tenebres. D'una conversa que tinguerem fa poch menys d'un mes, el Sr. Casas-Carbó e un servidor, resulta que l'Avènç va conduhit per gent jove, de fe preçona, de caritat mitjana, de no molta experiencia, e de ciencia no del tot madura: perque, crech jo, que d'altre manera donarian proves de major prudencia é de menor confiança. Si continuan ab lo matex fanatisme, en poch mesos escriuran en termes tan barbres que será precis traduhir en catalá antich la sintaxis é ortografia dels reforma-

dors, per cert molt atrevits, pux usan d'un dret contrari al dret que tots tenim de conservar e respectar l'idioma nacional. No saben ells que la llengua de la terra es la propia veu de la patria, desfigurant la paraula que mamaren ab la llet materna, corregint lo que no necessita corregirse. Aquí tenim un exemple de la falta de ilustració resultant de la falta, o sia deficiencia e insuficiencia de la publica ensenyansa; vull dir qu'en terra ilustrada, reformes paregudes á les ultra-revolucionaries del Avenç, serian considerades per la major part de la gent com obres de orats. No gosarian tal cosa, si tenia Catalunya estudis classichs e ensenyansa de la llengua, é a les hores seria la fonética molt mes seria e moltissim mes modesta, perque del saber nex la saviesa. Jo soch de parer que no's perdi temps en polemiques, pux es molt lo que s'ha de estudiar per apendre tantes e tantes coses que no sabem dels avis qui parlaven e escrivian la llengua sana e genuina, entesa de tots los Catalans del Continent é de les illes. Vengan textos e mes textos, e de la pols dels arxius e biblioteques s'alçará la veritat, acompanyada de sa germana la claretat: estampant llibres vells e ensenyant á llegirlos, e no d'altre manera apendrem la llengua. Donchs, amich academich e catedratic, de la empremta e de la catedra esperem nosaltres la verdadera reñaxensa, é no dels jochs florals e altres joguines. Fiat lux, é seguint les petjades dels Catalans qui sabian catala, no caminarem en tenebres e arribarem á bon port.

Lo que tambe te de menys Catalunya es unió e esperit d'unio; e prou que necessita una e altre pera conservar e augmentar ses forces. Per lo matex nóm cansaré de repetir que son útils les discussions e perniciosos les polemiques: la veritat es molt diferent de la personalitat e de les passions banyades en tinta. Si ha de continuar l'Avenç desfigurant los meus articles, revestintlos de la seva ortografia, força li será privarse de ma colabració, perque llegint jo lo qu'he escrit d'altre manera qu'ells ho estanpan, me parex que no es cosa meva, ni tampoch m'agrada autorisar per l'exemple una reforma inoportuna, extravagant e ridicula, al meu parer. Si no s'aturan en lo cami que seguexen, no trigaran a reformar la sintaxis, de manera que d'avenç en

avenç arribaran a escriure una llengua barbara e de construccions dignes de la nova ortografia. La gramatica no es obra de legislador, sino d'observació pacient e seria, conforme al us, axó es á la matexa vitalitat de la llengua, qui viu en boca del poble, mellor mestre que molts gramatichs de periodichs e conferencies. Tant es lo que tendria que dir en la materia, que no es pera escrit, e axí val mes aturarse, esperant del temps lo que mes es obra seva que dels homens, per bona voluntat que tingan. Lo que mes importa es treballar de veres a profit e honor de la patria, respectant lo mes sagrat d'ella, axó es la llengua dels avis. Vos, amich, e en Balari, ab la ploma e ensenyant en la cathedra, podeu contribuir á la renaxensa seria de les lletres catalanes, e alguna cosa ha de fer per elles la Academia de Bones lletres, publicant llibres nous e noves edicions dels vells. En tenir Catalunya una biblioteca selecta dels autors catalans, tota la gent ilustrada voldrá llegirlos, e quedará la llengua fora de perill. Ja fa temps que no he rebut quaderns nous de les obres de Ramon Lull, é les ultimes que rebí, hi ha mes d'un any, estavan tan estragades e mal compostes, que be podria figurarme que de mala gana me les enviaren. Vos, amich, si no vos falta temps, quant passeu per la Rambla del Centre, voldria que fesseu memoria d'axó al molt amable Sr. Alvar Verdaguer, qui sol correspondre ab l'editor, Sr. Rosselló, e regularment aquest Senyor no voldrá privarme dels quaderns qui'm fan falta. Del contrari no podria continuar respecte del beato Lull lo que tinch començat en la Revista filosófica. Si no podeu cumplir vos matex aquest encarrech, demanareu al amich Balari, molt conegut del Sr. Verdaguer, qu'em fasse lo favor de dirli lo que cal. Jo estich persuadit que no sab en Rosselló que queda suspesa la remesa dels dits quaderns. Ara, per acabar, parlarem, si vos plau, d'altre cosa. Com á corresponent que sou d'un periodich de Bogotá, sabreu que dos joves d'aquella Capital, Sr. D. Luis G. Rivas, fundador e gerent de la Banca internacional de Bogotá, e Sr. D. Nicolas J. Casas, actual secretari de hisenda, del Estat de Cundinamarca, quedan associats pera fundar á Burdeus, á principis de l'any vinent, una casa de comissió, qui será fins aquí la primera en

aquella ciutat de France. Ja veig lo que podrà resultar á favor del comerx de les dues republicues d'un establiment que regirán abdos associats. A mi m'interessa moltissim la bona nova, perque el Sr. N. J. Casas es gendre meu, e com be podeu pensar, estaré contentissim, despres de tres anys de separació, de tenir tan prop de casa, la filla menor e los dos nets. Si no hi ha de sebre greu, estimaria qu'en parlessiu en la proxima correspondencia. No mes per avuy, que mes llarga es la carta de lo que pensava, pero pronte passen les hores conversant amb amichs de les bones lletres, de la veritat e de la patria. Moltes memories als amichs de la Universitat e de la Academia, e molt particularment al vostro pare. De vos amich coral e vertader.

J. M. GUARDIA

CARTA N.º 15

Vaucottes-sur-mer, par Yport (Seine Inférieure)
dimecres, 18 d'agost 1892.

Sr. D. Antoni Rubió y Lluch,
Barcelona.

Amich estimat e coral: Aquí rebí la vostra benvolguda carta del darrer die de Juliol, tan amistosa e interesant com de vos l'esperava despres de tan llarch silenci, agrauint la confiança casi filial de la vostra confessió, sabent de vos metex los mals de cap e de cor qui vos amargan la vida, e confiant que no tots son incurables. Vos sou jove, avezat a fer feyna, pacient, valent amich de la patria é de les lletres, prou instruhit per sebre que may hó sereu bastant, e demés de tot axó, tenui la ventura de poder preparar la juventut á la vida moral e literatura en les tres catedres de vostre competencia; é encara més sabeu quin' es la vostra obligació d'academich; de manera que ben considerades les coses, no falta la consciencia, element fonamental, però falta lo temps á la vostra activitat. Si fossiu canonge, ben pagat, menjat e begut, tendrieu vida mes regalada si, però molt egoista, com la solen tenir els qui de Deu viuen de l'aniesa dels tontos, caminant cap al cel descarregats de totes les obligacions dels qui tenen familia, patria é ofici, vull dir dels treballadors de tota mena, suant sanch e aygue, mentres engrexen els altres de no fer res. Es aquest un dels motius de la meva antipatia á la nació espanyola, menjada de polls é xinxes, enemiga del treball e de la ciencia, plena de vent e d'esperances no justificades, impia en ses crehencies e esclave de la mes bruta superstició, font principal de la immoralitat pregona d'aquella gent. Dexemnos d'illusions, estimat amich, segons jo veig, molt pareguda á Castella es avuy die Catalunya, e del Renaxement ença, encara és mes patent la semblança. De tant de catalanistes com n'hi ha avuy per avuy, no son molts els Catalans de tradició e de rassa: la major part son mitj espanyols e mitj francesos, e prou que mos-

tren no ser Catalans de rael en la mal formada llengue que parlen e escriuen, pot ser ab molt patriotisme, però sens idea clara ni sentit vertader de la nacionalitat catalana. Molts parlen e no saben lo que volen dir, e altres, qui no són poch, escriuen masse e no pensen gens. La major part dels escrits catalans d'avuy ni tene forma, ni màteria, ni sustancia, perque no son originals. De tantes gallines qui canten a tota hora, poques ponen, e encara ous clars e de closca molla. Pér ventura falten els galls, e no coven pollets les esvelotades lloques. La multiplicació dels periodichs e diaris prepara la ruina del enteniment e de la saviesa. Gent de ploma diaria embruta paper e no res més; ni pot pensar, ni amar veritat, ni servirla. Com les dones de mala vida, pequen e no conceben. La literatura diaria e periodistica es la mort de les lletres e de la conciencia literaria, principalment en terra de mones ahont tot son traduccions^o ó copies o imitacions de lo de fora, e no de lo millor, ni de lo bo, sino de lo mes dolent, per falta de gust é de conexements, e amor a la moda, regina dels fatuos e dels orats. Vos. amich, sou esclau de la necessitat; però no hau de menjar de tot, si voleu conservar la gana e les facultats digestives, ja que viu cada hu de lo que pot pahir, e no de res mes. Prou se ja lo que costa la independencia e quan pobre ha de viure per força qui vol pensar per si metex e dir lo que pensa; si que ho se per experiencia de molts anys; però may he consentit que la meva activitat, que no es poca, devallés a treball de mercenari e feyna de jornalier. Aquexa es la meva noblea, e axó que no tinch fortuna, ni esperances de tenirla.

Es veritat que jo no entench de negocis; del contrari seria rich, o almenys bastant acomodat. Vos, amich, qui teniu set e fam d'instrucció, de veritat, de saviesa, no hau de perdre temps e oli amb ocupacions contraries á la vostra vocació, d'ensenyar e escriure llibres e memories, fent de catedratic, d'academich, de catalanista, de ciudadá util a la patria, d'escriptor d'obres bones e duraderes. Encara no he rebut lo que m'havieu d'enviar pel correu, e hau de saber que de ninguna societat soch membre, fora de la vostra Academia de bones lletres. En l'Avenç tinch proposit de no tornar á escriure ja fa temps, perque á demés dels

motius personals que ja conexeu d'estona, no m'agradan de la tal revista ni les idees, ni les tendències, no molt clares, ni l'ortografia ni la llengua, ni les ridícules pretensions dels dictadors insuficients d'una reforma intempestiva, autors d'una fonètica extravagant, artificial, arbitrària, com que no seu en fonament dels dialectes vivents de la nostra llengua. En arena llaura aquella gent e sembra mala llavor; però com no faltan per allà ignorants e fanatichs, podria ser fatal la guerra dels gramatichs facciosos á les lletres catalanes del temps present. Ja sabeu, amich, qu'en lo meu concepte, no hi ha vida per elles fora de la tradició nacional e de l'ensenyança classica. Si axí no's regeneran, dins uns quants anys, la barbaria seguirá de ben prop la actual anarquia. Dividits d'opinions e de tendències, ni tan solament tendran els Catalans unitat e comunitat de llengua, havent el dialecte oriental, que diuen ells, desbaratat tots los altres dialectes, de manera que la literatura catalana representarà la confusió de Babel, e no cal ser profeta per preveure lo qui succehirá segurament si triunfan els miquelets del Avenç, no dich almogavers. En materia de critica no puc sino queixarme d'ells, crehent qu'als qui cercan veritat tota llibertat ha de ser permesa. Axí ho pensava Proudhon: tenia ell un adversari de ses doctrines de molta autoritat e consumat en economia politica, en Frederic Bastiat. En lloch de taparli, la boca, segons acostumen els pauruchs, volgué que l'adversari escrigues en lo periodich de sa propietat e direcció, de manera que les doctrines contraries dels dos economistes anaven de brasset. Mes de tres vegades he tingut ganes de recordar e proposar tal exemple á la redacció del Avenç, havent jo escrit al director una carta prou meditada e bastant llarga sobre la llengua catalana e los dialectes catalans, e lo pitjor es que de la dita carta no tincg copia, haventla escrita á ploma corrent, com qu'era cosa pensada d'estona e no de jove presumit e de poca experiencia. Ara que del Avenç he dit lo que devia, estimat amich, no vull dexarme dins lo pap lo tambe hau de sabre de la Revista Catalana, quant m'escrigué Mossen Collell, jo no pensava que demanantme d'ajudar á la seva publicació, volgues altre cosa que ma collabo-

ració; de manera que vaig estranyar la cedula de subscripció que rebí de la part d'un tal senyor Matheu, contestant lo sendema que no era suscriptor á la Revista Catalana ni á ningun'altre, no solament perque no estich per gastar, sino que estava en que la collaboració promesa pagaria la subscripció, ab such de cervell e tribut de memoria, unica fortuna meva, amen de la bona voluntat e desitj de servir la patria catalana filialment e coral. E no res mes d'aquest assumpto, que de catalanisme e catalanistes casi casi n'estich fart e sadoll.

Jo havia pensat d'escriure en catalá de la terra, o sia en dialecte de Menorca, bona part de les memories de l'infantesa e juventut, ab la confiança que podrian esser utils als reformadors de la educació patria tal qual jo la voldria, suposat qu'en tal dificil reforma no val res la teoria sens l'exemple. Però vehent lo que veig e considerant que la mala influencia francesa te tant o mes poder en Catalunya que totes les altres males influencies juntes, crech que será mes prudent callar; no sia cosa qu'els barbres Catalans, untats e empeguntats de gramática, fonética, estética e altres coses primerenques e modernes, que dihuen avuy, puguin persuadir als ignorants ignorantissims, qu'en Guardia es home de reacció, enemich del progres é de l'Avenç e mes digne de viure antes del diluvi qu'a la fi del segle nostre. Voluntat e cor, ja sabeu, amich, que no falten á casa; però consider' inutil prehicar en desert, merexent tal vegada dels barbres qui no m'entendrian, titul de barbre, recordant alló d'Ovidi: **Barbarus hic ego sum, quia non intelligor ulli.** Mitja dotzena no més que no es poch, tenen mes simpaties e part de mes idees; de manera que tant á Catalunya com a França, vaig molt poch acompanyat per un camí prou estret, fora de la via real de la democracia, de la universal e grossera democracia, filla de la barbaria moderna en capa de civilisació. Jo, amich, per instint e per principi, camin á peu, lo mes enfora que puch de la canalla, avorrint principalment la turba multa dels autors espanyols e francesos qui viuen de deshonar les lletres, lo sentit comu e la llengue.

En tots aquests conceptes, pot ser que la canalla literaria,

no dich lletruda de Madrit sia pitjor e no es facil, que la de París, tant e tant podrida que no pot serho mes. Si abans de naxer hagues tengut llibertat d'elecció, per cert qu'hauria elegit altre temps o demanat altre temperament; ni m'agrada el segle en que vivim, ni he tingut may facilitat d'acomodació, e per lo tant he sempre viscut solitari entre llibres. Si no tenia mals de cap, aqui m'agradaria viure ahont hem vingut á passar les vacances, á la vora del mar, en casa rustica, tranquila, fora de trafechs e renou de les ciutats, en bany continuo de sol e aire, conversant ab persones amades, llegint los bons llibres, pensant a gust del cor, escrivint sens necessitat, e quant tenga gana; sino es axí, escriure es feyna pesada. Aqui podria cloure la carta, no sia que vos sembli massa llarga, encara que no son llargues les dels amichs; però vull feros una pregunta que vaig oblidar en cartes anteriors. He vist en la Revista Catalana alguns articles sobre lleis d'un tal R. Duran, home molt competent en la materia e de ploma neta, facil e elegant. Voldria saber si l'autor d'aquest nom es de la matexa familia qu'el metge Ramon Duran que jo vaig veure á casa seva, passant per Barcelona, quant estudiava medicina á Mompeller, Era home de merit e gran amich del meu pare, e condexeble seu en l'antiga universitat de Cervera, en temps dels tres famosos catedratichs Janer, Salvá i Piguilhem. Jo he conservat cartes seves al pare dignes de conservarse. Pot ser qu'el vostre pare l'hagi conegut. Va ser encara prou jove, un dels metges del rey Ferran VII. A veure si per vos quedarà satisfeta ma curiositat. Dels amichs de Barcelona coneguts ó companys vostres, ja fa temps que no tinch noves. En Balari deu estar de lo mes ocupat, com que no m'ha escrit encara aquest any, sabent que de les seves cartes sempre tinch consol e alegria. No se res tampoch del amich Vidal de Valenciano, ni del bon senyor Verdager, ni del quimich senyor de Luanco, ni de la Academia, ni de la Universitat; de manera que de tots voldria saber lo que fan e si del tot m'han oblidat, que no hu crech. En altre temps vegí quelcom en l'Avenç d'en Valentí Almirall e d'en Vidal de Valenciano, e de llevores ençá no he vist res mes de un e altre.: será tal vegada que no son simpatichs á la reforma, e no volen nave-

gar en mal barco. Estich esperant impacient noves fresques del Curial, agrahtvós lo que d'ell m'enviareu en los dos plechs de la Veu de Catalunya. Bona publicació ha de ser e gran honor pera vos e l'Academia barcelonina. Un cad'any n'haurian de publicar d'aquests autors antichs. lo que mes falta als catalanistes d'avuy die, es una biblioteca selecta d'escriptors catalans del bon temps. Encara no sabem per aqui si viu en Ramon Lull en mans del Senyor Geroni Rosselló: fa mes de dos anys que no rebem quaderns nous; o si quedarà incomplerta la edició mallorquina, com lo monument del Beato en lo Convent de Sant Francesch de Palma. Memories al vostro pare, é a vos, amich, resumint lo dit mes amunt: **Tu ne cede malis, sed contra audentior ito.** Ab coral afecte.

J. M. GUARDIA

CARTES DE GAIETÀ VIDAL I VALENCIANO

CARTA N.º 16

A En J. M. Guardia.

Dr. en Medicina y Filolech eminent.

Molt Sr. meu de ma distingida consideració. He sabut, per mon benvolgut amich y estimat company, En Joseph Balari, que seguiu ab gran interés las manifestacions de la moderna literatura catalana, y fins llegiu ab molt dolça complacencia alguns dels llibres que escrits en nostra llengua, se publican de tant en tant.

Sabent també, que, en lo temps de sa residencia en eixa, us parlá, penso que ab mes elogi del que mereix, del últim que ha vist la llum, es dir, de ma novela genuinament catalana, puig te per objecte la pintura dels homens, de las costums y dels paissatges del Panades, —Roçada d'estiu, tinch lo plaer de endresarvos en per est correu un exemplar, pera que lo llijau quan be vos plaga, esperant que ab tota franqueça y sens reserva de cap mena, pública ó privadament, me'n digau lo concepte que us haja merescut.

Prechvos ara que'm volgau perdonar la molestia que us cause la llibertat que m'he pres, y contarme en lo nombre de vostres admiradors, tenint en compte la consideració ab que s'ofereix com vostre mes atent servidor.

GAYETÀ VIDAL DE VALENCIANO

v/c Pelayo - 44 - 3.º

Barcelona, octe 21/86

CARTA N.º 17

Barcelona 3 de febrer de 1889

Estimat amich Sr. Guardia: en la que anteriorment li tinch tramesa, oferiali no deixar de ma l'encarrech referent à B. Metge, que tant mal recapte produhí per lo que pertoca à la consulta feta à en M. Aguiló. Al efecte me he dirigit als amichs Rubió (Anton) y Bofarull (F.) y adjuntas li encloch las noticias que m'han donat accedint à mos prechs.

Per ma part las hi donc respecte de l'examen que he fet del fragment del "*Jardinet d'Orats*" publicat per En F. P. Ruiz, que resultan negatives; y de un article publicat per En Milà en la *Revue des langues romanes*, que conté alguna indicació relativa à l'autor del Somni, be que, desgraciadament no la podrem explicar; puig pera conseguirho fora precis anar à raure ab en Marian, y com ja li tinch dit, acudir à ell per'alcançar cosa que à demanada flairege, lo mateix es que mallar en ferro-fret.

Per ultim y considerant que no posseheix vosté la edició de la "*Historia de Valter é Griselda*", que n'Aguiló donà à llum en 1883, ab motiu de celebrarse la vintysinquena festa dels Jochs florals, li tramet copia de la advertencia que la precedeix, deguda à l'Editor, y de las duas lletras que posá Bernat Metge al començament y acabament de la llegenda, endreçadas à Na Isabel de Guimerá.

Vulgam be, com be li vol son afecc amich y servidor, qlblm.

G. VIDAL

CARTES DE JOSEP BALARI I JOVANY

CARTA N.º 18

Barcelona 4 de octubre de 1886

Sr. Dr. D. J. M. Guardia
París

Molt senyor meu y amich: vaig sortir de París, com vosté sab, lo dia 20 del mes passat á las vuyt y 45 del matí, y abans del mitg dia del 21 arribí á Barcelona hont era esperat per ma familia. Un viatge tan llarch causa fatiga sobre tot quant nós pot dormir be y's passa un la nit vetllant. Aixis m'ocorregué á mi.

Cap al tart del dia de ma arribada vaig anar á casa del Sr. Verdaguer esperant trobarhi alguns dels amichs que á dita hora solen concórrer hi. En efecte, no m'havia equivocat. Entre altres hi havia D. Mariano Aguiló y D. Valentí Almirall. De la conversa que tingueren vosté pot presumir l'assumpto. Estan donchs enterats no sols de que vosté es doctor en medecina y en lletres, sino que també es, com ja ho sabian, filólech, humanista y heleenista; mes ignoravan lo que es molt important de saber, que vosté de fa molts anys s'está ocupant de cosas de Espanya y de literatura catalana abans de la restauració dels Jochs Florals en 1859. Lo coneixement de la llengua desde'l breçol y'ls estudis literaris que te fets y anirá fent donan motiu á esperar, que mes tart ó mes dejorn, la literatura catalana se veurá enriquida ab una obra fundamental deguda al seu talent y á sa ploma. Aquesta es la meva esperança. ¿He sigut indiscret en manifestarla? He parlat sobre lo mateix ab D. Antoni Rubió, fill del Degá de Filosofia y Lletres D. Joaquim, qui com vosté no ignora, en sas lliçons de literatura espanyola esplica un poch de literatura catalana que'ls estudiants aprenen ab molt de gust. Dit senyor rebé la noticia ab satisfacció, y jo me'n vaig alegrar perque ell podria en son lloch y temps adoptar la obra com de text.

Al dia següent al de ma arribada començaren los examens extraordinaris, en los quals solen presentarse en sa majoria los estudiants que han sigut carabacejats en lo mes de juny. Aqueixa ocupació com á membre del tribunal de examens en los últims dias del mes de setembre, á mes de ésserme fastidiosa me tenia lligat de peus y mans bona part de cada dia. Hauria escrit á vosté abans d'ara si no hagués tingut lo propòsit de afegir á la carta la copia d'alguns documents de que hi parlí. Los examens m'impediren per espay d'alguns dias d'anar al Arxiu de la Corona d'Aragó. Avuy ja tinch fetas las copias que acompanyo ab la present. Ditas copias estan comprobadas ab los originals y pera ferho m'auxiliá l'Arxiver D. Manel de Bofarull, qui agrahit á la bona memoria que vosté guarda de son Pare D. Próspero, per motiu de la obra que escrigué y publicá, ni ha donada, dedicada á vosté, la biografia que de dit arxiver escrigué D. Manuel Milá y Fontanals. Dita biografia la rebrá vosté pel correu.

He començat ja las clases: la de grech compta ab 43 matriculats y ab 32 la de taquigrafia. He donat á mos deixebles de grech la agradable noticia pera ells de que suprimiria 'l diccionari fundantme en las observacions tan judiciosas y convincentis que sobre vosté 'm va fer. Ademés hi ha que tenir en compte que son diferents ó varios los deixebles que desconeixen la llengua francesa. Que las conversas que he tingut ab vosté seran molt útils pera la ensenyança, es manifest. Homero hi guanyará també. Las obras que han de servirme de comentari al indicat poeta, de las quals dech á vosté noticia, estan ja encarregadas.

En quant puga posaré en orde, es á dir, valentme de la imatge que usá vosté, faré garbas del blat segat á París, que per cert té bonas espigas. Es llástima que no tinga á ma disposició lo temps que jo voldria pera portar avant y prompte mos projectes, puix no son sols mas ocupacions las académicas, sino que altres també escurçan lo temps que en altre cas dedicaria á ma estimada llengua materna.

Vaig visitar l'altre dia á D. Joan Mañé y Flaquer qui guarda de vosté 'l millor recort.

Tinga la bondat de saludar á la seva sogra, á sa senyora y filla de part meva y acabant ab una llatinada: **vitam impendere vero**, se repeteix de vosté amich y servidor.

JOSEP BALARI I JOVANY

CARTA N.º 19

Barcelona 22 de octubre de 1886

Sr. Dr. D. J. M. Guardia
París

Molt Sr. meu y amich: rebí en son dia la seva carta que vaig llegir ab molta satisfacció y la doní á llegir també als senyors Verdaguer y Aguiló. Aquest últim agrahí lo que vosté diu respecte d'ell, y en quant á la Bibliografia catalana no me'n digué un sol mot. Jo esperava d'ell que me'n encomanaria pera vosté las fullas que té ja impresas desde fa molts anys.

Lo senyor Verdaguer, qui m'encarrega salute á vosté en nom seu, no ha rebut encara los exemplars de la Gironde de que vosté fa menció en sa carta. M'ha dit, que fa dias va enciar á vosté un quadernet de Codina Länglin que tracta de la **Escudella catalana**, y junt ab ell un altra que sens dupte haurà vosté rebut.

No he pogut cumplir lo seu encarrech respecte del Sr. D. Manel de Bofarull porque's troba fora de Barcelona fa ja alguns dies; mes no oblidaré cumplirlo com se deu. Tampoch he pogut veure sino una vegada al Sr. Picó, porque las ocupacions de un y altre 'ns tenen allunyats. Li he dat cita á casa per un diumenge, y també parlaré de lo que respecte á ell me diu vosté.

He tingut lo gust de veure y conixer personalmente al Sr. D. Toribio del Campillo, qui ha estat á Barcelona per espay d'alguns dias, ahont vingué á inspeccionar la Biblioteca com á inspector que es de las de Espanya. Coneixia á dit senyor de nom y ab ell estiguí en correspondencia quant publicava la **Revista de Archivos, Bibliotecas y Museos**. Es molt apreciable. Ab ell tingui'l gust de parlar de vosté, á qui molt estima, y m'encarregá que en nom seu lo saludés, com ho faig ab la present.

Lo Dr. D. Joseph Ramon de Luanco m'ha donat para vosté un exemplar de la memoria que sobre Ramon Lull considerat com á alquimista, llegí, fa temps, á la Academia de Ciencias Naturals y Arts de Barcelona. Lay vaig demanar dita memoria en

obsequi de vosté creyent que li seria molt agradable llegirla y tenirla, essent vosté entussiasta del Beato Ramon, com dihuen á Palma.

També á una petita indicació que vaig fer al Dr. Gayetá Vidal de Valenciano rebí, dedicada á vosté, la novela de costums que ab lo titol de Rosada d'Estiu va publicar fa pochs mesos. Acompanya dit llibre ab una carta que enclou una mateixa carpeta. Crech que si'l temps y sas moltes ocupacions li permeten, la llegirá ab molt de gust. Si per acas ne escrigués un judici críich de la mateixa, ó tan solament manifestés sa opinió en carta particular lo autor li agrahiria en alt grau.

Encara que no puch contar ab tant de temps com tenia á París, hont, fora dels treballs de Biblioteca me trobava desenfeynat, he procurat no obstant continuar lo treball començat á París y per primera volta, deixant per ara las investigacions d'Arxiu, me dedico á llegir obras manuscritas que's troban á la Biblioteca de Barcelona no oblidant les recomanacions de vosté.

Tinga la bondat de saludar á sa molt apreciable familia, á sa sogra, sa esposa y filla, y de vosté'm repetesch.

JOSEP BALARI I JOVANY

CARTA N.º 20

Barcelona 4 de febrer de 1889

Sr. Dr. D. J. M. Guàrdia
París

Molt estimat amich: li envio ab la present una llisteta de paraules, en part ab lo sentit explicat, y en part declarades sols per les notes acompanyants ó per conjectures. Procuraré de veure si puch trobar mes significacions de les que queden per aclarir.

Vaig encarregar al llibreter D. Alvar Verdaguer, qui li enviés un exemplar de les "*Odas de Píndaro*" acompanyanhi una targeta meva pera que vingues vosté, en conexement de que dit llibre era un present que jo li feya, ja que he pres part en la publicació tant sols pera esmenar les errades dels caxistes.

De vosté sempre afm. y a.a.

J. BALARI I JOVANY

**CARTA D'ANTONI RUBIÓ
A GAIETÀ VIDAL I VALENCIANO**

CARTA N.º 21

Sr. D. Cayetano Vidal

Mi muy estimado amigo é inolvidable maestro; no he contestado con mayor puntualidad a la consulta que V. me hizo en nombre del Dr. Guardia de París, por la indisposición catarral de que ya tiene V. noticia, y además por el parto de Pilar que me ha obsequiado con otro apuesto cumplido **garzón**; el tercero de la comitiva. En tal caso los cuidados de un **pater familias** le absorben á uno por completo.

Supongo que Guardia conoce lo poco que dice Milá y Fontanals de Bernat Metge, en la pag. 122 de su **Ressenya dels antichs poetas catalans**, y lo que se desprende de sus estudios y preferencias, en las cartas que anteceden y siguen a su hermosa traducción de la Historia de Valter y Griselda.

Sé que era excelente entre nuestros filósofos, inspirado entre nuestros poetas, y correctísimo entre nuestros pablistas, y uno de los primeros que bebieron en las corrientes de renovación literaria que nos vinieron de Italia, en su traducción petrarquesca y en el famoso **Somni**.

De Bernat Metge cita Milá y Fontanals en sus **Poetes lyriques catalans** (cd. de la **Revue des langues romanes**, p. 35), una composición clásica titulada **Passio amoris studens Ovidium**, que logró ver en el Cancionero Vega-Aguiló.

En otra obra suya á que alude en sus **Poetes catalans**, p. 41, hay evidentemente reminiscencias dantescas.

Me parece recordar (pero no sé donde lo leí) que fué secretario de la Reina Dna. Violant. Era pues palaciano de aquella corte de escritores y poetas y sabios que rodeaba á D. Juan y á su mujer, y en la que aquellos se repartieron los principales cargos. Baste tener presente que Bernat Descoll autor verdadero de la Crónica de Pedro IV era **lloctinent de mestre racional** y con-

celler de D. Juan I; Antonio Vilaregut, el traductor de Séneca, su mayordomo; Nicolau Pachs, autor de la **Moral Doctrina**, su alguacil; Domingo Marcó el poeta dramático, su vice-canciller; Pedro Dartés, escritor también, su maestro racional; Cresques de Vidiers, su astrólogo; el fecundo Antonio Canals, confesor de la Reina y hasta Fra Eximenis más de una vez fué atendido en la corte de aquellos dos Mecenas consortes.

Ferrand Valenti de Mallorca, (el que Amador, de los Ríos llama Fernando de Valencia), habla con elogio de B. Metge. En una traducción catalana de la **Paradoxes** de Tulio Cicerón, para justificar el empleo de la lengua vulgar en una obra clásica, cita autores catalanes famosos que no escribieron en latín, y después de mencionar, el primero entre todos, á Ramon Lull, añade: *“He perque veges los propinques ha nostra edat, pensa lo que ha fet en Bernat Metge, gran cortesá he familiar real, en la gran visió he sompni per ell compost, part del qual veura pots, en la primera Questió tusculana he part per lo Bocacci recitat he narrat, (sic).”* Vid. **Museo Balear**. 2.ª época, num. 2 Año 1884 p. 61 a 65 Art. de G. Llabrés.

He aquí, mi estimado amigo, cuanto se me ocurre contestar a su pregunta. Tanto para complacer a V. como al doctor Guardia, quisiera que fueran más peregrinas las noticias; pero ya sabe usted que no da más de sí la erudición de su afmo. amigo y S.S.

ANTONIO RUBIÓ

31 Enero 1889

QUINZE CARTES DEL DOCTOR JOSEP MIQUEL GUÀRDIA SOBRE LA RENAIXENÇA

Cartes a Joaquim Rubió i Ors

- Carta N.º 1 París, 19 de febrer del 1887
Carta N.º 2 París, 8 de maig del 1887
Carta N.º 3 París, 24 de març del 1889
Carta N.º 4 París, 12 de gener del 1890
Carta N.º 5 París, 27 de març del 1894

Carta a Alvar Verdaguer

- Carta N.º 6 París, 9 de maig del 1888

Carta a Jaume Massó i Torrents

- Carta N.º 7 Rouen, 13 d'agost del 1890

Carta a Mossen Jaume Collell

- Carta N.º 8 París, 15 de febrer del 1892

Cartes a Antoni Rubió i Lluch

- Carta N.º 9 París, 27 de juny del 1889
Carta N.º 10 Veulettes-sur-mer, 7 de setembre del 1889
Carta N.º 11 París, 9 de juliol del 1890
Carta N.º 12 París, 17 de desembre del 1891
Carta N.º 13 París, 14 de març del 1892
Carta N.º 14 París, 24 d'abril del 1892
Carta N.º 15 Vaucottes-sur-mer, 18 d'agost del 1892

-
- Carta N.º 16 Gaietà Vidal i Valenciano a Josep Miquel Guàrdia
Barcelona, 21-10-1886
Carta N.º 17 Gaietà Vidal i Valenciano a Josep Miquel Guàrdia
Barcelona, 3-2-1889
Carta N.º 18 Josep Balari i Jovany a Josep Miquel Guàrdia
Barcelona, 4-10-1886
Carta N.º 19 Josep Balari i Jovany a Josep Miquel Guàrdia
Barcelona, 22 -10-1886
Carta N.º 20 Josep Balari i Jovany a Josep Miquel Guàrdia
Barcelona, 4-2-1889
Carta N.º 21 Antoni Rubió a Gaietà Vidal i Valenciano
Barcelona, 31-1-1889

MARÇAL PASCUCHI,
DE LA CONVERSIÓ A L'EXILI

JOSEP MARIA QUINTANA

L'estiu del 1975, a Binisaida, vaig mantenir una llarga conversa amb en Marçal Pascuchi. Calia parlar de moltes coses i sobretot d'una passió comú: la cultura catalana a Menorca.

Davant d'una cinta magnetofònica Marçal Pascuchi m'explicà la seva conversió, el seu descobriment d'un món que li era absolutament desconegut quan, per primera vegada, arriba a Barcelona per tal d'iniciar els seus estudis universitaris. L'experiència vital i emotiva que —com diu ell mateix— es transforma d'immediat en una presa de posició intel·lectual, inicia una apasionant aventura vivencial i política que, en la seva primera etapa, es clou amb l'exili que voluntàriament emprèn l'any 1938.

Per això he intitulat aquesta conversa "Marçal Pascuchi, de la conversió a l'exili", que ens revela una sèrie de dades possiblement desconegudes per molts sobre la vida i del tarannà d'aquest menorquí universal i ens mostra un bocí de la nostra història del primer terç de segle, quan un grup de joves intel·lectuals redescobreix la necessitat de treballar pel redreçament de la cultura catalana a Menorca.

Dos anys després de la mort de Marçal Pascuchi, l'entrevista que mantenírem aquell estiu se'ns revela particularment interessant i vol esser un poc el meu petit homenatge a l'amic desaparegut.

—Comença el curs 1922-23 i tú t'en vas a Barcelona...

M'en vaig anar a Barcelona complerts els divuit anys com un pagerol. Era com tots els al.lots menorquins i maonesos d'aquella època que havíem après la cultura castellana traduïda pels catedràtics o ajudants interins-gratuïts que mos feien les lliçons de batxillerat.

La meva arribada a Barcelona era la d'un batxiller brillant, però que ignorava en absolut que la nostra llengua, la nostra forma de parlar, pogués traduir-se en lletra impresa. No havia vist, no recordava haver vist mai, ni haver llegit, ni cercat, coses fetes en menorquí. Vaig anar a parar a can Cardona, que era un parent meu d'enfora (ja saps que jo em dic Pascuchi Cardona) i em vaig trobar amb un Rafael Cardona Martí, fill del creador del sistema de taquigrafia Martí, un home que havia estat regidor, crec que lerrouxista. Només feia dos o tres dies que havia arribat a Barcelona quan ens vàrem trobar. Tot i que —com t'he dit— la meva ignorància respecte del catalanisme i la cultura catalana era absoluta, em va rebre dient: "Com que avui és diumenge, aprofitarem perquè vegis un espectacle que t'agradarà". I en lloc de portar-me al cine o a passetjar per Montjuïc, em va dur al Palau de la Música Catalana. Era el començament del curs 1922-1923 i es feia l'homenatge a la senyera. Jo, ni sabia què era la senyera ni havia sentit parlar mai de l'Orfeó Català. La veritat és que, quan vaig sortir del Palau plorava, em queien llàgrimes d'emoció, i aquell dia vaig quedar convertit en un catalanista. Ningú no em va fer cap discurs, ningú no em va fer prosselitisme, de ningú —ni d'en Cardona— vaig rebre lliçons, va ser un cop de salpasser que em van donar els catalans de l'Orfeó, cantant cançons catalanes i acabant amb el cant dels Segadors.

Es una cosa difícil d'explicar perquè és purament un estat emotiu, però un estat emotiu que va traduir-se, immediatament, en una posició intel.lectual.

—Les teves paraules són per a mi una revelació que m'impresiona vivament i que comprenc perquè jo també he sentit l'Orfeó, però és evident que la traducció d'aquest estat emotiu en una actitud de militància catalanista implica forçosament un

aprenentatge, ja que, tot i el còp de salpasser, tu continuaves sense saber res de la cultura catalana...

En efecte, però ara vé el segon pas. En Cardona era soci de "Nostra Parla" a Barcelona i en veure aquesta bona disposició meva d'engrescament ingenu, em va dur als locals de la revista. El president era en Nicolau d'Olwer i el secretari en Negre i Valet. Aquell mateix dia vaig quedar inscrit com a soci. I des d'aquell moment va sorgir en mi un propòsit decisiu, fermíssim, de provar de fer "Nostra Parla" a Menorca. No hi havia història, no hi havia antecedents, no hi havia res més que això: una conversió. Es un estat passional que es va traduir en una necessitat d'estudiar i treballar. Des de llavors vaig aprendre a escriure en català així com s'ha d'aprendre: llegint, sense gramàtica, corregint-me a mi mateix. Tant és així que des d'aquella setmana, des d'aquell dilluns (el dilluns era dia de "carta") els meus pares no van rebre mai més un escrit meu en castellà. No hi va haver transició, no hi va haver espera, ni tampoc una formació escalonada (és clar que, els primers temps, les cartes sortien com sortien, però la decisió no va tenir ja marxa enrere). En un primer moment, vaig notar l'esglai de la família, que continuava escrivint-me en castellà. Fou la meva germana gran, que era farmacèutica, la primera que va seguir l'exemple.

Aquell any jo vaig fer el primer curs, l'anomenat "curs d'ampliació", que era comú a Dret i a les tres branques de Filosofia i Lletres. En arribar l'estiu vaig tornar a Menorca amb la idea feta. Calia publicar "Nostra Parla" a Maó. De fet, el primer número del butlletí va publicar-se l'agost del 1923, és a dir, uns mesos després de tornar a Menorca per les vacances d'estiu.

—Seria interessant que m'explicassis amb qui vas contactar per a fer el butlletí, perquè m'imagin que obtingueres algun ajut per a dur endavant l'empresa.

Em costarà una mica de recordar... A l'hora de la feina hi fórem tres, ara bé els qui es van apuntar per a donar una mà d'ajuda i per a pagar el "duro" —que també era important— eren més.

Els tres éren en Joan Hernández Mora, en Josep Maria

Jansà i jo. Tenc necessitat de fer un esforç per a recordar altres noms. Record que entre la llista de simpatitzants hi havia n'Arnau Socias, n'Agustí Domènech i n'Antoni Pons Monjo. Potser n'hi havia d'altres però no té massa importància, si exceptuam l'ajuda que ens donà en Joan Mir i Mir que fou molt important. Així i tot obtinguérem la col.laboració d'altra gent per a fer algun article. El devantal del butlletí van escriure'l diferents persones: un el va escriure en Ferran Soldevila, un altre el capellà Callejas, també en Joan Mir i Mir, n'Hernández Mora... Ara bé, tot el que venia després, és a dir, la crònica, les notícies, etc., això ho feia jo.

Quan a començament del curs 1923-24 vaig tornar a Barcelona, quedà encarregat del butlletí en Joan Hernández Mora, que ja havia acabat els seus estudis universitaris, tot ajudant-li en Joan Mir i Mir. Jo enviava el material que podia i feia el repartiment de la revista a Barcelona.

—Acabes de parlar d'en Ferran Soldevila. ¿Quins contactes vas tenir amb el recordat historiador?

En Soldevila, molt simpàtic, molt bondadós i molt comprensiu, amb aquella mica d'ironia d'home bo, intel.ligent i que estava molt per damunt de noltros, tant per la seva edat com per la seva preparació intel.lectual (noltros érem uns "pipiolis" d'Universitat) em va ajudar un poc, sense adoptar, emperò, un posat protector, tot i que a mi em semblava que s'enreia una mica de noltros. En realitat no s'enreia, però ell s'adonava que hi havia en la nostra actitud i el nostre treball més bona fe que encert, i efectivament crec que tenia raó. Uns anys més tard —jo no he vist la col.lecció des que el 1938 la vaig cremar en sortir d'Espanya— a mi mateix em feia una mica de pena veure la ingenuïtat i la poca consistència de les coses que vam fer. En Soldevila, en realitat, va esser molt benèvol amb noltros.

—Tenc curiositat de saber l'actitud d'en Pere Ballester respecte de voltros i de la vostra tasca intel.lectual.

En Pere Ballester no va dir mai un mot a favor ni tampoc ens donà una mà d'ajuda, tot i que rebia els números que editàvem. En Pere Ballester en aquells temps ja se sentia malalt, tot

i que va viure vint anys més. Quan jo anava a veure'l em rebia al llit, molt preocupat pels corrents d'aire. Vaig tenir converses interessants amb ell, però "Nostra Parla" no tingué mai el seu recolzament públic... tot i que, per honestetat intel·lectual, he de dir que potser no el vam cercar. Això de la petulància dels joves —la meva en concret— aquí va jugar-hi un paper important, per allò que jo em considerava el creador —i de fet ho era— de "Nostra Parla". He de confessar, per tant, que vaig esser jo el qui no vaig preocupar-me suficientment d'obtenir el seu suport. I si d'entrada vaig demanar col·laboració a en Joan Mir i Mir fou perquè era secretari de la Unió Comercial i Industrial i tant ell com n'Estrada, el president, ens donaren allotjament als locals de l'associació. De tal manera que la primera reunió de socis de "Nostra Parla", on vaig exposar el projecte i va sorgir la llista de col·laboradors, es va fer a una sala que dóna al carrer Nou, damunt la casa "Singer", concretament al Passatge Sitges número 1.

—Aquell Pascuchi ingenu, que va a Barcelona i descobreix que el seu llenguatge és un llenguatge que no serveix, només, per a entendre's amb son pare i sa mare o per anar a comprar a la botiga, sinó que també és un fet de Cultura, quina comprensió troba a Menorca?

De fet, la persona que més a fons coneixia el tema de la llengua i la cultura catalanes era n'Hernández Sanz, tant és així que tot el que jo vaig descobrir a Barcelona aquells primers anys d'estudiant universitari, ja ho sabia perfectament el seu fill, el meu amic en Joan Hernández Mora, però no en feia tema de conversa. Ell, a l'arxiu, havia estat llegint tots els documents de l'antiga Universitat i, per tant, estava molt avesat a traduir, a transcriure documents de lletra difícil.

Un dia vaig escriure a n'Hernández Sanz i em contestà en català. El que passa és que era poc feiner. Feia la seva feina molt ben feta, això sí, però ben a poc a poc, al compàs del seu puro, i el seu puro durava molt. Ell era un home (i ho dic amb una gran simpatia i estimació) fastuós, li agradava fer-se el gran, tot i que era molt petit d'estatura. Solia parlar fort i com que només tre-

ballava a l'arxiu (activitat molt mal remunerada) no es podia permetre el luxe de comprar massa puros. Per això fumava només un puro cada dia, que sempre solia encendre en entrar algú a l'arxiu, tot apagant-lo novament quan el visitant sortia. I així repetidament.

N'Hernández Sanz era, però, sensible a tota activitat cultural. Crec que fins i tot va escriure un davantal del butlletí. Pensa que ell sol feia la "Revista de Menorca", fonamentalment gràcies als documents que desprenia del seu treball quotidià a l'arxiu.

Fora de n'Hernández Sanz i d'en Joan Mir i Mir vaig rebre més incomprendiments que ajudes. Es més, la majoria de ciutadans "qualificats" de Maó ignoraren, en el millor dels casos, o s'enriqueren obertament de la nostra feina.

—La publicació de "Nostra Parla", no obstant els vostres esforços, va durar un any escàs. Què determinà el seu definitiu silenci?

El butlletí acabà d'esllanguiment, per manca de col·laboració i de doblers. També he d'esmentar una altra raó: la nostra feina coincidí amb l'adveniment de la Dictadura de Primo de Rivera. N'Hernández Mora —que era el qui residia a Menorca— decidí temporalment de separar-se d'aquella activitat i sense el seu ajut la publicació no era possible. També he de dir que a la Delegació del Govern hi havia un home molt mal carat (ara no record el nom) que dues o tres vegades ens va amenaçar amb males formes i molt desconsideradament. En realitat allò que fèiem era una cosa oficialment mal vista.

—Parla'm de la teva vida universitària. Qui són els teus amics? Què va significar per a t'ú aquell món tan diferent del que havies deixat a Menorca?

Aquell mateix home jove, entusiasta, que surt del Palau de la Música amb una llàgrima als ulls, té la sort de trobar-se a la Universitat amb un grup excepcionalment bo d'amics, de caps clars, de persones generoses, d'homes cabals, idealistes tots ells i catalanistes de debò. A més, la majoria eren fills de famílies d'arrelada tradició catalana.

Vull recordar especialment alguns noms: Miquel Carreras, escriptor; Josep Vergés, llatinista; Enric Bagué, historiador; Joan Petit, lingüista; Pilar Escofet, escriptora; i Xavier de Salas, historiador de l'art. Jo vaig quedar engronat dins d'aquest grup que vaig estimar molt i que ha estat decisiu per a la meva formació definitiva.

El grup presentava les seves pròpies característiques. Miquel Carreras i Costajussà formava grup apart, és més, era un home apart. Vergés, Bagué, Petit i jo érem quatre catalanistes. Quan fèiem el rotllo gran, que incloïa na Pilar Escofet i en Xavier de Salas, llavors parlàvem de literatura. Ells em van fer llegir Azorín, Valle Inclán, Pío Baroja... Record que quan vaig llegir les quatre "Sonatas" de Valle em va semblar que no hi havia res millor que allò.

En Miquel Carreras no hi era mai a les converses del grup gran. Mai no sortia amb ells, anava amb mi exclusivament. Era un cas extrany, no d'insolidaritat, certament, sinó de soledat. En Miquel Carreras era un introspectiu en grau extrem. Vivia a Sabadell i jo l'acompanyava cada dia, carrer Pelayo avall, fins a l'estació dels ferrocarrils de Catalunya. De vegades perdia el tren i n'havia d'esperar un altre. Sempre vaig sentir una gran complaença en escoltar-lo, però no vaig descobrir que ell em tenia una estimació especial fins que vaig rebre la seva primera carta. Una carta diluvial. Jo li havia escrit una targeta felicitant-lo pel seu sant. Aquesta li va arribar quan se celebrava la festa major de Sabadell i ell, home solitari, aparentment insolidari, havia estat per primera vegada acompanyat per una noia, una cosina seva d'un poblet del Vallès. La seva carta va ser aquell devassall d'engrescament d'un home que intenta explicar-se a sí mateix per què havia estat tan content en dies tan tristos com són els d'una festa major de poble per un allot com ell. Vaig contestar aquella primera carta procurant posar-me a la seva altura (certament que no vaig aconseguir-ho mai!) i ell em tornà a escriure. D'aquí va sorgir aquest epistolari que ha publicat la Fundació Bosch i Cardellach de Sabadell, després de fer un treball ingent per a desxifrar la seva endiablada lletra.

En Miquel Carreras escrivia com l'aigua que raja d'una font. Hi entrava Schopenhauer, hi entrava Hegel, hi entrava Catalunya! També hi entraven els seus ideals de joventut, els seus dubtes de caràcter professional, però el que no hi entrava era la caligrafia. Miquel Carreras fou el meu amic. Jo vaig fer la carrera de Dret amb dos anys i mig, a la vegada que cursava normalment la de Filosofia i Lletres. Mon pare era ebenista i no anava llarg de diners. Miquel Carreras va anar més lent, per indiferència, ja que no estava gens segur del que li interessava.

Quan, després d'acabar els meus estudis, estava jo fent el servei militar a Menorca, les seves cartes duïen referència a les seves relacions amb els qui havíem format grup a Barcelona. Fins i tot record unes cartes una mica penoses perquè al començament hi va haver una mica de gelosia. Ell va descobrir que jo tenia una correspondència assídua sobretot amb en Xavier de Salas i amb en Joan Petit. Amb na Pilar Escofet també, però no assídua, perquè ella, molt més intel·ligent que jo, em va tenir sempre amb una actitud de cert acovardament. Jo no m'atrevia a parlar de segons què amb ella perquè hi havia sempre la possibilitat d'un posat irònic. Allò d'"el pobre Pascuchi" m'espantava. En Miquel Carreras va saber de la nostra correspondència i li va entrar una mena de reacció estranya, malhumorada...

Amb el grup d'amics parlàvem de tot, procuràvem divertir-nos conversant. Les nostres devocions eren les nostres ocupacions. De política en parlàvem poc, però teníem les idees clares. Noltros érem catalanistes, evidentment, però no érem "La Lliga". Noltros érem "Acció Catalana". La nostra lectura era "La Publicitat".

—L'any 1926 tú acabes la carrera i retornes a Menorca. Digues-me quina impressió et produí el fet de restar novament a la teva —la nostra— illa.

Vaig trobar l'illa com abans, tot i que jo vaig tornar amb una actitud de recel que em posà a la defensiva. Per vàries raons: una, perquè n'havia sortit una mica contrariat i ofès; una altra, perquè refugiat en el record dels anys a Barcelona i en la relació epistolar no necessitava massa expansions socials. Van esser uns

anys en els quals jo em semblava al meu amic Miquel Carreras. No em veia amb ningú. Coincidí també que vaig començar les oposicions a notaries, i estudiant la llei hipotecària, no hi havia gaire marge per a dedicar-me a altres tipus de delícies. De manera que no vaig entrar en connexió amb ningú, ni amb els meus amics. L'únic que vaig tractar un poc fou en Gumersind Gomila, que en aquells moments encara no havia escrit res.

—*Si l'ambient de Menorca pel que fa a la llengua i a la cultura catalanes era pràcticament nul, com s'explica que l'any 1931, en el moment del canvi de règim, alguns polítics com en Manent, per exemple, facin discursos en menorquí i reconeixin que el català és la nostra llengua?*

Potser he exagerat en afirmar que durant aquells anys no va haver-hi cap activitat en benefici de la llengua o la cultura catalanes. Jo supòs que no perquè la gent ben pensant s'havia separat de nosaltres com del diable. Va ésser durant aquells anys que vaig intentar de posar-me amb contacte amb en Joan Manent. Volia trobar amb ell una mica de ressò i empar. Quan vaig publicar els articles sobre la cultura catalana, que van ésser una mena d'introducció a l'exposició del llibre català que vaig preparar a Maó, la qual es va fer el primer any de jo ésser a Menorca després d'acabada la carrera, en Joan Manent va estar d'acord a buidar el mostrador —i no del tot— així com també el taulell per a posar els llibres més grossos, sobretot les publicacions de la Mancomunitat de Catalunya. Però poca cosa més, perquè en Manent mai no va ésser catalanista. Ell em va oferir, només, ajut de lloc i d'espai amb l'esperança que vendria algun llibre, ja que per a ell era l'import net de les vendes. Pensa que els llibres de l'exposició havien estat cedits gratuïtament per les editorials. En la meua opinió, en Manent era un republicà lerrouxista i prou, jo no el tenia per un catalanista, tampoc per un menorquinista (en el sentit cultural i lingüístic de la paraula). Potser vaig errat, però aquesta era la meua impressió.

De tota manera, de simpatitzants n'hi havia algun. L'advocat Orfila era, per exemple, un home que t'escoltava amb interès i amb el que podies parlar, però ni ell, ni en Jaume Allès, ni

en Joan Saura Travessí (i t'estic parlant dels caps més clars que hi havia llavors a Menorca) mai van prendre partit clarament a favor de la cultura catalana. Només en Joan Mir i Mir escrivia en menorquí, comprenia el problema i li agradava allò que estàvem fent. Per altra banda, també és cert que jo no tractava amb massa gent. Donava classes com a professor interí a l'Institut de Maó, però anava i sortia de classe amb els plecs del Castán que tu coneixes tan bé; tant és així que, quan podia, m'enduia els alumnes (eren molt pocs) a l'hort nou, tot fent una classe peripatètica i així m'esplaiava una mica.

De tota manera, crec que coneixia prou la situació per a afirmar que no hi havia ningú que hagués donat, ni en privat ni en públic, una manifestació de simpatia, de tendència o d'opinió favorable a la nostra llengua. Per exemple, una vegada, convidat p'en Luquetes (Lluc Pons Castell) vaig fer una conferència a la Federació Obrera de Menorca. El títol era "Ni odi blanc ni odi vermell" —la mateixa actitud que he tingut sempre davant la vida—. Hi havia molta gent. Ningú va comentar —només "La Voz de Menorca" en feu una referència—, el fet que la conferència s'hagués donat en català.

—Després d'aquests anys a Menorca t'envàs novament a Barcelona. Quan i per què t'entornes?

L'any 1929 vaig tenir un paratífus maligne que va complicar-se bastant. Hi va haver una aparença de meningitis i, mentres tant, els anys passaven sense que les oposicions a notaries es convocassin. Aleshores, aquell mateix any 1929 vaig anar a Andorra a passar una temporada per consell mèdic. Realment estava cadavèric i em trobava molt deprimat. Foren quatre mesos de salut entre Andorra i Puigcerdà. Vivint allí vaig escriure als meus amics i la veritat és que ja només vaig tornar a Menorca per a fer l'equipatge.

—Per què?

Mira, com que m'havia espantat el metge i, a més a més, —ho puc dir amb la paraula apropiada— sentia fàstic ja per la llei hipotecària, enfarfagament de dret civil i indigestió de notaries, una temporada llarga de quietud enfora dels llibres de dret em

va fer cavil·lar i arribar a la conclusió que aquell qui gaudia escrivint-se amb en Joan Petit o amb en Miquel Carreras no era un notari possible. No em veia en aquell paper. Vaig comprendre que la decisió de fer notaries no corresponia a una vocació, sinó que responia a una indecisió. En efecte, acabada la carrera, el meu cunyat, en Ramon Faus Esteve, que havia estat un opositor lúcid i que ja a la primera oposició obtení una notaria important, m'induí a preparar també oposicions. I jo, indecís, no vaig sobre dir que no. L'any que jo feia el servei militar a Maó els meus companys anaren a Madrid a fer el doctorat i —bons alumnes que eren— pogueren optar per una beca. Això provocà una desconexió i quan jo estava ja enfilat cap aquesta cosa obsessiva que és l'oposició a notaries, ells van fer la seva primera empenya de formació complementària: Pilar Escofet anà a Bonn; Xavier de Salas, a Viena; algú va anar a Londres i en Joan Petit record que partí cap a París. Mentrestant, jo vaig restar a Maó amb la llei hipotecària.

Comprendràs, per tant, que aquelles cartes escrites des de Puigcerdà, després de més de quatre anys de preparar oposicions, sense haver-me pogut presentar mai perquè no s'havien convocat, malalt i deprimat, em convenceren que jo no havia de ser notari. Vaig demanar consell als meus amics: “Què us sembla si em qued a Barcelona?” La contesta va ser unànime: “Gràcies a Déu que et desempallugues d'aquesta maleïda oposició! Vine d'immediat”. I ho vaig fer. Afortunadament, vaig poder començar la feina de professor a l'Institut tècnic Eulàlia, al Passeig de la Reina Elisenda; després, als jesuïtes de Sarrià. Això era l'any 1930.

Al cap d'un any, pròclamada la República i constituïda la Generalitat de Catalunya, s'organitzà l'anomenat “Consell de Cultura” que va voler reemprendre les funcions del Consell de Cultura de la Mancomunitat. I una de les primeres coses que va fer va esser fundar l'Institut-Escola del Parc de la Ciutadella. La Junta de Museus de Barcelona li va cedir un edifici preciós i en Serra Hünter, que era Vicepresident del dit Consell, em va cridar. “Volem fer —em va dir en Serra Hünter— un Institut-Escola, l'ini-

ci del qual es farà amb quatre professors catalans que vénen de l'Instituto-Escuela de Madrid, entre ells hi ha el qui en serà director, en Josep Estalella i Graells, els quals vénen per a treballar amb el criteri de la "Institución Libre de Enseñanza" que va ésser la creadora de l'Instituto-Escuela de Madrid. A aquests quatre professors —que podríem qualificar de numeraris, catedràtics a l'escalafó de l'Estat i contractats per la Generalitat de Catalunya, hi afegirem un cos de professors que direm complementaris: uns tindran càtedra i els altres seran ajudants de càtedra. Jo el crit a vostè per una càtedra". L'Institut no s'inaugurà fins el febrer de l'any 1932, és a dir, ja avançat el curs acadèmic, i en Serra Húnter, no sé si mal informat o perquè no va trobar ningú més, m'assignà la càtedra de Ciència Natural. Com que la tasca que s'iniciava a l'Institut-Escola era realment apassionant, i n'Estalella era un home molt persuasiu, vaig acceptà l'oferta, però la primera pregunta que em vaig fer era la següent: Què és Ciència Natural? Vaig fer un primer curs que s'entroncava amb la psicologia experimental, però vaig veure que tampoc un físic com n'Estalella sabia què era Ciència Natural. Cap dels meus companys em podia il·lustrar: uns eren catedràtics d'història, altres de llengua o de filosofia. Després vaig saber que en Joaquim Xirau fou l'inventor de la meva càtedra, però com en Xirau era home de capelletes i jo havia estat triat p'en Serra Húnter, mai mo m'atreagué al seu grupet.

Finalment, vaig decidir parlar clar a n'Estalella: "Miri —vaig dir-li— això no va. Jo no sé si el Consell de Cultura s'ha equivocat respecte de les meves capacitats per una matèria abstrusa, d'especialització dins la branca de filosofia, fins el punt que jo només he trobat un llibre d'un alemany que parli de la Ciència Natural entesa com a concepte filosòfic de la naturalesa". I li vaig proposar una altra cosa: "Per què no introduïm aquí l'estudi de les "Ciències socials"? "I què és això"? —em digué n'Estalella—. "Els nordamericans —vaig contestar-li— han estat els pioners i avui ja tenen una enciclopèdia que s'intitula així: "Enciclopèdia de les Ciències Socials". Hi ha matèries com l'economia, la política, la seguretat social, la sociologia, etc. que

no són matèria d'estudi a cap universitat espanyola ni és pensable que per ara ho siguin. Cap aquí hem de dirigir els nostres esforços". Precisament en aquells moments, Adolfo Posada, el recordat catedràtic de dret polític, havia creat a Oviedo una càtedra orientada en aquest sentit.

—I com va veure n'Estalella el teu projecte?

Ell restà silenciós, però interessat, fins que em digué: "Pascuchi, com s'hauria d'organitzar aquesta càtedra?". "Els nostres alumnes —vaig contestar-li— llegeixen el diari, senten parlar d'economia, de finances, de diner, de moneda, d'inflació, de Parlament, d'eleccions, de monarquia, de república... Aquí els ensenyam llatí, música, filosofia, història, etc. però ningú no els ensenya res d'allò que he dit abans i que és del seu interès, encara que no sempre se n'adonin; tant és així que gairebé ningú no contestaria amb certa seguretat a cap d'aquestes preguntes: Què és un Parlament? En què es diferencia un règim presidencialista d'un règim com el de la nostra República? Quina diferència hi ha entre economia i finances?... Jo vull ensenyar-los això. El pla seria el següent: farem un curs primer dedicat bàsicament a la terminologia. Jo agafaré un diari i allí trobarem la paraula República, la paraula diner, inflació, etc. i en farem un "totum revolutum", més o menys encadenat per mi, però seguint la curiositat dels alumnes. El segon curs serà d'economia i el tercer, de ciència política". Així ho vam fer, i record aquella experiència com una de les més gratificants de la meua vida. Acabat el tercer any es produí el 18 de juliol del 1936. L'Institut-Escola va continuar, però jo vaig ésser mobilitzat.

—Entram aquí a la darrera part de la conversa que avui mantenim. Tu vas fer la guerra a Barcelona fins l'exili. M'agradaria que m'explicassis l'experiència d'aquells anys.

L'any 1936, poc temps després d'ésser cridat a files, en Jaume Miravilles, que era president de l'Associació de Funcionaris de la Generalitat, em demanà un article per a una revista que editava la Generalitat durant la guerra, dedicada a la propaganda, que es deia "Catalunya", de la qual es feien edicions en diferents idiomes. Record que vaig fer un article sobre l'ensensa-

ment, en el que parlava de l'obra de Huarte de San Juan, "Examen de ingenios para las ciencias" publicat al segle XVI. Uns dies després em tornà cridar per dir-me, amb sorpresa meva, que el Conseller en Cap de la Generalitat, en Josep Tarradellas, havia llegit el meu article, que li havia agradat molt i que volia parlar amb mi.

Concertada l'entrevista, em rebé i, d'entrada, va dir-me el següent: "Miri, no sé què pensa vostè de com va la guerra. Tampoc li ho pregunto. El crido perquè necessito que es constitueixi una oficina que es dirà com vostè vulgui, però que tindrà com a objectiu la reconstrucció econòmica de posguerra. Hem d'estar preparats ja que la guerra acabarà un dia o altre i és necessari que hi hagi algú que hagi pensat què farem després".

Tot i que jo, des del 18 de juliol ençà (l'entrevista amb en Tarradellas es produí cap el març del 1937) era un pessimista conveçut, vaig acceptar. De moment, em donà un despatx al tercer pis del pati dels tarongers, que era un despatx on ell solia refugiar-se i m'assignà una secretària que jo mateix vaig escollir entre les alumnes de l'Institut-Escola.

—*Tingueres temps de fer res, tanmateix?*

En aquells primers mesos, en Tarradellas, que vivia una autèntica guerra civil diària amb els altres membres del govern de la Generalitat, m'encarregà un estudi sobre la municipalització dels serveis públics. Ell no s'explicava massa bé... Vull dir que s'expressava com un polític, i cercava més un resultat concret que arribar al fons del tema. En Tarradellas em va dir textualment: "Pascuchi, els socialistes volen municipalitzar els serveis públics. Jo considero que això és un error. Vostè ha de demostrar que ho és, de tal manera que ells s'ho creguin". Però en aquells moments dins el Consell de la Generalitat ja hi havia prou força del PSUC perquè les idees que no fossin prou ortodoxes no passassin. Allò, en realitat, era un vertader galimaties mental que ajudaven a fer l'Esquerra Republicana (partit caòtic), Acció Catalana (partit molt ben organitzat però petit i mal vist pels altres) i tota la ressaca de sindicalistes, troskistes del

POUM, etc. etc. El fet és que els meus raonaments no conven-
ceren els membres del Consell.

Josep Tarradellas no era, emperò, persona que es deixàs guanyar fàcilment, tant és així que tornà posar fil a l'agulla i em digué: "Ara treballarem més seriosament. Li donaré un pis al carrer Muntaner, li enviaré un majordom perquè li faci d'intendent, un grup d'economistes i tot el que li faci falta". Així ho va fer i vull recordar aquí que entre aquests economistes hi havia Lluís Bertrán, que després s'ha distingit molt, Ramon Esquerra, un home molt entenimentat, catalanista i bon escriptor, i d'altres.

L'oficina s'intitulà "Oficina d'estudis de reconstrucció econòmica de posguerra". La base era construir, a la vegada que es feien els estudis, l'arxiu de la reconstrucció econòmica. Aquest arxiu el dirigí el bibliotecari de l'Institut Escola i, per primera vegada, es feu amb el mètode d'ordenació racional. El primer llibre que férem fou un volum de tres-centes pàgines intitulat "Municipalització de la propietat privada". Encarregat p'en Tarradellas, era una diatriba ferotge contra la municipalització. Quan el vàrem tenir acabat, en Tarradellas em convidà a sopar. Al palau de la Generalitat ja no hi havia ningú. En Companys vivia a la Bonanova i en Tarradellas a la Rambla de Catalunya. Allí vaig poder comprovar que els capitostos de la Generalitat, fins i tot aquells dies de guerra, es feien servir el sopar per criats que portaven uns guants blancs i uns uniformes impoluts.

Llegírem a troços el llibre i, fonamentalment, els punts que li interessaven més, fins que em va dir:

"Pascuchi, això és massa llarg".

"Conseller —li vaig respondre— vós em demanàreu un llibre".

"Si —em digué— però m'hi he repensat. El que jo he de fer és un discurs. Per tant, vostè m'ha de resumir aquest treball en un discurs que no passi de deu fòlies".

Així ho vaig fer. Dies més tard, en Tarradellas féu el discurs al Parlament de Catalunya, tot atacant rotundament els

projectes socialistes de municipalització. No cal dir que la pitada fou una de les més sorolloses que es recorden.

Durant els mesos següents el Tarradellas no em demanà res més, però, això sí, enviava regularment els sous del personal i nosaltres aprofitàrem per a recollir tot el que s'havia escrit, de la guerra mundial ençà, en matèria de reconstrucció de la vivenda, problemes dels desplaçats, etc. etc. Això ho vaig fer ordenar sistemàticament amb un començament de sistema decimal. Jo no coneixia bé el sistema decimal de Brusel·les, però vaig fer el que podia a partir d'unes instruccions que recollia un volum de l'enciclopèdia LABOR. En aquelles circumstàncies no em fou possible obtenir els dos volums que hi havia publicats per l'Associació Internacional de Bibliografia. Aquest fou el meu darrer treball. Uns mesos més tard, en cridaren per a incorporar-me a files. Havia d'anar al front de l'Ebre, però jo, que era un home antiguerer per naturalesa, convençut que la guerra era ja una cosa decidida, en veure'm ben perdut i absolutament compromès, vaig aconseguir esser declarat inútil primer i, finalment, el 1938, vaig obtenir un passaport per a sortir d'Espanya. Fou el començament d'un llarg exili que es va perllongar més de trenta anys.

VIDA DE L'ATENEU

C. SEGUÍ DE VIDAL

Juliol - Agost - Setembre

L'activitat estiuenca de l'Ateneu ha quedat concretada en una sèrie d'exposicions:

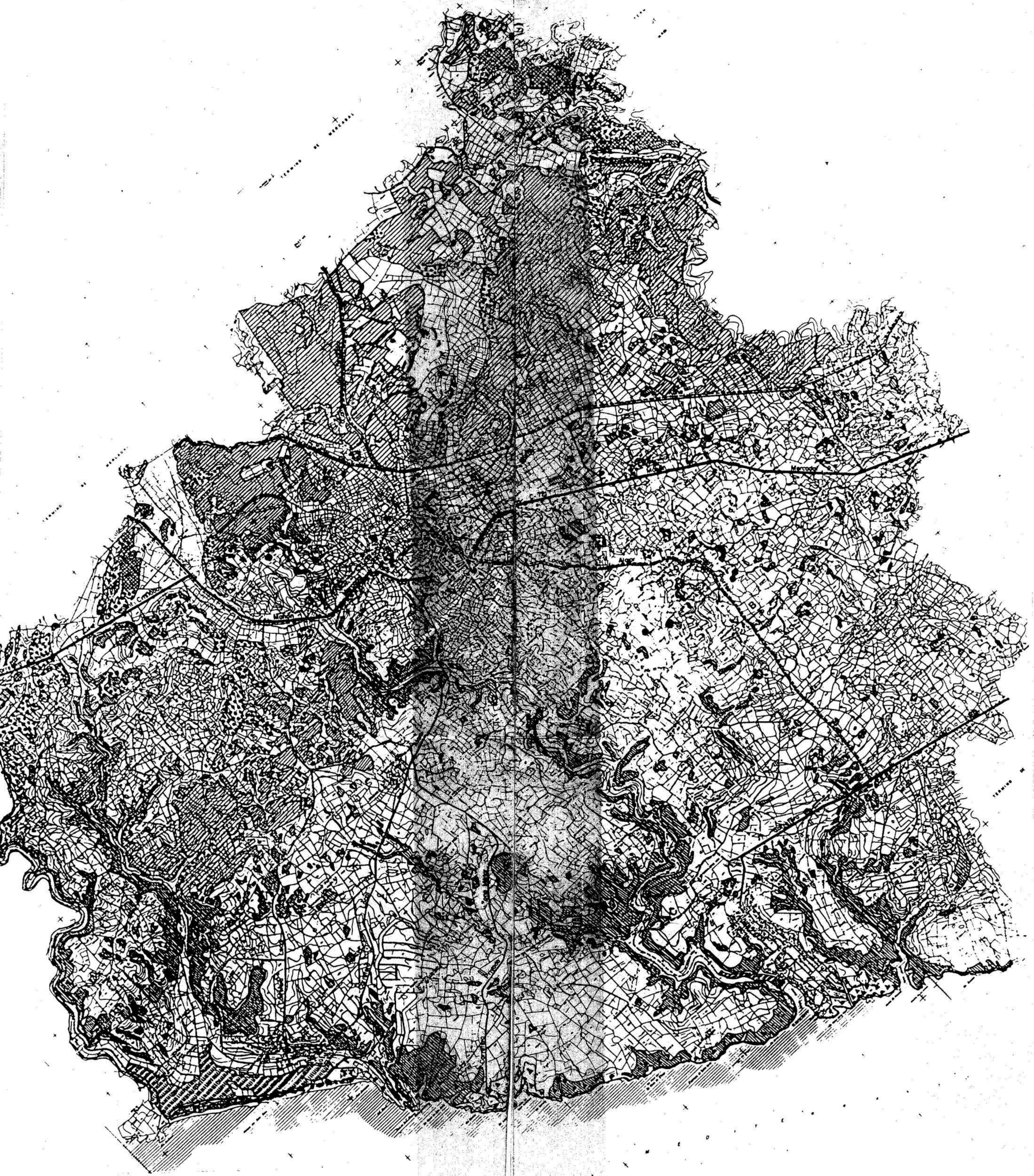
Xavier Salvador i Mitico Shiraiva: gravats, olis i aquarel·les.

Pepe Antequera: olis i aquarel·les.

Jordi Poquet: paisatges.

"Grup Uastre": olis, escultura i música.

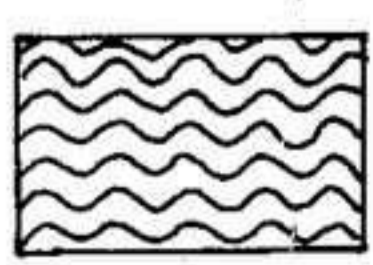

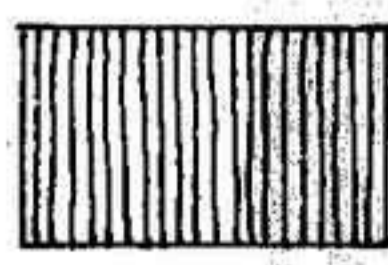
TERRITORI D'ALAIOR. ESCALA APROX.: 1:17.000 (REDUÏDA)

MAPA DE PARTAGE VEGETAL.

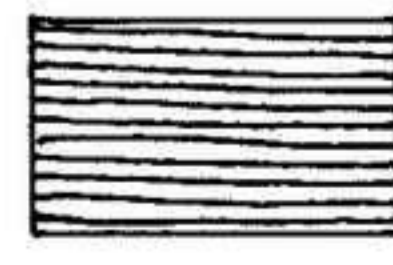
LLEGENDA DE LES COMUNITATS VEGETALS I DELS PRINCIPALS TIPUS DE VEGETACIÓ.

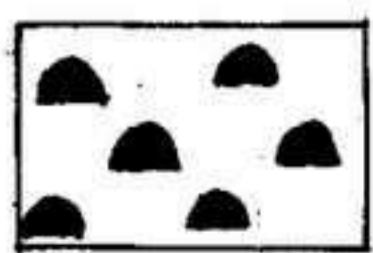
VEGETACIÓ DE PLATJA I DUNA;
Agropyretum mediterraneum, *Ammophyllum arundinaceae*, *Crucianellum maritimae*.

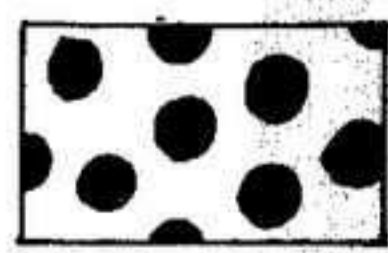
ULLASTRAR;
Prasio s.

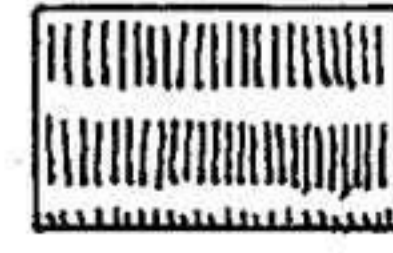
BROLLA CALCÍCOLA (BOSCOSA O NO);
Loto Ericetum multiflorae.

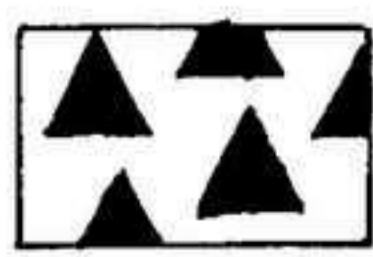
VEGETACIÓ LITORAL (SOCARRELLS);
Launaeetum cervicornis i *Crithmo limonietum*.

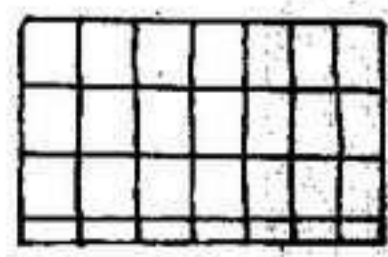
ALZINAR;
Quercion s.

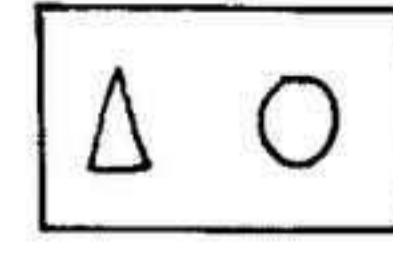
VEGETACIÓ DE ZONA HUMIDA;
(MARESMES, BASSES I TORRENTS).
Comunitats indiferenciades

SAVINAR;
Juniperetum Lyciae.

MÀQUIA DE FILA SILICÍCOLA;
Ampelodes *Ericetum scopariae*.

ARBRAT SIMPLE AMB SOTABOSC DEGRADAT;
Δ: Pins, *Pinus halepensis*/O: Alzines, *Quercus ilex*.